

«Det finnes jo ingen fasit?»

- *Om dilemma i barnevernundersøkelsen* -

Marianne Buen Sommerfeldt

Masteroppgave i Psykososialt arbeid
- selvmord, rus, vold og traumer -

Institutt for psykiatri. Det medisinske fakultet.

UNIVERSITETET I OSLO

26.04.2012

SAMMENDRAG

Barn som utsettes for og opplever vold i hjemmet er en gruppe som har fått økt oppmerksomhet de senere år. Barneverntjenesten er forventet å skulle være til hjelp for denne gruppen barn, men er stadig gjenstand for et kritisk søkelys. Barnevernet har et komplekst arbeidsfelt, og undersøkelser knyttet til familier hvor det er bekymring for vold i hjemmet kan inneha en rekke utfordringer for den enkelte saksbehandler, både faglig og personlig. Det å ta beslutninger i barnevernsaker kan være vanskelig og det kan skje feil tross bestrebelser på å gjøre de rette avgjørelser.

Det er foretatt kvalitative intervjuer med fem saksbehandlere, med bakgrunn i tema som fremkom etter et fokusgruppeintervju med seks saksbehandlere ved en barneverntjeneste. Videre er det gjort en tematisk analyse av datamaterialet.

Studien viser at saksbehandlere i barneverntjenesten opplever en rekke dilemma i sin undersøkelse etter en bekymringsmelding vedrørende vold i hjemmet. Oppgaven vil belyse hvordan dilemmaene kan knyttes til saksbehandlerens vektlegging av ulike former for kunnskap, samt en opplevd motsetning mellom hensynet til foreldrene og hensynet til barnet. Det vil videre drøftes hva som utgjør en gyldig undersøkelse, og hvorvidt det er behov for tydeligere rutiner for at dilemmaene skal kunne bli færre.

INNHold

SAMMENDRAG	2
FORORD	5
1. INTRODUKSJON	6
1.1 Kunnskapsinteresse	6
1.2 Kunnskapsstatus og formålet med studien	7
1.3 Problemstilling	9
1.4 Begrepsavklaring	9
1.4.1. Vold i hjemmet	9
1.4.2. Dilemma	10
1.5. Barneverntjenestens undersøkelse	11
1.5.1. Saksgang	11
1.5.2. Barnets deltakelse i undersøkelsen	11
1.5.3. Barnevernlovens grunnprinsipper	11
1.5.4. Saksbehandler	13
1.6. Oppgavens avgrensning og struktur	13
2. TEORETISK PERSPEKTIV	14
2.1 Kunnskapsgrunnlaget i sosialt arbeid	14
2.2 Det mekanistiske paradigme (positivisme)	15
2.3 Det systemiske paradigme	17
2.4 Sosialarbeiderens rolle	18
2.5 Administrativ eller systemisk barnevernundersøkelse	20
3. METODE	22
3.1 Valg av metode	22
3.2 Intervjuguide	22
3.2.1 Fokusgruppe	23
3.3 Kvalitative forskningsintervju	24
3.3.1 Utvalg	24
3.3.2 Gjennomføring	26
3.4 Transkribering	27
3.5 Etiske vurderinger	27

3.6	Analyse.....	28
3.6.1	Tematisk analyse	29
3.7.	Validitet og reliabilitet	30
3.8.	Metodekritikk	30
4.	RESULTAT	32
4.1	Fravær av dilemma	32
4.1.1	Rutiner	32
4.1.2	Lovhjemmel	33
4.1.3.	Dokumentasjon	33
4.2	Dilemma.....	35
4.2.1	Signalisere samarbeid eller signalisere alvor?	35
4.2.2.	Politianmeldelse	41
4.2.3.	Barnesamtalen	48
4.2.4.	Kilder til informasjon	55
4.2.5.	Akutt plassering.....	61
4.2.6.	Aktuelle hjelpetiltak	63
5.	DISKUSJON	68
	Avslutning	71
	REFERANSER	72
	VEDLEGG 1: NSD.....	81
	VEDLEGG 2 : INFORMASJONSSKRIV FOKUSGRUPPE	83
	VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV INTERVJU	85
	VEDLEGG 4: KASUS I FOKUSGRUPPE	87
	VEDLEGG 5: TEMA/ INTERVJUGUIDE	88

FORORD

Jeg forstår nå hvorfor andre før meg har kalt masterprosjekter og andre prosjekter for «en reise». For det har det vært. En reise. En reise til ulike kommuner, i forståelser og fortellinger, perspektiv og kunnskap. Det har vært en lang reise, som brått er over, til tider også intens reise, som jeg ikke ville vært foruten, selv om det nå er godt å se målet nærme seg.

Det er en rekke personer som fortjener en takk, med visshet om at dette prosjektet ikke ville vært mulig å gjennomføre uten dere. Først og fremst vil jeg takke fokusgruppen og mine fem informanter, for at dere åpent tok i mot meg, og delte av deres erfaringer. Jeg har lært mye av deres fortellinger og refleksjoner.

Videre vil jeg takke min veileder Carolina Øverlien ved NKVTS. Først og fremst for din fleksibilitet, tilgjengelighet, ditt kritiske blikk og dine konstruktive tilbakemeldinger, men like mye for din entusiasme og inkluderende væremåte, alltid like inspirerende.

Jeg vil også takke min kollega Hilde Aamodt, for din interesse, for dine heiarop, for dine spørsmål og innspill og tålmodige tilbakemeldinger. Du bidrar med ny forståelse og stadig fornyet inspirasjon i forhold til faget sosialt arbeid.

Min arbeidsgiver, barneverntjenesten i Bærum Kommune fortjener også en takk for sin støtte, både økonomisk og i forhold til sårt tiltrengte lesedager i de tre årene dette har tatt. Asker Bibliotek har bidratt med bøker til utlån og bestilt fjernlån, alltid serviceinnstilt, og ikke minst med en lesesal som mot slutten ble mitt andre hjem. Og takk til Mathilde Blichfeldt Mjønes, entusiastisk som vanlig, som tilbød seg korrekturlesing i siste liten.

Man kan med sikkerhet si at familien Buen totalt sett hadde hatt store mengder vann over hodet, hvis det ikke hadde vært for de omsorgsfulle og fleksible barnevaktene. Så takk til dere også. Og til min familie, beklager, nå kommer jeg hjem igjen... Takk for forståelsen og støtten.

Sist, men slett ikke minst vil jeg takke mine medstudenter, Marie og Tonje. Å dele frustrasjon og fortvilelse og å hjelpe hverandre opp igjen har vært en uvurderlig støtte for meg. Nesten avgjørende for å ha gjenvunnet tro på at det kunne være mulig å få dette til.

26.04.2012, Marianne Buen Sommerfeldt

1. INTRODUKSJON

1.1 Kunnskapsinteresse

Stadig er barnevernssaker å finne i norske medier, og ikke sjelden blir barneverntjenestens vurderinger gjenstand for debatt. Eksempelvis ble det i mediene kraftig omdiskutert at barnevernet i Stavanger hadde overtatt omsorgen for 2 indiske barn, og det ble spekulert i hvorvidt barneverntjenesten ikke i tilstrekkelig grad hadde vektlagt kulturelle forhold (Paust, 2012). Saken var også i indiske medier og ble løftet til regjeringsnivå, og omsorgsovertakelsen ble tilslutt opphevet og barna flyttet til sin onkel. I Dagbladet (Hustadnes, 2012) uttaler en politiker at barnevernet prøver for mange tiltak før de sier at «nok er nok». Barneverntjenesten kommer altså i søkelyset både hvis det blir grepet inn for tidlig, eller overfor «feil familier», og også når det blir grepet inn for sent. Konfliktfylte barnevernsaker oppfyller ofte kriteriene for hva som for mediene anses som «gode saker», og fremstillingen er ofte unyansert og innehar potensiale for å svekke den allmenne tilliten i befolkningen (Veland, 2004). Barneverntjenestens vurderinger og opplevde dilemma i de ulike sakene, kommer sjelden frem blant annet som følge av taushetsplikt, og av hensyn til barnets behov for skjerming fra medieeksponering.

FNs konvensjon om barns rettigheter (Barnekonvensjonen, 1989) understreker et absolutt forbud mot bruk av fysisk vold overfor barn, og at det offentlige har et ansvar i forhold til å beskytte barn mot fysisk og psykisk vold. I den norske lovgivningen er dette implementert på ulike måter. Først og fremst presiserer Barnekonvensjonen (1982) § 30 at det er forbudt å ty til fysisk og psykisk vold mot barn. Videre er det slik at Barnevernloven (1992) § 6-4 pålegger en aktiv meldeplikt for offentlige ansatte dersom man har «grunn til å tro» at et barn er utsatt for vold. I tråd med dette pålegges en rekke instanser å gi opplysninger til barneverntjenesten etter Helsepersonelloven, Psykisk helsevernloven, Helse- og omsorgstjenesteloven, Lov om familievernkontorer, meklingsmenn i ekteskapsaker og Friskolelova (Stang & Lassen, 2008). Når barneverntjenesten mottar en melding foreligger det en plikt til å foreta en undersøkelse dersom det er grunn til å tro at barnet er i behov for tiltak som barneverntjenesten rår over (Barnevernloven, 1992). Barneverntjenesten skal «sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid» og «bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår» (Barnevernloven, 1992 § 1). Det er et stort spekter av problemstillinger som blir meldt til barneverntjenesten, der vold og

mishandling regnes blant de mest alvorlige tilstander barn kan leve under (jfr. Barnevernlovens § 4-12).

Min interesse for dette temaet har vokst frem nettopp gjennom arbeidet som saksbehandler i barneverntjenesten, deriblant som undersøker ved bekymring for vold i hjemmet. Jeg har videre registrert et økende fokus på temaet “barn som opplever vold i hjemmet” i media, i fagfeltet og på min arbeidsplass. *Alle* er enige om at barn som opplever vold skal beskyttes, men hvordan barneverntjenesten best kan hjelpe barn i en slik situasjon er ikke gitt.

Hjelpetiltak i hjemmet fordrer samtykke fra foreldrene, og verdien knyttet til familien som en enhet gjør at det skal tungtveiende grunner til for å bryte opp en familie. Samtidig er vold i hjemmet assosiert med omsorgssvikt og alvorlig risiko for barns utvikling, og kan således utgjøre en slik *tungtveiende grunn* (Grinde, 2004). Denne oppgaven handler om de dilemma en saksbehandler i barneverntjenesten kan oppleve i sin undersøkelse ved en bekymring vedrørende vold i hjemmet. Oppgaven bygger på kvalitative intervjuer med saksbehandlere i barneverntjenesten.

1.2 Kunnskapsstatus og formålet med studien

Barnevernet skal ha barnets beste i fokus og fange opp barn der foreldrene alene ikke strekker til. I 2010 mottok nesten 50 000 barn og unge tiltak fra barnevernet, og omsorgssvikt/mishandling var bakgrunnen for hver fjerde undersøkelse. I denne statistikken rommer kategorien omsorgssvikt flere ulike mangeltilstander i omsorgen for barn, og kan innebære for eksempel fysisk og psykisk vold, seksuelle overgrep eller vanskjøtsel. I to barneverntjenester på Østlandet ble det i 2009 registrert vold som et tema i hver fjerde bekymringsmelding (Heltne & Steinsvåg, 2011).

Den tosidige funksjonen barneverntjenesten har som både kontrollør og hjelper, er stadig gjenstand for debatt. Flere verdier ligger til grunn og er styrende for barnevernets arbeid hvorav *det biologiske prinsipp*, er et av de mest følelsesladede temaene (se pkt. 1.5.3.).

Barnevernet skal i den enkelte sak gjøre en kompleks vurdering av barnets totale situasjon her og nå, og vurdere den mulige fremtidige utviklingen for barnet. Det vil alltid være elementer av tvil, og barnevernet vil ikke kunne forvente å ha full oversikt over barnets daglige situasjon. Et godt faglig arbeid vil avhenge av løpende diskusjoner, og vurderingene vil bygge på grunnleggende verdispørsmål (Barne-, Likestillings og Inkluderingsdepartementet, 2011). I sin utøvelse av skjønn vil barnevernansatte vurdere forskjellige verdier opp mot hverandre,

og gjøre avveininger i forhold til hvilke verdier som skal tillegges størst vekt (barne- og familiedepartementet, 2000).

I *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep* (Dahle & Hennum, 2008) har kvalitative intervjuer med saksbehandlere belyst eksempler på god praksis i barneverntjenesten. Dette er et bidrag som synliggjør de ulike avveininger og vurderinger som gjøres i barnevernets daglige arbeid. Det er en stadig avveining mellom hjelp og kontroll og uten fasitsvar på gode løsninger (Dahle, 2008; Dahle & Solberg, 2008).

Beslutningsprosessen i barnevernet er sammensatt og det er en stadig konflikt mellom tiden som står til rådighet og viktigheten av grundige vurderinger. Et reflektert forhold til de avveininger og beslutningene som skal tas kan gi en mer konsistent praksis (Backe-Hansen, 2004). Selv om dilemma i sosialt arbeid alltid vil være tilstedeværende, kan man søke å bli bedre til hvordan man forholder seg til dilemmaene (Uggerhøj, 2011).

Dette prosjektet vil ha fokus på saksbehandlers opplevelse av dilemmaer i arbeidet med barnevernundersøkelser hvor det er knyttet en bekymring for hvorvidt barnet er utsatt for eller opplever vold i hjemmet. Gjennom å reflektere rundt de dilemma saksbehandler opplever i konkrete saker, kan det komme til syne relevant kunnskap og sentrale utfordringer knyttet til arbeidet med barnevernundersøkelser. Målet med prosjektet er å løfte frem saksbehandlers opplevelser av dilemma knyttet til undersøkelser etter Barnevernlovens § 4-3 av bekymringsmeldinger vedrørende vold i hjemmet. Deres refleksjoner omkring det de opplever som dilemma vil kunne bidra til å synliggjøre vurderingene bak beslutningene om hvordan barneverntjenesten kan være til best mulig hjelp for barnet. Prosjektet vil kunne bidra til en økt bevissthet rundt ulike dilemma, samt være et forskningsmessig bidrag til det utviklingsarbeidet som pågår i forhold til kompetanseutvikling i barnevernet (jfr. Barne- og Likestillingsdepartementet, 2009).

1.3 Problemstilling

Med bakgrunn i kompleksiteten i arbeidet med barneverntjenestens undersøkelser, er fokus i dette prosjektet rettet mot de avveininger og refleksjoner som gjøres underveis i den konkrete sak. Prosjektet tar utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvilke dilemma opplever saksbehandler under en barnevernundersøkelse av bekymring for vold i hjemmet?

Problemstillingen har som premiss at saksbehandlerne faktisk opplever dilemmaer. Det synes rimelig å legge dette til grunn med tanke på de komplekse utfordringer saksbehandlere møter i arbeidet med familier som opplever vold i hjemmet (Shepard & Raschick, 1999).

Barnevernloven understreker at saksbehandleres beslutninger gjøres i tråd med skjønnsutøvelse og individuelle vurderinger (Barnevernloven, 1992). Faglige vurderinger, moral og verdier kan komme i konflikt med hverandre underveis i vurderingen av *barnets beste* i den konkrete sak (Dahle & Hennum, 2008; Backe-Hansen, 2004). Mange sosialarbeidere strever i sitt forsøk på å utøve sitt arbeid i tråd med sine idealer (L. G. Aamodt, 1997b).

1.4 Begrepsavklaring

Vesentlige begreper i problemstillingen er *vold i hjemmet* og *dilemma*. Disse vil i det følgende avklares. Dessuten vil en avklaring av rammene for barneverntjenestens undersøkelse beskrives nærmere i pkt. 1.5.

1.4.1. Vold i hjemmet

Det finnes ikke én definisjon av vold som alle kan slutte seg til, derimot defineres begrepet ulikt i ulike sammenhenger og har variert over tid (Balvig, 2000). Videre er det knyttet utfordringer til å finne en objektiv definisjon av vold, med tanke på det subjektive i hvorvidt en person opplever å være utsatt for eller å ha utøvd vold (Isdal, 2000). Voldsbegrepet har vært i stadig utvikling fra å innebefatte aggressive handlinger til i dag også å ta utgangspunkt i en handlings virkninger og opplevd krenkelse (Pape & Stefansen, 2004). Volden forstås i sammenheng med den konteksten og i den relasjonen den har funnet sted, og videre hvilke voldsformer som opptrer i sammenheng med hverandre og den maktstruktur volden skaper og opprettholder (Hammerlin, 2002).

Verdens helseorganisasjons (WHO) definisjon innebærer både fysisk og psykisk vold, og forklares som forsettlig bruk av, eller trussel om, fysisk makt eller tvang, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller en gruppe, når denne handlingen resulterer i, eller har høy sannsynlighet for å resultere i død, fysisk eller psykisk skade, eller mangelfull utvikling (WHO, 2002). Det kan være vanskelig å skille mellom de ulike voldsformene, og å forstå dem isolert fra hverandre. Det er likevel hensiktsmessig når man skal forstå og forklare vold i familien, å differensiere mellom de ulike måtene vold opptrer på. Fysisk vold kan isolert sett defineres som legemsvold mot offerets kropp og vold mot gjenstander og materiell. Den psykiske volden og andre maktdemonstrasjoner vil imidlertid også være tilstedeværende og kan oppleves like belastende i en familie hvor fysisk vold er en del av hverdagslivet (Hammerlin, 2002). Kombinasjonen av fysisk vold og psykisk vold i form av krenkende ord og handlinger, trusler og kontroll gjør opplevelsen særlig belastende for barnet (Øverlien, 2012).

Vold i hjemmet kjennetegnes av at den utøves i barnets omsorgssystem, mellom de voksne eller også mellom voksne og barn (Heltne & Steinsvåg, 2011). Å være vitne til en voldelig hendelse defineres av Edleson (1999) som å være innen visuell rekkevidde av volden, og å se den oppstå. Han utdyper videre at det å oppleve vold også involverer å høre at volden skjer, å bli brukt som en “brikke” mellom de voksne og å oppleve voldens ettervirkninger. Det vil altså være slik at selve konteksten og konsekvensene av hendelsene bidrar til den opplevde belastningen, og det å oppleve vold i hjemmet kan betegnes som en form for psykisk vold. Å bruke begrepet *opplever* snarere enn *vitne til* eller *eksponert for*, fanger bedre opp de ulike måter barnet oppfatter volden samt barnets subjektstatus i situasjonen (Øverlien, 2007). Denne oppgaven vil både innebefatte barn som er direkte utsatt for fysisk vold fra voksne det bor sammen med, og også barn som opplever fysisk vold mellom de voksne i hjemmet.

1.4.2. Dilemma

Dilemma som begrep er mye brukt i dagligtale, når man står overfor et vanskelig valg. Slettebø (1997) beskriver et dilemma som en situasjon der man er nødt til å velge mellom to (eller flere) alternativer, hvor det foreligger en usikkerhet om hvilken handling man skal velge og der ønsket løsning kan medføre uønsket konsekvens. Det kan oppleves som en konflikt mellom ulike verdier og en usikkerhet om hva som er rett og galt. Man kan også oppleve at begge handlingsalternativene er uønskede, eller at begge kan medføre uønskede konsekvenser. Hun understreker at det forutsetter en bevissthet om ulike alternativer, og et engasjement i situasjonen (Slettebø, 1997).

1.5. Barneverntjenestens undersøkelse

1.5.1. Saksgang

Når barneverntjenesten mottar bekymringsmeldinger hvor det er grunn til å tro at barnet er i behov for tiltak etter Barnevernloven, har barneverntjenesten plikt til å iverksette undersøkelse. Undersøkelsen skal være minst mulig inngripende, og ikke gjøres mer omfattende enn det formålet tilsier. Siden den nåværende Lov om Barneverntjenester trådte i kraft i 1992, har det vært et tydelig krav om frister i barneverntjenestens undersøkelse. Den skal være gjennomført innen tre måneder etter at det er besluttet at en melding skal undersøkes. Foreldrene kan ikke motsette seg en undersøkelse, og de kan heller ikke motsette seg hjemmebesøk eller at barneverntjenesten snakker med barnet alene. Det er imidlertid også et krav gjennom Forvaltningsloven (1967) om at foreldrene skal *involveres og få medvirke*, og det spesifiseres i barneverntjenestens rutinehåndbok fra barne- og likestillingsdepartementet (2006) at foreldrene både er viktige informanter vedrørende fakta og egne synspunkter på saken. Kravet i forhold til samarbeid og minst mulig inngripen gir rom for ulik gjennomføring av undersøkelsen fra sak til sak.

1.5.2. Barnets deltakelse i undersøkelsen

Sentralt er at barn fra 7 år “skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet” (Barnevernloven, 1992 § 6-3). Barn under 7 år kan altså også informeres og gis anledning til å uttale seg, dersom barnets modenhet tilsier det (Barnevernloven, 1992; Kildedal & Nordstoga, 2011).

1.5.3. Barnevernlovens grunnprinsipper

Det virker å være generell enighet om at Barnevernloven hviler på minst tre grunnprinsipper; barnets beste, det biologiske prinsipp og mildeste inngreps prinsipp. Videre kan det forstås som et selvstendig prinsipp at barnevernets arbeid i størst mulig grad skal skje i samarbeid med foreldrene.

Prinsippet *barnets beste* er det overordnede og nedfelt i Barnevernlovens (1992) § 4-1 i Barnekonvensjonens (1989) artikkel tre. Vurderingen av hva som er til det beste for det aktuelle barn, er en skjønnsmessig vurdering av den aktuelle livssituasjon barnet befinner seg i sett opp mot hva som er best for barn generelt. Det vil være en avveining mellom ulike hensyn, og det kan være en balanse mellom foreldrenes interesser og rettigheter og barnets interesser og rettigheter. Det finnes ikke sikker kunnskap om hva som til enhver tid er til det

enkelte barns beste, og kultur og rådende verdier vil farge denne vurderingen. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012; Havik, 2004).

Betegnelsen *det biologiske prinsipp* anvendes ikke i Barnevernloven, men kommer frem som et klart prinsipp blant annet i Barnevernlovens § 4-4, § 4-12, § 4-19 og § 4-21. Det biologiske prinsipp bygger på at barnets følelsesmessige bånd til sine foreldre har en selvstendig verdi, og at barnet som et utgangspunkt skal vokse opp hos sine foreldre. Når ikke dette er mulig anses det som et gode for barnet å ha kontakt med sine foreldre. Det biologiske prinsipp har i takt med samfunnsutviklingen og normaliseringen av ulike familiekonstellasjoner vært gjenstand for debatt. Særlig er det fremmet synspunkter om at selv om det biologiske prinsipp generelt er et utgangspunkt og en tungtveiende verdi, skal barnets beste være det avgjørende prinsippet ved konflikt mellom disse (Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, 2012).

Mildeste inngreps prinsipp er også et grunnsyn i Barnevernloven, og innebærer at det ikke skal iverksettes et mer inngripende tiltak enn nødvendig. Det skal alltid vurderes om mildere tiltak er tilstrekkelige. I en undersøkelsessak kommer dette til syne gjennom at undersøkelsen minst mulig skal skade de den berører og ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier (Barnevernloven, 1992; Lindboe, 2003).

Føringen om samarbeid med foreldrene og *brukermedvirkning*, virker inn på alle fasene av barnevernets arbeid. I undersøkelsesfasen er det særlig tydelig når informasjon skal innhentes, hvilket i følge Barnevernlovens § 6-4 i størst mulig grad skal gjøres i samarbeid med partene. Barn og foreldres problemdefinering samt deltakelse i tiltaksutforming, har større plass i barneverntjenesten i dag enn tidligere, sammen med et søkelys på ressurser og utviklingshåp i familien. Dette er videre i tråd med en tenkning om at samarbeid og støtte til foreldrene også vil være til det beste for barnet (Barne- og familiedepartementet, 2002). Havik (2004) understreker at samarbeid med foreldrene kan bidra til en ivaretagelse av foreldrenes verdighet og integritet, hvilket i neste omgang kan øke sannsynligheten for at foreldrene får tillit til barneverntjenesten og samtykker til hjelp til barnet. Brukermedvirkning er pålagt saksbehandleren, og kan sees på som et resultat av samfunnets demokratiseringsprosess, samt synet på barn som kompetente aktører, hvor idealet er deltakelse og innflytelse i motsetning til en paternalistisk praksis. (Seim & Slettebø, 2007).

1.5.4. Saksbehandler

Betegnelsen saksbehandler kan ha en byråkratisk klang og gi inntrykk av at informantene behandlet *saker* fremfor barn og familier. Saksbehandler vil likevel bli brukt om informantene, ettersom det er det de selv betegner seg som.

1.6. Oppgavens avgrensning og struktur

I intervjuene og i analysen er det foretatt en rekke avgrensninger. Det er ikke fokusert på kultur, og dilemma knyttet til de ulike kulturer barneverntjenesten møter i sitt arbeid med undersøkelser. Det er heller ikke sett på mindre barnevernkontor, og de utfordringer og dilemma som kan oppstå knyttet til arbeidet i mindre kommuner. Ingen av saksbehandlerne vurderte permanent omsorgsovertakelse (jfr. Barnevernlovens § 4-12) i løpet av undersøkelsen, med unntak av en som uttrykte en tilbakevendende tvil knyttet til om hjelpetiltak var *godt nok*. Hennes dilemma er representert under pkt. 4.2.6. Utover dette er det ikke drøftet dilemma knyttet til omsorgsovertakelse, da dette ikke var et gjennomgående tema i materialet. Dilemma knyttet til barnevernets tosidige rolle som hjelper og kontrollør, ble heller ikke eksplisitt brakt på bane av noen av informantene. Kan hende dette henger sammen med at sakene som ble drøftet var sett på som en kategori, *voldssaker*, hvor saksbehandlerne kan ha opplevd rollen som kontrollør som legitim. Det kan også forstås som et aspekt ved saksbehandlernes uttrykte dilemma i forhold til å signalisere alvor eller samarbeid. Den tosidige rollen som hjelper og kontrollør er ikke videre tematisert i oppgaven.

Oppgaven vil presentere det teoretiske perspektiv, og videre presenteres metodevalget, før resultatet presenteres. Oppgaven avsluttes så med en diskusjon av det som har kommet frem, og hvordan datamaterialet forstås i lys av det teoretiske perspektiv.

2. TEORETISK PERSPEKTIV

2.1 Kunnskapsgrunnlaget i sosialt arbeid

Levin (2004) beskriver at sosialt arbeid grovt sett kjennetegnes ved at noen ber om hjelp, til seg selv eller andre, og at en sosialarbeider forsøker å hjelpe. I barnevernundersøkelsen forstått som at barnet, foreldrene, eller andre i barnets nettverk henvender seg til barneverntjenesten og formidler et behov for hjelp til barnet/familien. Sosialarbeiderens oppmerksomhet rettes mot relasjonene i familien og til dens omgivelser og arbeider for sosial endring og myndiggjøring. Sosialt arbeid har som formål å fremme likeverd og respekt og å møte menneskers behov og deres ressurser. Forståelsesrammen bygger på at mennesket er unikt og formes av de relasjoner det inngår i, til sine nærmeste og til sin situasjon. Sosialt arbeids fagkunnskap er bygget opp ved å integrere kunnskap fra en rekke andre fagområder (Levin, 2004). Videre inkluderer sosialt arbeids fagkunnskap verdier og følelser og er en kontekstforankret erfaringskunnskap med en omsorgsdimensjon (Annfelt, 2003). Sosialt arbeid forutsetter altså en sensitivitet i forhold til den kontekst arbeidet skal utføres, samt en integrering av den erfaringsbaserte kunnskap. For saksbehandler i barneverntjenesten er det også viktig med forvaltningskompetanse i forhold til å utøve et juridisk og faglig skjønn i saksbehandlingen og etisk kompetanse til å utvise etisk reflektert dømmekraft. Når denne kunnskapen skal anvendes er saksbehandler avhengig av personlig kompetanse som empati, engasjement, sensitivitet og kommunikative og relasjonelle ferdigheter i møte med barnevernets klienter (Barne-, Likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2009).

I barnevernundersøkelsen skal det innhentes kunnskap om et barns situasjon. Det er derfor sentralt å utforske hva som menes med begrepet kunnskap. Ofte defineres kunnskap entydig, som en tydelig og avgrenset viten (Storø, 2010). I sosialt arbeid er imidlertid kunnskapsgrunnlaget preget av at praksis og teori er sterkt sammenkople og i et gjensidig spenningsforhold (Levin, 2004). Verden kan beskrives fra mange synsvinkler, og kunnskapen om et fenomen kan være like mange og forskjellige som øynene som ser (Aadland, 2011). Kunnskap kan deles inn i mange ulike områder, og oppfattes gjerne som i et hierarki, *kunnskapshierarkiet* (jfr. I. Aamodt, 2011a) med bakgrunn i hvordan kunnskapenes gyldighet vurderes i forhold til hverandre. Påstandskunnskap er øverst i hierarkiet, og omfatter den teoretiske og vitenskapelig kunnskap, som fremstår som objektiv og generell, formidlet gjennom etterprøvbare fakta og som *sann* kunnskap. Erfaringskunnskap er kunnskap opparbeidet gjennom konkret erfaring, og fortrolighetskunnskap er ofte betegnet som taus

kunnskap, en intuitiv kunnskap for hvordan man kan opptre i ulike situasjoner. Nederst på rangstigen er hverdagslivskunnskapen, den subjektive, konkrete kunnskapen om dagliglivet (Grimen & Terum, 2009; Aadland, 2011; I. Aamodt, 2011a). Når det er tale om et hierarki, en rangstige så er det også fordi det er knyttet ulik makt til formidling av den ulike kunnskap. Formidling og besittelse av påstandskunnskap gir en makt som ofte ikke gjenkjennes som makt, men som gir en tydelig myndighet og definisjonsmakt når kunnskapen kommer til syne (I. Aamodt, 2011a).

Når fenomenet «barnets situasjon» skal undersøkes vil det således være sentralt hvilken kunnskap som benyttes til å forklare, og hvordan, fra hvem, kunnskapen innhentes (Aadland, 2011). De ulike kunnskapsnivåene kan beskrives som et kunnskapshierarki, som saksbehandler i barneverntjenesten beveger seg i, når hun må forholde seg til den generaliserte, vitenskapsbaserte kunnskap, og den erfaringsbaserte og relasjonelle kunnskap samtidig. Den vitenskapelige kunnskap gis gjerne anerkjennelse som sann kunnskap og befinner seg således øverst i hierarkiet, mens den relasjonelle og den erfaringsbaserte hverdagskunnskapen ofte kan oppfattes som mindre gyldig (Ekeland, 2004; I. Aamodt, 2011a). Den subjektive kunnskap er relativ og preget av personlige fortolkninger, og vil i mange sammenhenger vurderes å være underordnet de andre kunnskapsformene i hierarkiet. (Aadland, 2011). I undersøkelsen skal de ulike kunnskapsformene anvendes på en god måte og det skal vurderes hvordan de ulike opplysningene som kommer frem skal vektlegges i forhold til hverandre (I. Aamodt, 2011a). I møtet mellom disse ulike kunnskapsnivåene kan saksbehandler ofte oppleve dilemma.

Sosialt arbeid er preget av de ulike måtene å forstå kunnskap på, og hvordan kunnskap kan innhentes (Aadland, 2011) videre beskrevet som det mekanistiske og det systemiske paradigme (jfr. Jensen, 2009)

2.2 Det mekanistiske paradigme (positivisme)

Det mekanistiske paradigmet vokste frem i opplysningstiden, hvor man begynte å sammenlikne mennesket og naturen med en maskin (Jensen, 2009). Av den mekanistiske forståelse følger at delmekanismene kan studeres hver for seg, og innebærer en tenkning om årsak-virkning-kjeder og entydige forløp. Dersom visse betingelser er oppfylt, vil et visst annet fenomen regelmessig følge. Slik kan man da finne forklaringer på fenomen, og gripe inn i og kontrollere prosessene. Innen positivisme søkes konstante forhold mellom fenomen, og lovmessigheter i samfunnet, slik at samfunnsprosesser kan forutsees og kontrolleres. Den

som observerer et fenomen tenkes å stå utenfor de situasjoner som skal forstås og oppfattes som nøytral. Denne nøytraliteten og objektiviteten er da idealet for vitenskapelighet (Thornquist, 2003). Målet er å oppnå sikker viten, å finne den objektive sannhet, og i den vestlige verden holder de fleste fast ved dette synet på vitenskapen som objektiv og sann (Jensen, 2009).

Det mekanistiske paradigme ligger også til grunn for evidensbegrepet i de ulike helsefagene som fremholder et kunnskapsgrunnlag bygget på statistiske metoder og randomiserte forsøk. Evidensbasert kunnskap bygger på forskningsbasert dokumentasjon av effekter av ulike behandlingstyper (Aadland, 2004). I kjølvannet av dette søkes en standardisering av praksis og manualer og prosedyrer for bestemte problemer. Målet er at behandlere og sosialarbeidere ikke skal bruke krefter og penger på tiltak som ikke virker. (Ekeland, 2004; Jensen, 2009; Martinsen, 2009). Vitenskapeliggjøringen og instrumentaliseringen av sosialarbeidernes kunnskapsgrunnlag kan også sees på som et ledd i å heve profesjonens status, med tanke på den status som er knyttet til påstandskunnskap (Ekeland, 2004; I. Aamodt, 2011a). Et eksempel på evidensbasert praksis i barnevernsammenheng er tiltaket «Multisystemisk terapi» (MST) som er et tilbud til familier med ungdom med problemer (Jensen, 2009).

Grunnlagstenkningen i sosialt arbeid har vært preget av et positivistisk kunnskapssyn, gjennom å vektlegge ekspertrollen og profesjonell distanse, og gjøre objektivitet til et mål i seg selv. Systematisering og standardisering har vunnet frem som idealer (Einarsson, 1997, L.G. Aamodt, 2003, Uggerhøj, 2011). Avgjørelser basert på empiriske beviser erstatter moralske vurderinger, virkeligheten kategoriseres for å finne rett behandling, og skaper således et forhold mellom klient og hjelper preget av distanse og ujevn fordeling av makt (Sandbæk, 1996). I tråd med positivistisk tenkning er også at man fokuserer på den andre, på saken, og at den profesjonelle blir en tilskuer som ikke har fokus på virkningene av egen tilstedeværelse og klassifiseringen av den andre (Aadland, 2011). Paradigmet står for en individorientering, hvor man leter etter egenskaper ved individet og hvor tiltak rettes mot individet der problemet viser seg. Den positivistiske lineære forståelse av et fenomen gjør at man spør om *hvorfor* og leter etter årsaker (Jensen, 2009). Innflytelsen fra positivistisk vitenskapssyn har således medvirket til en problemfokuserende praksis, og har gitt den profesjonelle et ekspertstempel, med autoritet til å definere klientens problemer (Sandbæk, 1996).

Aadland (2011) understreker at av positivismens strenge metode er det blitt et tydelig skille mellom observasjonsdata og tolkning, for på den måten å forebygge en sammenblanding av fenomenet og tolkningen av fenomenet, og av egen og andres forforståelse. Positivismen bidrar således med en kritisk holdning til tilsynelatende sannheter. Videre gir den vitenskapelige, forskningsbaserte kunnskap et viktig bidrag til å forstå fenomener og mulige sammenhenger til hverandre. Det kan bidra til hypoteser, forståelse og refleksjon over sammenhenger. I barnevernsammenheng bidrar forskning til å danne hypoteser om risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i barndommen. Videre bidrar forskningen til å belyse vold som samfunnsproblem og hvilke konsekvenser erfaringer med å være vitne til eller utsatt for vold kan medføre.

2.3 Det systemiske paradigme

Det systemiske paradigme har sitt utspring fra hermeneutikken, som vektlegger at vi forstår ut fra et perspektiv som er formet av fortiden og den kontekst vi befinner oss i. Den som tolker befinner seg alltid innenfor en forforståelse som gir et bestemt perspektiv, og muligheten til å foreta nøytral erkjennelse avvises. Særlig kjent er den hermeneutiske sirkel, som beskriver fortolkningsprosessen som skjer med utgangspunkt i vår egen forforståelse. Her er målet å forstå helheten ut fra delene og delene ut fra helheten i et gjensidig utvekslingsforhold i en vedvarende fordypning i forsøket på å forstå begge deler best mulig (Thornquist, 2003).

Som en slags hermeneutisk sirkel er det innen systemisk tenkning fokus på relasjoner, og på forståelsen av fenomener som en del av et samspill og i den konteksten fenomen opptrer i. Fenomen kan altså bare forstås i lys av den sammenheng de opptrer i. Konteksten kan bidra til å forklare fenomenet, men ny informasjon kan også endre forståelsesrammen for fenomenet. Videre innebærer systemisk forståelse at man benytter kommunikasjonsteori for å forstå samspill i familier, og det er vesentlig i forståelsen av de observasjoner man gjør at sosialarbeideren selv er en del av konteksten som observeres. Det er ikke den absolutte sannhet som søkes, men en best mulig forståelse av fenomenet i sin kontekst. Der det mekanistiske paradigme søker en lineær forklaring, gir det systemiske paradigme en sirkulær forståelse, med fokus på relasjoner og samspill (Jensen, 2009).

Det systemiske paradigmet har de siste tiårene vunnet stadig mer frem i sosialt arbeid, og gir et annet bidrag til hvordan et problem skal forstås. Kjernen i sosialt arbeid; vektleggingen av klientrelasjonen samsvarer med den systemiske tenkning, og videre at arbeidet kjennetegnes

av at teoretisk kunnskap anvendes med hensyn til kontekst og relasjon. Dette fordrer en sensitivitet for den andre og det unike ved hver situasjon (Einarsson, 1997, L. G. Aamodt, 1997b, Uggerhøj, 2011). De vurderingene som skal foretas av sosialarbeideren handler om ulike personer i ulike kontekster og med et utall ulike forhold som skiller dem fra hverandre (Storø, 2010). Saksbehandleren har generell kunnskap om eksempelvis vold i hjemmet og om barns behov, men i møte med barn og foreldre er likevel den personlige kompetanse avgjørende for at denne faglige kompetansen kommer til nytte. Saksbehandlers kompetanse og evne til å etablere en relasjon til familien er også avgjørende for hvordan familiens perspektiv kommer til syne. Det er først ved å bygge opp et tillitsforhold at det er mulig å komme i posisjon til å se barnets situasjon. Ved å bli kjent med foreldrene, blir det mulig å etablere en forståelse av relasjonen foreldre – barn, og videre større sannsynlighet for at familien opplever barneverntjenesten som en aktuell instans å motta hjelp fra. En relasjon hvor familien opplever tillit og deltakelse er således en viktig faktor når barnets beste skal realiseres i form av tiltak. Saksbehandlers arbeid med å etablere en relasjon må derfor gå parallelt med problemløsningsprosessen (Einarsson, 1997; Haaland & Njå, 1997; L. G. Aamodt, 1997b). I det systemiske arbeidet med familien søker sosialarbeideren en helhetlig forståelse av konteksten som familien inngår i gjennom å vekselvis fokusere på delene og helheten.

Helse- og sosialarbeid er formet av både det mekanistiske og det systemiske paradigme, og begge paradigmene kan gi bidrag til å finne løsninger på problemer. De ulike paradigmene kan også gi ulike føringer for hvordan rollen som sosialarbeider kan fylles.

2.4 Sosialarbeiderens rolle

Saksbehandler manøvrerer i de ulike kunnskapsområdene og skal sikre at den generelle, vitenskapsbaserte kunnskap ikke står i veien for å oppdage den individuelle families situasjon og deres forståelse av denne. De to logikkene, evidensbasert praksis og brukermedvirkning kan støte mot hverandre, i det klienter skal få lik behandling, men samtidig individuell behandling, og saksbehandlingen skal legges opp i samråd med klienten men samtidig etter gjeldende prosedyrer og rutiner (Ekeland, 2004). Annfelt (2003) hevder at sosialt arbeids dilemma henger sammen med at den teoretiske og vitenskapelige form for kunnskap har fått en normstatus som *selve kunnskapen* til fordel for andre former for kunnskap. Den teoretiske kunnskapen har status som «mal for kunnskap» og fungerer som en norm for hvordan kunnskap skal formuleres. Hun beskriver videre at som kulturell norm har dette blitt en

selvfølge som vi ikke setter spørsmålstegn ved. Det kan føre til en søken etter denne typen allmenn kunnskap og at man ikke i tilstrekkelig grad anerkjenner den erfaringsmessige, praksisbaserte og den relasjonelle kunnskap (ibid.).

L. G. Aamodt (2003, 2005) hevder at sosialt arbeid opererer med to modeller, og kaller disse ekspertmodellen og relasjonsmodellen, hvor ekspertmodellen henger sammen med det mekanistiske paradigme og relasjonsmodellen med det systemiske paradigme. I ekspertmodellen opptrer hjelperen som en ekspert med den oppgaven å behandle, forandre, veilede eller gi råd til klienten. Ekspertmodellen søker de rette redskaper for å gi en bestemt type hjelp til et bestemt type problem. Som ekspert begynner man med å kartlegge problemene, gjør så en vurdering og setter i gang tiltak med bakgrunn i denne vurderingen.

Killén har vært en betydningsfull bidragsyter innen utviklingen av barnevernfaglig arbeid, og kjennetegnes av en søken etter generalisert kunnskap, egenskapsforklaringer og kategoriseringer (Killen, 1996; Omre & Schjelderup, 2006). Hun er således en kilde til ekspertmodellens måte å gjennomføre en undersøkelse på. Kvellos (2010) utredningsmaler kan også nevnes som eksempel på hvordan saksbehandleren som ekspert kan kartlegge barnets situasjon ut fra bestemte prosedyrer, og gjennom observasjon av familien (Kvello, 2010).

Relasjonsmodellen vektlegger relasjonen mellom hjelper og klient, og understreker det gjensidige i at de begge påvirker situasjonen. Til tross for at hjelperen har det faglige ansvaret og maktforholdet er ulikt, er det fokus på at hjelper og klient forenes i sin samtale og at også klientens kunnskap har relevans. Til grunn ligger en anerkjennelse av at begge er likeverdige i samtalen, med rett til å uttale seg og bli respektert. Uggerhøj (2011) og Kildedal (2011) fremhever begge hvordan barnevernundersøkelsen gjennom å tilrettelegge for en lyttende, åpen holdning overfor barnet og foreldrene, får tak i vesentlig kunnskap om barnets situasjon samtidig som dette tilrettelegger for en erkjennelses- og endringsprosess i familien. Et annet eksempel på en barnevernundersøkelse i tråd med relasjonsmodellen er å gjennomføre *Familieråd* (Horverak, Omre & Schjelderup, 2002) hvor familien selv skal finne løsning på sine problemer.

2.5 Administrativ eller systemisk barnevernundersøkelse

Hvorvidt man gjennomfører barnevernundersøkelse etter en ekspertmodell eller en relasjonsmodell har konsekvenser for hvor man søker kunnskap i undersøkelsen, og hvordan kunnskapen vektlegges når vurderinger som gjøres. I en relasjonsmodell vil kunnskap hentes fra ulike deler av *kunnskapshierarkiet*, med særlig fokus på relasjoner i vid forstand. Både relasjonene innad i familien, og familiens relasjoner til omverdenen og samfunnet er i fokus. I en ekspertmodell vil det være viktig å søke kunnskap fra teorier og forskningsfeltet som beskriver problematikken i familien, for eksempel kunnskap om vold i nære relasjoner eller barns behov. Videre vil de ulike modellene ha konsekvenser for hvordan sosialarbeideren vurderer sin egen rolle i undersøkelsesperioden. I ekspertmodellen er sosialarbeideren en nøytral observatør, som kan innhente kunnskaper om familien etter bestemte prosedyrer eller metoder og som siden kan vurdere familien etter bestemte kriterier. Observasjon som metode er da egnet som en nøytral innfallsvinkel, hvor eksempelvis samspillet i familien kan vurderes. I relasjonsmodellen er sosialarbeideren en aktiv medskaper i undersøkelsesprosessen. Kunnskap om barnets og familiens relasjoner skal vektlegges, og de observasjoner saksbehandler gjør skal forstås i den kontekst de fremtrer i, samt det faktum at de opptrer i barnevernundersøkelsens kontekst.

Uggerhøj (2011) beskriver at en undersøkelse kan benyttes som et administrativt redskap, hvor det legges vekt på å følge prosedyrer, fylle ut skjema og henvise til korrekte paragrafer. Her er undersøkeren en ekspert som søker å finne de rette tiltak for familiene. En undersøkelse i tråd med relasjonsmodellen vil vektlegge samtalenes innhold og tilrettelegge for relasjonsbygging med familien og en endringsprosess. Her blir det vesentlig å ha med familiens perspektiv som grunnlag for beslutningen, samt å skape et grunnlag for videre samarbeid som vil være fundamentet for å kunne iverksette tiltak som kan være til hjelp for barnet.

Som eksempel kan brukes voldsspiralen, en modell som er laget for å forstå dynamikken i familier som er preget av voldshendelser (jfr. Walker, 1989). Etter ekspertmodellen vil man kunne fortelle familien om voldsspiralen, fortelle at det er slik det oppleves for de pårørende når eksempelvis far utøver vold. Si at selv om familien forteller at det er over nå, far har sluttet å utøve vold, så vil det komme nye faser. Og videre bruke denne i argumentasjon for å presentere løsningen på problemet: behandling og separasjon. Etter relasjonsmodellen vil sosialarbeideren også kunne ha med seg sin kunnskap om voldsspiralen. Men sosialarbeideren vil ta utgangspunkt i samtalen, det familien forteller. Sosialarbeideren vil gjennom en

lyttende og anerkjennende samtale få familiens bilde av situasjonen, forsøke å få tak i familiens opplevelse av dynamikken. Sosialarbeideren vil så sensitivt vurdere hvorvidt denne familien vil kunne ha nytte av å bli forklart om voldsspiralen. For noen familier vil dette være en type anerkjennelse, en opplevelse av å bli forstått og bekreftet i sin situasjon. Videre kan det innebære en bekreftelse i det sosialarbeideren da viser at det er mange andre som har det slik, samt være til hjelp for å kjenne igjen dynamikken dersom den i det videre fortøner seg slik. Det er imidlertid ikke gitt at en slik modell er gjenkjennbar for alle familier. Da kan formidlingen av denne generelle fagkunnskapen ha motsatt effekt, gjennom at familien kan få en opplevelse av å ikke bli forstått, av å bli stigmatisert, og å ikke bli lyttet til i sin fortelling.

3. METODE

3.1 Valg av metode

Ved valg av metode er formålet å finne den metode som kan gi mest mulig omfattende og beskrivende informasjon (Dalen, 2004). Kvalitativ metode handler om å opparbeide seg systematisk kunnskap om karakteristika hos noe (Larsson, 2005). Kvalitativ forskning kan gi dypere innsikt i hvordan mennesker forholder seg i sin situasjon, og søker å forstå verden fra informantens synsvinkel. Blant ulike kvalitative metoder er det kvalitative forskningsintervju egnet til å få frem folks erfaringer, tanker og opplevelser og betydningen av disse (Dalen, 2004; Kvale & Brinkmann, 2009). Kvantitative metoder har sin styrke i å tallfeste eksempelvis utbredelse og forekomst av fenomener. I dette prosjektet er det ikke en slik tallfesting som er målet. Dette prosjektet søker en nyansert karakterisering av et fenomen, en innsikt i grunntrekk og særpreg, slik kvalitative metoder er egnet til (Repstad, 2007). Saksbehandleres synsvinkel og opplevelse av dilemmaer er fokus for dette prosjektet, og kvalitative forskningsintervju med saksbehandlere selv som informanter er derfor særlig egnet metode til å besvare problemstillingen.

3.2 Intervjuguide

En utarbeidet intervjuguide skal sikre at samtalen har fokus og retning, og samtidig være tilstrekkelig fleksibel slik at informanten opplever rom til å komme med sine bidrag om temaet. Det kan være en fordel om intervjuguiden er stikkordsmessig eller temabasert, slik at den ikke forstyrrer muligheten til at intervjusituasjonen også bærer preg av å være en uformell samtale og at informanten på denne måten er med og styrer rekkefølgen på temaene som tas opp. Samtidig er det viktig at intervjuguiden er strukturert nok til at det kan foretas en sammenlikning av intervjuene selv om svarene ikke skal behandles statistisk (Repstad, 2007).

Intervjuguiden skal inneholde sentrale temaer og spørsmål for å sikre at intervjuene fokuserer på de viktigste områdene for studien. Videre må intervjuguiden stå i forhold til problemstillingen. Det er en fordel med åpne spørsmål som oppfordrer til at informanten forteller med egne ord (Dalen, 2004).

For å motvirke at utformingen av intervjuguiden skulle være styrt av egne erfaringer fra arbeid med barneverntjenestens undersøkelse, ble det gjennomført et fokusgruppeintervju som hjelp til å utarbeide en intervjuguide. Formålet var at fokusgruppen skulle bringe frem temaer og dilemma til intervjuguiden.

Temaene i intervjuguiden dannet så utgangspunkt for samtale rundt en konkret sak som saksbehandler selv arbeidet i. Dette med tanke på kravet etter Barnevernloven (1992) om å gjøre individuelle konkrete vurderinger i den enkelte sak. Forforståelsen var således at saksbehandlere best kommer i kontakt med virkelig opplevelse av dilemma som beskrevet overfor gjennom å drøfte virkelige saker som pågår.

3.2.1 Fokusgruppe

En fokusgruppe er et slags gruppeintervju med 5-10 deltakere, hvor man søker å generere data gjennom informantenes kommunikasjon med hverandre, og hvor det er gruppens interaksjon med hverandre som er av interesse. Metoden regnes å være særlig nyttig for å utforske informanternes kunnskap og erfaringer (Kitzinger, 1995). Fokusgruppe kan bli brukt for å legge et grunnlag for videre forskning på et tema, og gi innsikt som kan være til hjelp i den videre prosessen. En fokusgruppe ledes av en moderator, som legger til rette for at gruppen kan utveksle synspunkter seg imellom. Det er viktig at diskusjonen er avslappet og at deltakerne føler seg respekterte og frie til å dele sin mening. Formålet er ikke å komme til enighet, men å få frem ulike synspunkter. Målet er at deltakerne gir av seg selv, og deler hva de virkelig tenker og føler (Kvale & Brinkmann, 2010; Krueger & Casey, 2009). Moderatorens rolle er å stille spørsmål, lytte og holde diskusjonen på sporet og sikre at alle får anledning til å dele sitt synspunkt. Generelt sett kan informanter ha en tendens til å dele mer om seg selv til personer som likner dem selv enn til personer som skiller seg fra dem. Dette forutsatt at moderatoren forholder seg åpen og lyttende, fremfor kritisk og selvhevdende (Krueger og Casey, 2009). Moderator kan benytte seg av ulike strategier for å få i gang den reflekterende prosessen, eksempelvis kan det deles ut et såkalt stimulimateriale i form av påstander eller kasus til diskusjon og refleksjon (Kitzinger, 1995).

Det ble sendt en henvendelse til et barnevernkontor (vedlegg nr. 2), om å bruke et team som jobber med undersøkelser som fokusgruppe. Det ble altså brukt en allerede eksisterende gruppe fremfor å selv sette sammen en gruppe. Formålet med dette var å gjenskape en allerede eksisterende drøftingsarena, og på denne måten få til en drøfting tilnærmet lik drøftinger som gjøres over reelle saker. Gruppens daglige sjargong og omgangsform kan da også komme til syne, og informantene kunne dessuten relatere diskusjonen til andre erfaringer de hadde gjort sammen (jfr. Kitzinger, 1995). Fokusgruppen ble gjennomført på teamets kontor, både for å tilrettelegge for at informantene enklest mulig kunne ha anledning til å delta, men også med tanke på at diskusjonen da foregikk på et sted hvor informantene er vant til å drøfte med hverandre. Informantene ble innledningsvis informert om formålet med

fokusgruppen, samt at det var gruppens diskusjon med hverandre som var av interesse. Målsetningen var at fokusgruppen skulle utforske sine synspunkt knyttet til hvordan en undersøkelse best kunne gjennomføres med bakgrunn i utlevert kasus. Fokusgruppen besto av seks kvinnelige saksbehandlere i alderen 24 til 53 år. Intervjuet varte i to timer og ett kvarter, med en pause. Det var stor variasjon i erfaring blant deltakerne, fra nyutdannede til flere års erfaring. Som stimulimateriale fikk fokusgruppen innledningsvis delt ut ett kasus å reflektere over (vedlegg 4), og etter 1.5 time fikk de utdelt del to av samme kasus (vedlegg 4). Med bakgrunn i fokusgruppeintervjuet ble det laget en temaoversikt (vedlegg 5) som skulle fungere som intervjuguide. Fokusgruppeintervjuet ble ikke analysert utover at det ble trukket ut tema relevant for problemstillingen.

3.3 Kvalitative forskningsintervju

Målet med det kvalitative forskningsintervjuet er å produsere kunnskap i samspillet mellom intervjueren og informanten. Intervjueren stiller spørsmål, og søker videre å avklare og nyansere uttalelser. Argumenter, moralisering, egne erfaringer og andre uttrykk for egne holdninger til tema holder intervjueren tilbake (Dalen 2004; Kvale & Brinkmann, 2009). Vel så viktig er det for intervjueren å innta en lyttende rolle og vise interesse for informantens synspunkt, slik at informanten skal ønske å fortelle om sine erfaringer (Dalen, 2004; Hydén, 2000). Forskningsintervjuet søker å få tak i den kunnskap informantene besitter basert på deres erfaringer. Denne kunnskapen er ikke ferdig lagret og klar til å formidles, men gjennom å tilrettelegge for refleksjon skjer det en type kunnskapsproduksjon (Holter, 1996; Solberg, 2008a). Intervjuet avhenger således av det rommet som skapes i relasjonen mellom intervjueren og informanten, hvorvidt informanten opplever et rom for å snakke og å bli møtt med respekt (Kvale & Brinkmann, 2009).

Et semistrukturert intervju er et intervju hvor informanten forteller mest mulig fritt om sine erfaringer rundt forhåndsvalgte temaer. Dette er som en mellomting mellom åpent intervju hvor informanten forteller fritt om sine livserfaringer og på den andre siden strukturert intervju som følger spørsmål i en intervjuguide (Dalen, 2004).

3.3.1 Utvalg

Det ble sendt en henvendelse til åtte barnevernkontor på Østlandet med forespørsel om å stille med en informant til prosjektet. Barnevernkontorene var av ulik størrelse, og tilhørte ulike kommuner og regioner. Det ble ikke sendt henvendelse til min egen bostedskommune eller arbeidskommune. Utvalget ble gjort med tanke på i størst mulig grad å avspeile variasjon

innen det som skal studeres i dette prosjektet. Det var imidlertid ikke et mål at resultatet skulle kunne generaliseres til en større populasjon (Dalen, 2004).

Inklusjonskriteriet var en saksbehandler som hadde ansvar for gjennomføringen av en barnevernundersøkelse jfr. Barnevernlovens § 4-3 knyttet til en bekymringsmelding vedrørende vold i hjemmet. Selv om det ikke var egenskaper hos saksbehandleren som var inklusjonskriteriet var det kun saksbehandlere med mer enn tre års erfaring som stilte som informanter. Dette kan ha vært tilfeldig, men det kan også gjenspeile at kompleksiteten i voldssakene gjør at kontorene forsøker å tildele disse sakene til saksbehandlere med erfaring. Det kan også gjenspeile at erfarne saksbehandlere i større grad melder seg til slike prosjekter og føler seg kompetente og trygge til å kunne bidra.

Ved vurderingen av antall intervjuer er det viktig å ta høyde for at man skal kunne bevare oversikten og kunne gjøre grundige analyser. Et kjent ideal er å intervjuer frem til man opplever *metning*, altså når man ikke lærer noe nytt i intervjuene (Repstad, 2007). I et prosjekt av denne størrelse er det ikke tenkt som mål å oppleve metning, men fokuset har vært å finne et antall informanter som kan gi varierte refleksjoner over temaet, innenfor et overkommelig tidsperspektiv. Dette prosjektet baserer seg på ni semistrukturerte intervjuer med fem informanter fra fem ulike barnevernkontor. Saksbehandlere ble bedt om å fortelle om fremdriften i saken, skritt for skritt, og underveis ble det stilt spørsmål for å tilrettelegge for en refleksjon over egen praksis.

Informantene var de følgende (navnene er fiktive), og av hensyn til anonymitet er de alle omtalt som kvinner og aldersmessig delt inn i under 35 og over 40.

Navn	Alder	Grunnutdanning	Barnevernrelatert erfaring
Anna	< 35	Barnevernpedagog	3, 5 år
Sigrid	> 40	Barnevernpedagog	16 år
Johanne	> 40	Lærer	16 år (Intervjuet kun en gang)
Hege	< 35	Barnevernpedagog	6 år
Elisabeth	> 40	Barnevernpedagog	16 år

3.3.2 Gjennomføring

Intervjuene varte i en time og 30 minutter med unntak av ett intervju som varte i en time.

Intervjuene fant sted på saksbehandlernes kontor, både med tanke på at det skulle være enkelt å stille som informanter, og at saksbehandlers refleksjoner skulle være på et kjent sted hvor det var vanlig å foreta drøftinger og refleksjoner over saker.

Utgangspunktet for intervjuene var konkrete saker hvor undersøkelsen jfr. Barnevernlovens § 4-3 var knyttet til en bekymringsmelding basert på uttalelser fra barn under 12 år knyttet til å oppleve fysisk vold i hjemmet – mot seg selv eller mellom foreldrene. I fire av tilfellene ble det gjennomført et intervju i forkant av igangsettelsen av undersøkelsen, og et intervju da undersøkelsen var konkludert. Bakgrunnen for ønsket om å ha to intervjuer var å få frem dilemmaer både knyttet til planleggingen av undersøkelsen, hvilke dilemmaer som dukket opp underveis, samt refleksjoner knyttet til i hvilken grad man opplevde å lykkes med å være til hjelp for barnet. I det ene tilfellet ble det kun gjennomført ett intervju i etterkant av gjennomført undersøkelse, ettersom informanten ikke hadde noen saker med bekymring for vold hvor undersøkelsen ikke ennå var påbegynt.

Sakene

Saksbehandlerne brakte en konkret sak inn i intervjuet som alle omhandlet bekymring for vold i hjemmet. Det dreide seg om til sammen fem familier med barn i alderen nyfødt til 12 år. I alle sakene hadde minst ett av barna i familien selv uttalt at det forekom vold i hjemmet, enten at barnet var direkte utsatt, eller at barnet opplevde vold mellom foreldrene. Tre av familiene var etnisk norske, i de to andre familiene var foreldrene innvandret fra Midtøsten/omegn. I fire av fem tilfeller dreide det seg om familier som barneverntjenesten kjente til fra før, men hvor det ikke tidligere hadde fremkommet bekymring for vold. At sakene hadde det felles at de ble kategorisert som voldssaker inneholdt likevel ulike alvorlighetsgrad og ulike former for vold, og dermed også ulike grad av bekymring. I ett tilfelle var det etter undersøkelsens slutt fortsatt usikkert hvorvidt det faktisk hadde forekommet vold i hjemmet. I ett tilfelle ble volden forstått som en strategi med bakgrunn i kultur og oppdragelsesmetoder og også uttrykk for en belastende livssituasjon. I ett tilfelle viste det seg at sist voldshendelse var flere år tilbake i tid, og fokuset dreide seg over til rusproblematikk og økonomiske problemer. I ett tilfelle ble det beskrevet gjentatt og alvorlig vold mellom foreldrene og i storfamilien, og i ett tilfelle var det snakk om vold som et ledd i grensesetting.

3.4 Transkribering

Intervjuene ble tatt opp på diktafon og transkribert. Det er flere fordeler knyttet til bruk av diktafon. Konsentrasjonen kan rettes mot informanten, og dette fokuset kan gjøre at man bedre fanger opp kroppsspråk og signaler. Videre er det en fordel i analysen å ha tilgang på ordrett gjengivelse av intervjuene, uten de feilmarginene som knyttes til egne notater og til hukommelsen (Repstad, 2007).

Transkripsjonene ble gjort med formål å gjøre intervjuene tilgjengelige for innholdsanalyse, med mindre detaljorientering enn om eksempelvis lingvistiske analyser skulle foretas (Ochs, 1979). Informantenes uttalelser ble transkribert nær opptil det som ble sagt, mens intervjuers “mm” og liknende uttrykk ble redusert i antall. Navn og stedsnavn ble ikke skrevet ned, og alt ble nedtegnet på bokmål. Pauser, nøling og beskrivelser av overlapping mellom informant og intervjuer ble ikke symbolisert. Det å foreta transkripsjoner ga en unik sjanse til å bli kjent med datamaterialet. Samtidig ble det tydelig gjennom transkripsjonen at å transkribere innebærer en datareduksjon, ettersom det er flere typer datamateriale som ikke fullverdig kommer frem i transkripsjonene. Selv om det finnes metoder til å registrere non-verbal kommunikasjon, tonefall og kontekst er det ikke en fullverdig og fullstendig gjengivelse av den faktiske virkelighet (Dalen, 2004; Kvale & Brinkmann, 2009). I transkriberingen forsvant informasjon om tonefall, intensitet, engasjement, og nonverbal kommunikasjon som gestikulering og ansiktsuttrykk. Sarkasme og ironi kan være vanskeligere å lese ut av transkriberte intervjuer, og beskrivelser som settes i klamme vil være en tolkning av slik det faktisk var i intervjusituasjonen. Videre kan transkripsjonene gi inntrykk av at informanten snakker usammenhengende og rotete, selv om den i intervjusituasjonen ble oppfattet som verbalt sterk. Selv tegnsetting i transkripsjonene opplevdes som en fortolkningsprosess (jfr. Kvale & Brinkmann, 2010).

3.5 Etiske vurderinger

Det kreves at man forholder seg til etiske prinsipper i all vitenskapelig virksomhet. De grunnleggende prinsippene dreier seg om informert samtykke, konfidensialitet og å reflektere over hvilke konsekvenser det kan ha for informanten å delta i et prosjekt (De nasjonale forskningsetiske komiteer, 2006; Thagaard, 2006). Når informanter skal formidle egne opplevelser, og det skal benyttes diktafon og transkripsjon er det særlig viktig å være seg bevisst disse forskningsetiske hensyn. Det legges vekt på at informantens samtykke er fritt og informert, og kan trekkes tilbake når som helst. Videre må konfidensialiteten sikres gjennom

en bevissthet om lagring av opplysninger som kan knyttes til personer samt hvordan resultatene formidles (De nasjonale forskningsetiske komiteer, 2006; Backe-Hansen, 2002; Repstad, 2007; Thagaard, 2006). Ofte vil informanter oppleve det positivt å delta i et forskningsprosjekt, med tanke på anledningen til å formidle seg til en interessert lytter, samt at det kan gi grunnlag for videre læring og refleksjon (Thagaard, 2006). Det kan imidlertid være vanskelig for informantene å forutse hvordan intervjusituasjonene vil fortone seg, og videre hvordan informantenes opplysninger vil bli forstått og fortolket, og det legges derfor vekt på den etiske refleksjon som en prosess gjennom hele prosjektet, fra forberedelser til fremstilling (Backe-Hansen, 2002).

Informantene fikk tilsendt informasjonsskriv og samtykkeskjema i forkant av intervjuet (se vedlegg 3). Med tanke på beskyttelse av intervjupersonenes personvern blir lydopptakene slettet ved prosjektslutt. Transkriberingen er lagret med fiktive navn som ikke er lagret sammen med de egentlige navnene. Ved prosjektslutt vil ikke lenger navnene lagres. Det oppgis ikke hvilke barneverntjenester som har bistått med informanter til prosjektet. Uttalelser gjengis ikke i sammenheng med geografiske opplysninger. Bokmål benyttes i transkriberingen, uavhengig av informantens dialekt. Saksbehandlere ble innledningsvis i intervjuet bedt om å anonymisere de aktuelle familiene, og familiene vil omtales anonymisert i oppgaven. Saksbehandlerne har fått fiktive navn, og alderen er opplyst anslagsvis. I en av sakene hadde voldsutøvelsen en spesiell karakter, så av hensyn til familiens anonymitet har dette fått en mer generell betegnelse. Av fem informanter var det kun en mann. For å bevare hans krav til anonymitet og konfidensialitet er alle saksbehandlerne gitt kvinnelige navn. Dette fordi han ellers ville vært gjenkjennbar i fremstillingen, og dermed var det også en viss risiko for at også familien han omtalte kunne være gjenkjennbare (jfr. Backe-Hansen, 2002).

Prosjektet er meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) og rådene derfra er fulgt (se vedlegg 1).

3.6 Analyse

Analysen er gjennomført i tråd med hermeneutisk og fenomenologisk tradisjon. Hermeneutisk gjennom fortolkningsprosessen for å komme frem til gyldige fortolkninger av de transkriberte intervjuetekstene. I møte med informantene ble forforståelsen justert, og den teoretiske interesse vokste frem underveis i gjennomlesningen av datamaterialet. Helheten er forsøkt forstått gjennom å forstå delene. Og delene er forsøkt forstått i lys av helheten. Det har således vært en sirkulær prosess, eller en spiralprosess som hermeneutikkens tradisjon

beskriver. Det fenomenologiske bidrag har bestått i å søke essensen i intervjupersonenes erfaringer, og å forsøke å forstå erfaringene slik de fremstår for informantene (Kvale & Brinkmann, 2009, Lindseth & Norberg, 2004; Thornquist, 2003).

3.6.1 Tematisk analyse

For å identifisere og tolke mønstre i datamateriale ble tematisk analyse benyttet, da dette er egnet når menneskers erfaringer og opplevelser skal utforskes. Datamaterialet ble gjennomgått flere ganger for å identifisere tilbakevendende tema og refleksjoner (Braun & Clarke, 2006). I denne prosessen var det et mål å finne dilemma og refleksjoner som gikk igjen i materialet og som sto i sammenheng med hverandre. Det ble så konstruert kategorier materialet kunne ordnes etter, basert på de ulike temaene saksbehandlerne reflekterte rundt (Fog, 1994; Holter, 1996).

Allerede under datainnsamlingen ble mønstre av tema lagt merke til, i form av saksbehandleres opplevde handlingsalternativ og deres refleksjoner omkring dette. Transkripsjonene og gjennomlesning av disse var så første skritt i analysen. Slik økte kjennskapen til materialet, og refleksjoner knyttet til mulige kategorier meldte seg. Neste skritt var å markere utsagn i alle intervjuetekstene med ulike farger, ut fra en liste med innledende koder knyttet til temaer. Temaene i fokus ble valgt med bakgrunn i at de var gjennomgående i materialet. Alt som var et handlingsalternativ ble markert, med ulike farger knyttet til hva saksbehandler vektla i sin avveining av de ulike opplevde handlingsalternativer. De ulike fargene representerte fokus på barnets rettigheter, på relasjonsarbeid med foreldrene, på generell fagkunnskap eller individuell kunnskap om den aktuelle familie. Disse fargekodene var knyttet til hvilke kunnskapsområder saksbehandlerne formidlet, og hvordan de ulike kunnskapsene vektlegges. I neste omgang ble markerte deler av teksten kopiert inn i egne dokument for de ulike tema. Dataene ble sortert innunder hovedtema. Sorteringen var en prosess som vekslet mellom transkripsjonene, kodingen og det sorterte materialet. Kategoriene har vært gjenstand for revisjon når de har vist seg ikke å passe eller å være utilstrekkelige i forhold til materialet som skal favnes. Den skriftlige fremstillingen av resultatet har også vært en integrert del av analysearbeidet, og det å veksle mellom de ulike delene, samt en kontinuerlig refleksjon underveis i prosessen, som samlet sett har vist seg å være nyttig for å komme frem til hovedkategorier som er relevante for problemstillingen og som gjenspeiler datamaterialet.

Da tema ble lagt merke til og siden trukket ut var det gjennom et fokus både på en viss prevalens i datamateriale, altså at temaene var gjennomgående og opptrådte med en viss hyppighet i alle intervjuetekstene. Videre var det vesentlig at temaene representerte ulike handlingsalternativer, i tråd med problemstillingens fokus på dilemma. Den videre sorteringen var så i tråd med forskningsspørsmålet knyttet til de ulike kunnskapsområder (Braun & Clarke, 2006).

Hvilke dilemma opplever saksbehandler når barnets situasjon skal forstås i lys av de ulike kunnskapsområder?

Tema er i hovedsak identifisert på et eksplisitt nivå, eller *semantisk* nivå, i det som uttrykkes med ord, men det er også analysert frem tema som ligger latent i teksten og som fortolkes for å få frem (Braun & Clarke, 2006).

3.7. Validitet og reliabilitet

Begrepene validitet og reliabilitet har sin opprinnelse i kvantitativ forskning. I kvalitativ forskning er det kanskje mer treffende å snakke om pålitelighet og gyldighet. Innen kvalitativ forskning er påliteligheten knyttet til alle leddene av forskningsprosessen. Kvalitetssikring skjer gjennom metodevalg, mangfoldighet og relevans i datamaterialet, samt egnet intervjuform. Dette er knyttet til hvorvidt metoden undersøker det som er problemstillingens hensikt, om informantene sikrer et så rikt materiale som mulig, og om datamaterialet er relevant for problemstillingen. I motsetning til i kvantitativ forskning er det videre et mål i kvalitativ forskning å beholde tilstrekkelig med kontekst og ramme for mening, slik at tolkningen fremstår pålitelig. I fremstillingen av prosjektet er det viktig med en åpenhet knyttet til de skrittene som er tatt, slik at leseren kan vurdere hvorvidt de ulike skritt følger logisk av hverandre (Holter, 1996; Kvale & Brinkmann, 2010).

3.8. Metodekritikk

Det vil alltid være slik at metodevalget og gjennomføringen kunne vært gjort annerledes og kan diskuteres. I dette tilfellet ble det vurdert hvorvidt fokusgruppen skulle bestå i deltakere som ikke kjente hverandre fra før. Dette kunne gjort diskusjonen friere og det kunne ha gitt flere ulike oppfatninger (Krueger & Casey, 2006). Samtidig var det fordelaktig at deltakerne var i en gruppe hvor de kjente hverandre, var vant til å snakke sammen og vant til å drøfte sammen (Jfr. Kitzinger, 1995). Med tanke på at hovedmålsettingen var å få frem dilemma til en intervjuguide, snarere enn å få frem ulike oppfatninger om hvordan dilemmaene skulle løses ble likevel ikke dette vurdert å være av betydning i denne sammenheng.

En annen innvending er antall informanter. Man kan tenke seg at det kunne vært fordelaktig å fortsette å intervjuer inntil man opplever *metning*. Like fullt ga dette antallet muligheten til å gjøre to intervjuer med hver informant, samt et materiale som det var mulig å få oversikt over og dermed gjøre grundige analyser av (Repstad, 2007). Det var viktig å foreta en avveining i forhold til å få et mest mulig rikt datamateriale, samtidig som tidsbruken skulle være overkommelig. Det ville uansett ikke være mulig eller ønskelig å oppnå representativitet i kvantitativ forstand. Relevante krav til materialet var at det skulle være en viss variasjon, hvilket ble søkt oppnådd gjennom å få informanter fra ulike kommuner. At begge kjønn er representert og at informantene er av ulik alder og med ulik erfaring er også en fordel med tanke på en viss mangfoldighet (Fog, 1996).

Det kan stilles spørsmål ved hvilken påvirkning det har på intervjuene at intervjuer har samme utdanning og arbeidsfelt som informantene. Det å ha felles bakgrunn kan ha gjort at noen spørsmål ikke blir stilt, ettersom intervjuer har kunnskap om det informanten forteller. Det å stille spørsmål om selvfølgeligheter og det implisitte kan gi utdypende svar, og også andre svar enn det intervjuer kunne se for seg. Det kan imidlertid også ha vært en ressurs at informantene kan oppleve at intervjuer forstår deres situasjon, og at de derfor kan ha opplevd det tryggere å dele sine erfaringer og refleksjoner (jfr. Krueger & Casey, 2009). Samtidig har bruk av fokusgruppe også kunnet bidratt til at flere tema og spørsmålsstillinger har blitt fanget opp.

Dette prosjektet har geografisk begrenset seg til en del av Østlandet, og fem nærliggende kommuner har vært involvert. Det kunne ha gitt andre perspektiver dersom materialet inneholdt informanter fra flere deler av landet. Særlig kunne det gitt andre dilemmaer dersom materialet inneholdt informanter som arbeidet på mindre kontor med færre enn fem ansatte.

I den semistrukturerte intervjuformen har målet vært å lytte til informanten og at informanten selv skulle fortelle om de dilemma som oppleves. Det har medført at det har kommet frem mye informasjon som ikke har vært relevant for oppgaven, hvilket har tatt av tid som kunne vært brukt på relevante problemstillinger. Imidlertid kunne det å ytterligere ha rammet inn og spisset intervjuet, ha medført at man mister informantens frie fortelling, og at informanten kunne ha fått opplevelsen av at intervjuer var ute etter noe spesielt, og kanskje i større grad sensurert seg selv.

4. RESULTAT

4.1 Fravær av dilemma

Oppgavens problemstilling fokuserer på opplevelsen av dilemma, hvilket alle saksbehandlerne uttrykte at de opplevde i barnevernundersøkelsen generelt og i den konkrete saken spesielt. Handlingsalternativer hvor det virket å ikke være knyttet tvil til hvilket valg saksbehandler skulle gjøre er likevel inkludert i denne presentasjonen, ettersom det vurderes som interessant for forståelsen av dilemma som fenomen.

4.1.1 Rutiner

Som første steg i en undersøkelse har saksbehandler flere handlingsalternativer, blant annet å innkalle foreldrene til samtale per brev, oppsøke barnet for samtale, ringe aktuelle offentlige instanser for utfyllende opplysninger eller å oppsøke familien i hjemmet. Elisabeth var forholdsvis nyansett i den aktuelle barneverntjenesten da hun skulle ta fatt på sin undersøkelse. Elisabeth og hennes kollega valgte å oppsøke familien i hjemmet etter å ha mottatt bekymringsmelding. I det følgende svarer hun på hvorvidt de vurderte andre alternativer enn uanmeldt hjemmebesøk som det første skrittet i undersøkelsen:

Elisabeth: «Nei, altså jeg tenker at i sånne tilfeller så drar man vel på hjemmebesøk, det er det som er.»

Man kan altså tenke seg en rekke dilemmaer knyttet til det å dra på et uanmeldt hjemmebesøk, men i dette tilfellet så virket det ikke som om Elisabeth opplevde det slik ut fra den opplæringen hun hadde fått. Dette ble begrunnet i en generell kunnskap om voldssaker, «sånne tilfeller», og i gjeldende rutiner i denne barneverntjenesten. Det at saken var betegnet som en *voldssak* utløste altså uanmeldt hjemmebesøk som det rette handlingsalternativ. Rutiner og opplæring ved barneverntjenesten virket dermed å fungere slik at det ikke var knyttet tvil til valg av handlingsalternativ, og dermed heller ikke en opplevelse av dilemma. Kontoret har allerede tatt avgjørelsen, så å si, gjennom nedfelte rutinebeskrivelser. Det Elisabeth formidler knyttet til fravær av tvil når det er klare rutiner, virket å være gjennomgående hos informantene. Dersom de kunne knytte et handlingsalternativ til gjeldende rutiner, opplevde de ikke tvil om hvordan de skulle velge å gå frem.

4.1.2 Lovhjemmel

Anna forteller at første skritt i undersøkelsen var å innhente informasjon fra ulike offentlige instanser, etter å ha mottatt en bekymringsmelding vedrørende et barn som skal ha uttalt at pappa slår.

Anna: «I denne saken her har vi valgt å sende ut innhenting av opplysninger, vi har etter loven (...) lov til å innhente informasjon uavhengig av at foreldrene selv har samtykket til det»

(...)

«Det er jo det som er noe av den store fordelen med voldssaker, da. At det er saker som er ansett så alvorlig at det kan være åpning for at man innhenter informasjon før man i det hele tatt har kommet i kontakt med familien.»

Her beskriver Anna med tanke på lovhjemmel, at dersom bekymringsmeldingen klassifiserer saken som en *voldssak*, så er saken per definisjon så alvorlig at barneverntjenesten kan innhente informasjon uten at foreldrene informeres. Videre i intervjuet begrunner hun dette valget i tidsbesparelse. Dette til tross for at opplysninger etter Barnevernlovens § 6-4 «så langt som mulig innhentes i samarbeid med den saken gjelder eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting». Forvaltningsloven (1967) spesifiserer at varsling kan unnlates dersom «varsling ikke er praktisk mulig eller vil medføre fare for at vedtaket ikke kan gjennomføres». Det virket å være enighet blant informantene om at man i voldssaker har hjemmel i Barnevernloven til å gjøre de undersøkelser man finner nødvendig, uavhengig av foreldrenes samtykke og uavhengig av hvorvidt bekymringen øker eller minker underveis i undersøkelsen. Alle informantene knytter *voldssaker* til en § 4-12 bekymring (jfr. Barnevernloven), altså en bekymringsmelding som i ytterste konsekvens kan føre til omsorgsovertakelse. Samtidig opplyste tre av informantene allerede før første samtale med foreldrene at de så for seg hjelpetiltak etter Barnevernlovens § 4-4 som den mest sannsynlige konklusjon på undersøkelsen. Informantenes opplevde anledning til å velge fremgangsmåte uavhengig av prinsippet om *minst mulig inngripen*, virket således å være knyttet til en generell kunnskap om voldssaker fremfor de konkrete opplysninger i den enkelte sak.

4.1.3. Dokumentasjon

Den skriftlige dokumenteringen av barneverntjenestens arbeid har ikke vært brakt inn av fokusgruppen eller av informantene som gjenstand for dilemma. Det har også i liten grad vært etterspurt. Hege bringer det på bane i forbindelse med å skulle dokumentere samtaler med barna i hennes undersøkelse.

Intervjuer: Har dere skrevet referat fra de samtalene?

Hege: mm

Intervjuer: Er det sånn at foreldrene kan lese de?

Hege: Nei. Så det, vi har skrevet journalnotat, på barnesamtalene

Intervjuer: Sånn at de ligger ikke i mappen?

Hege: Nei.

Intervjuer: Hva tenker du om det?

Hege: Jeg tenker at det er helt greit, for de sier en del ting som foreldrene ikke trenger å vite. Og at jeg porsjonerer det ut i riktig rekkefølge, for å spare barna litt og.

(...)

Intervjuer: Så du synes ikke at det, for du sa det var viktig for deg det med åpen, ærlig

Hege: Jeg føler liksom at i det jeg sier at barna har fortalt at du har slått mamma, så har jeg på en måte vært ærlig uten å si at «så slo du henne med en sko» også spytta du også klora du, også var det en gang som, altså det kommer mange episoder som det ikke er vits i å ta, da.

Hege formidler her at det ville være en belastning for barna dersom foreldrene fikk fullt innsyn i hva de har sagt i samtale. Hun løser dette ved å porsjonere ut hva foreldrene får vite, gjennom at referatene ikke dokumentføres, men at det formidles og nedtegnes utdrag av det barna har sagt. Utgangspunktet for denne refleksjonen var at det kunne være et dilemma hvordan barnas fortellinger skulle formidles til foreldrene, men Hege unngår dette ved å unnlate å dokumentføre. Journalførte notater behandles ofte i barneverntjenesten som interne dokumenter, til tross for at foreldrene har innsyn også i disse etter Forvaltningslovens (1967) § 18. Foreldre har imidlertid ikke alltid kjennskap til at journalnotater nedtegnes, og de blir sjelden etterspurt. Dette kunne ha vært et dilemma dersom Hege hadde opplevd det som i strid med den åpenheten hun bestreber, og videre at det kunne oppleves som et dilemma i forhold til det juridiske prinsippet om kontradiksjon. Dette innebærer at parter skal få gjøre seg kjent med *alle* sakens dokumenter for gjennom dette også å få anledning til å uttale seg. Foreldrene blir altså her fratatt muligheten til å formidle sitt perspektiv på det barna har fortalt, som Hege legger til grunn i sin videre vurdering av saksgang og problemdefinering. Hege virker imidlertid å la barnets beste veie tyngst i form av hennes vurdering om at det kan utgjøre en belastning for barnet dersom foreldrene blir kjent med detaljene i det de har fortalt.

I tilfeller der saksbehandlere selv ikke skisserte alternative fremgangsmåter de kunne ha valgt i saksbehandlingen ble dette etterspurt, og de ble spurt om hvilke avveininger som var gjort. Saksbehandlerne beskrev da avveiningene, men det kan stilles spørsmål ved hvorvidt de da skisserte noe som de reelt opplevde som et dilemma slik dilemma defineres eller om handlingsalternativene i realiteten var uaktuelle alternativer som ikke en gang ble vurdert.

Oppsummering

Hovedtrekk ved tilfeller av fravær av dilemma, virker å være knyttet til å definere *voldssaker* som kategori. Dette virker å være forankret i en påstandskunnskap (jfr. Aadland, 2011) der den teoretiske og forskningsbaserte kunnskap om vold som risikofaktor tilsier at denne kategorien saker gir anledning til å gjennomføre uanmeldte hjemmebesøk, innhente informasjon uten foreldrenes kjennskap til meldingen og å sensurere informasjon som foreldre vanligvis har tilgang til. Hverdagslivkunnskap om familien og individuelle faktorer synes å ikke ha plass i disse vurderingene, da det ikke stilles spørsmål knyttet til nyansene i den konkrete meldingen, som eksempelvis hvor alvorlig bekymringen er, eller hvor sannsynlig det er at vold faktisk finner sted. Det som virker å være avgjørende er at bekymringsmeldingen tilhører kategorien voldssaker, som dermed oppleves å gi anledning til disse fremgangsmåtene som ellers anses inngripende med den begrunnelse at barn har rett til et liv uten vold. I disse refleksjonene er det en uttalt holdning at hensynet til barnet skal være overordnet hensynet til foreldrenes rettigheter og den eventuelle virkningen på en eventuell samarbeidsrelasjon.

4.2 Dilemma

Under intervjuene reflekterte informantene rundt en rekke dilemma som de opplevde i løpet av barnevernundersøkelsen, og de fleste dilemmaene var representert hos alle informantene. Dilemmaene oppsto i alle faser av undersøkelsen, men det var en særlig opphopning av dilemma knyttet til oppstarten og når konklusjoner skulle trekkes.

4.2.1 Signalisere samarbeid eller signalisere alvor?

Flere av saksbehandlerne uttrykte tvil i forhold til hva som var den beste inngangen til undersøkelsen. Handlingsalternativene som ble trukket frem var hvorvidt det å snakke med foreldrene som det første de gjorde var det riktige, og videre hvorvidt det var best å snakke med dem sammen eller hver for seg. Politianmeldelse ble også drøftet som et mulig første skritt i undersøkelsen og presenteres i pkt. 4.2.2., mens det å snakke med barna før foreldrene er kjent med undersøkelsen som en mulig oppstart vil presenteres i pkt. 4.2.3 Barnesamtalen.

4.2.1.1. *Finne ut av det sammen?*

En barnehage har meldt bekymringsmelding vedrørende et barn som har uttalt at «pappa slår», og Anna forteller at de har valgt å innkalle begge foreldrene sammen til en samtale om meldingens innhold.

Intervjuer: Som du sa så har dere andre måter. Hva har gjort at dere valgte det? Altså hvilke avveininger lå i det?

Anna: Nei, altså utgangspunktet er at vi har jo metoder i forhold til for eksempel Klemetsrudmodellen, som vi benytter oss av tidvis. Litt sånn vurderingen på hvor sterkt man skal gå inn i saker eller ikke, fordi vi ser at den modellen eller den tankegangen kan være like avskremmende som det den kan være effektiv. Det er en vanskeligere situasjon å få en god relasjon eller å få en god nok videre oppfølging i forhold til de sakene. Det er litt sånn fort inn, fort ut. (...) vi ser at vi har en del historikk på familien, vi har kjennskap til dem og at deres sårbarhet gjør at vi kanskje må ha en litt mellommenneskelig, litt sånn rolig inngang til hvordan kan vi få løst dette her sammen.

Annas dilemma fremstår her å være det at hun valgte bort en metode som ofte benyttes i voldssaker (jfr. Klemetsrudmodellen i Arnesen & Diesen, 2008), og i stedet innkalte foreldrene til samtale sammen. Klemetsrudmodellen er en metode for barneverntjenestens arbeid med vold i nære relasjoner som er inndelt i tre prosedyrer. Ved bekymringsmeldinger som dreier seg om at et barn har uttalt at det forekommer vold i hjemmet, foreslår Klemetsrudmodellen at barnet snakkes med først, helst i samarbeid også med melder, før foreldrene er kjent med meldingen. Anna beskriver det å innkalle foreldrene per brev til samtale med barneverntjenesten som en «roligere inngang» og en mer «mellommenneskelig» fremtoning. Hun formidler videre at dette er noe barnevernet og familien kan løse sammen. Videre har hun foretatt en avveining mellom sin kunnskap om familien gjennom å ha lest foreliggende dokumenter i saken, samt sin erfaring med bruk av Klemetsrudmodellen som hun har opplevd at kan virke «avskremmende». Hun utdyper ikke hva hun legger i begrepet «sårbarhet», om det er en teoretisk kunnskap om risikofaktorer som gjør seg gjeldende i denne familien, eller om de har vist seg sårbare for barneverntjenesten i den tidligere kontakt. Opplevelsen av dilemma kan også ofte innebære verdier i konflikt, og det kan tenkes at Anna opplever dette. *Mellommenneskelig* kan være et uttrykk for et menneskesyn som omhandler hvordan hun ønsker å møte familien, det kan handle om en respekt, en åpenhet, og det kan tenkes at Anna i særdeleshet frembringer dette med tanke på det hun beskriver som deres *sårbarhet*. Kan hende Anna opplever familien som sårbare og hjelpetrengende og at hun derfor ønsker denne *mellommenneskelige* fremtoningen. Dette verdisynet kan imidlertid tenkes å være en motsats til verdier knyttet til bekymringen for hvorvidt barnet opplever vold.

Anna beskriver at Klemetsrudmodellen kan være effektiv og «avskremmende», og således kan det tenkes at en slik fremgangsmåte ville stå i samsvar med å markere verdier knyttet til en avstandtaken fra voldshandlinger mot barn, og en fremheving av barndommens selvstendige verdi. Anna henter således kunnskap fra ulike nivå i *kunnskapshierarkiet* når hun foretar sin avveining. Den generelle kunnskap om skadevirkninger av vold, kan ha veiet for en inngang til undersøkelsen som signaliserer alvor, mens det Anna formidler om sin kjennskap til familien og deres sårbarhet har veiet for et fokus på å signalisere samarbeid. Annas perspektiv når det gjelder å signalisere samarbeid fra starten i undersøkelsen, frembringes av flere av informantene som et viktig argument i sine avveininger. Barnevernpedagogen Sigrid formidler noe av det samme og videre at hun ønsker å snakke med foreldrene sammen for å signalisere at «de er en familie, de er et par, det er de som driver familien og det er på en måte, det er deres ansvar sammen». Hun vektlegger her en relasjonell forståelse av voldsproblematikken, fremfor å fokusere individuelt på far som utøver. Dette virker for Sigrid å være et dilemma i forhold til det hun formidler om vold for øvrig i intervjuet, hvor hun er tydelig på at det ikke tolereres og at barn ikke skal vokse opp med vold. Likevel virker det som om hun her har vektlagt en forståelse av familien som en helhet, med håp om at dette skal føre til en endring av barnets situasjon på sikt. Selv om Anna valgte å jobbe annerledes enn Klemetsrudmodellen, formidler hun at det å jobbe etter en modell også har sine fordeler:

Anna: Det er jo det som er fint med en type Klemetsrudmodell er at man skal møte den samme type saksbehandlingen uavhengig av hvilken saksbehandler man møter (...) at den personen ikke skal vurderes annerledes enn den andre fordi den møter en saksbehandler som er deretter, da. Sånn at det, metoder vil jo gjøre at man jobber likere.

Anna virker å forankre dette synet i et rettssikkerhetsprinsipp, om lik behandling for loven, en type rettferdighetstenkning. Anna forteller videre at hun vurderer dette som en form for brukermedvirkning. Det virker altså for Anna å være et dilemma at ved å velge bort å jobbe etter denne modellen, står hun i fare for å behandle familier ulikt. Dette dilemmaet er gjennomgående i materialet i forhold til at når den enkelte saksbehandler vektlegger den individuelle kunnskap om den konkrete familien, kan dette føre til at det er personavhengig hvilken behandling familiene får. Dette virker å samsvare med Nordstogas (2002) drøfting av hvorvidt fastlagte prosedyrer fører til at saksbehandlingen bærer mindre preg av å være personavhengig. Nordstoga hevder at den personlige makten utsettes for mange påvirkninger underveis i barneverntjenestens undersøkelse, men at det alltid vil være et element av

personlig oppfatning hos saksbehandleren som i neste omgang vil påvirke utfallet av barnevernsaken. Hun knytter imidlertid også utfordringer til hvorvidt det er mulig å lage like prosedyrer i ulike kommuner og at prosedyrer kan stå i fare for å representere noe instrumentelt og statisk og hindre utøvelse av godt faglig skjønn (ibid.). Informantene hevder også at det er nødvendig å foreta konkrete, skjønnsbaserte vurderinger for best mulig å sikre at barnet og familien blir best mulig ivaretatt i den unike situasjon de er i. Anna og de øvrige informantene formidler alle i intervjuene at det å innkalle foreldrene til samtale sammen som det første skrittet i undersøkelsen, gir den beste grobunn for samarbeid og for brukermedvirkning. Likevel er det ingen av informantene som har gjort dette som det aller første i sin undersøkelse. Fire av fem informanter har innhentet informasjon fra andre enn foreldrene før foreldrene er involvert i undersøkelsen, og den ene som har startet undersøkelsen gjennom å kontakte foreldrene gjorde dette som et uanmeldt hjemmebesøk. Informantene har altså valgt å gå frem på måter som de formidlet at kunne ha negative konsekvenser for samarbeidet, et valg de begrunner i alvorlighetsgraden som er knyttet til kategorien *voldssaker*.

Samtidig som den praktiske tilnærmingen til oppstarten av undersøkelsen gir foreldrene et signal på den videre prosessen, formidler også saksbehandlerne at det er en avveining hvilke signaler foreldrene opplever gjennom hvordan selve samtalen gjennomføres. Elisabeth forteller at far var stresset da de kom på uanmeldt hjemmebesøk etter å ha mottatt bekymringsmelding. Om formålet med dette første treffet med far, forteller Elisabeth:

Elisabeth: (Vi) sa noe om meldingen, sa noe av innholdet, spurte far litt hva han hadde gjort etter at han ble utskrevet, (...) vi sa vel også at vi ønsket å innkalle begge de to voksne til et møte på kontoret, så fort som mulig, og sa noe om alvorlet i meldingen. At vi anså dette som alvorlig, og at denne gangen så tenker vi at vi må sette i gang noe hjelpetiltak. Sist gang så samtykket de ikke til det, men denne gangen fikk de beskjed om at de ville være nødt for også samtykke til et hjelpetiltak.

(...)

Jeg tror nok vi oppførte oss, vi var nok forsiktige, selv om ok, vi sa tydelig fra at det var alvorlig, men tror vel ikke han har noen grunn til å si at vi trakk over noen sånn veldige grenser liksom. Vi gikk ikke rundt og tittet og undersøkte noe sånn utover det vi så der vi sto. Vi gikk litt inn i rommet, men ok, det. Kan sikkert oppleves, det oppleves helt sikkert invaderende uansett.

Elisabeth formidler at det å signalisere alvor var et viktig mål med den første kontakten med foreldrene, og nødvendigheten av en videre kontakt med barneverntjenesten. Man kan forstå det slik at Elisabeths fremtoning på hjemmebesøket var en avveining mellom å signalisere

alvor og å signalisere samarbeid. Selve handlingen i seg selv, uanmeldt hjemmebesøk som kan oppfattes av far som et signal om alvor, beskriver Elisabeth at veies opp mot å signalisere samarbeid gjennom å «være forsiktige». Fremtoningen Elisabeth beskriver i forbindelse med invadering et hjemmebesøk kan oppleves som, beskriver hun også at veies opp mot det å ikke trække over grenser, ikke gå rundt og titte. Hvilken fremtoning Elisabeth skulle innta i forbindelse med hjemmebesøket kan således fortolkes som et dilemma, i den avveiningen hun beskriver i forhold til hva hun ønsket å signalisere og hva som er minst mulig inngripende (jfr. Barnevernloven, 1992) men som samtidig gjør at formålet for besøket oppfylles. Elisabeth formidler videre et dilemma i forhold til at hennes fremtoning og fremgangsmåte kan ha påvirket far i form av at han ble stresset, både på grunn av hjemmebesøket og på grunn av det signaliserte alvor. Elisabeth formidler således at egen tilstedeværelse påvirket det hun observerte og videre hennes oppfatning av det hun observerte. Bakgrunnen for Elisabeths handlinger og forståelse av disse kan tenkes å være i tråd med hennes erfaringskunnskap og fortrolighetskunnskap, og også den hverdagslivskunnskap som forelå vedrørende familien. Videre kan hennes valgte fremtoning ha sammenheng med hennes verdisyn, hva som er rett og galt når hun som saksbehandler skal møte far med respekt og verdighet.

Formålet med første samtale bærer for alle saksbehandlerne preg av å være en avveining mellom at foreldrene skal formidle sitt perspektiv på sin situasjon, samtidig som saksbehandlerne skal informere foreldrene om undersøkelsesprosessen. Hege formidler informasjon som hovedmål i den første samtalen. Hun forteller hvilken informasjon hun i hovedtrekk ga til foreldrene i første samtale:

Hege: Om hva som skjer fremover, om hvordan vi ser på situasjonen, om hvor alvorlig vi ser på situasjonen, og hvordan vi har tenkt til å hjelpe familien videre. De fikk informasjon om tidsfrister, rutiner i undersøkelsen, hvor vi innhenter informasjon fra, den informasjonen vi har fått inn får de oppleve, at det er en alvorlig situasjon, far bør få behandling, sånn som dette forandrer seg ikke over natta, han bør ha lang tid til å, og innen da så er det greit å bo fra hverandre, om familievernkontoret, ta kontakt med politiet, får eventuelt besøksforbud, en del sånne praktiske greier, da.

Hege formidler her en rekke temaer som barneverntjenesten skulle informere om i første samtale, både om lovgrunnlag og også om teoretisk og forskningsbasert kunnskap om problematikken i familien, og hvilke tiltak som fremsto som aktuelle. I lys av det Hege for øvrig beskriver som formålet med denne samtalen kan det fremstå som et dilemma hvordan hun finner en balanse i forhold til hennes ønske om å danne en allianse med mor:

Intervjuer: Hva har vært viktig for å klare det?

Hege: Høre på det hun har å si. Hennes tanker om situasjonen.

(...)

Hege: Du kan aldri tre noe ned over hodet på folk, med suksess. (...) Nå gikk hun fra et møte og er ganske sikker på at hun kommer ikke til å flytte hjem. Før hun hadde konfrontert eller drøftet med oss. Det er jeg nesten sikker på. Men hadde jeg bare sagt at «sånn er det, ferdig med det», så kunne hun bare opponert og bare flyttet hjem, eller hun kunne ha blitt sint og brutt kontakten med oss, det er sånn som kan skje

Hege formidler at hun ønsket å få frem mors tanker om situasjonen, hvilket kan ha vært et dilemma i forhold til i tilstrekkelig grad å signalisere rom for dette. Dette i lys av den informasjonen Hege formidlet som viktig i samtalen. Man kan også forstå det slik at Heges ønske om å gi mor informasjon sammenfalt med hensikten om å høre mors versjon, på den måten at de begge har sin plass innenfor et brukervedvirkningsperspektiv. Prinsippet om brukervedvirkning innebærer både at mor har krav på informasjon, samt at hun gjennom å få rom til å formidle sitt perspektiv også kan oppleve anledning til å påvirke den videre prosessen (jfr. Seim & Slettebø, 2007). Videre formidler Hege en type generell kunnskap, påstandskunnskap (Aadland, 2011), i form av kategoriseringen av familiens problemtilstand som *alvorlig* og videre hvilke tiltak som kunne knyttes til denne situasjonen. Hege forteller også at hun har hatt en søken etter en hverdagslivskunnskap gjennom å etterspørre mors perspektiv på sin situasjon, for på den måten å opparbeide seg innsikt i familiens unike situasjon. Heges erfaringskunnskap tilsa at hun best kunne sikre barnets beste, i form av at mor ikke flytter tilbake til deres voldelige far, gjennom å jobbe med relasjonen til mor. Både for å få innsikt i mors ståsted, men også for at mor skulle ha tillit til Hege og at Hege kunne være sikker på at mor benytte henne som en drøftingspartner i videre valg hun kunne foreta seg for seg selv og barna. Hege benytter her sin påstandskunnskap om den voldsutøvelsen mor er utsatt for, i sammenheng med sin relasjonelle kompetanse for at mor skal kunne gjøre denne erkjennelsen selv. Hege formidler samtidig et prinsipp sentralt i sosialt arbeid, i forhold til å «være der klienten er». Dette kan forstås som Heges erfaringskompetanse og hennes kunnskap om kommunikasjon, i forhold til det hun sier om «Du kan aldri tre noe ned over hodet på folk». Dette er i tråd med det I. Aamodt (2011a) beskriver som *kunnskapshierarkiet*, at det å overføre den vitenskapelige, generelle kunnskapen til det enkelte

tilfelle, kan gjøre at foreldrene opplever seg definert og at de må forsvare seg. Resultatet kan da bli at foreldrene gir opp å bidra til samtalen, og at de opplever at deres egen kunnskap om sin situasjon ikke er gyldig eller interessant i barnevernets kontekst (ibid.).

Kildedal (2011) formidler fra sin undersøkelse at foreldrene vektlegger samtalene og gode spørsmål som betydningsfullt i familiens egen erkjennelsesprosess. Sentralt i de gode samtalene formidles det å bli møtt positivt og å fokusere på ressurser og at sosialarbeideren tar utgangspunkt i familiens forståelse av sin situasjon. Informantene virker å vektlegge dette perspektivet, samtidig som de formidler det som et dilemma, og en avveining i forhold til at fokuset på barnets beste, og at barnets rett til et liv uten vold ikke må drukne i forsøket på å opparbeide en relasjon til foreldrene.

Oppsummering

Oppstarten av undersøkelsen virker i stor grad å dreie seg om hvilket signal sosialarbeideren sender gjennom handlinger og fremtoning, og videre en avveining mellom å signalisere alvor og å signalisere samarbeid. Vurderingene fremstår som komplekse og som forankret i alle kunnskapsområdene, og med det mål å finne hvordan man i størst mulig grad kan realisere *barnets beste*. Brukermedvirkning synes som et viktig ideal i denne sammenheng, samtidig som det virker å være knyttet tvil til hvorvidt dette vil være i tråd med å få barnets situasjon tilstrekkelig opplyst og å ta tilstrekkelig hensyn til barnets rettigheter. Det synes således som opplevelse av et dilemma mellom hensynet til barnet og hensynet til foreldrene.

4.2.2. Politianmeldelse

Saksbehandlerne presenterte ulike avveininger i forbindelse med vurderingen av hvorvidt en sak skulle anmeldes eller ikke. I to av sakene ble en av foreldrene anmeldt i oppstarten av undersøkelsen. Formelt er det ikke snakk om en anmeldelse, men en underretning til politiet om et straffbart forhold eller mulig straffbart forhold (Kjær & Mossige, 2008). Det vil likevel i det videre omtales med dette begrepet, ettersom saksbehandlerne benytter begrepet anmeldelse. Selv om ikke alle saksbehandlerne uttrykte tvil vedrørende hvorvidt voldsutøver skulle anmeldes, presenteres også deres avveininger da de belyser andre informanternes opplevelse av dette som et dilemma.

4.2.2.1. *Det er jo ikke lov det han har gjort*

Sigrid forteller om sine tanker om anmeldelse til politiet, i forkant av oppstarten av sin barnevernundersøkelse.

Sigrid: Hvis det faktisk virkelig skjedde noe, så er det dette her med nulltoleranse for vold, det skal anmeldes, du skal igjennom politirunde med avhør også videre, bare for å si noenting om alvorligheten av det, det er ikke noe vi gjør, vi utfører ikke vold

Intervjuer: Så hvis det faktisk er vold, så tenker du da skal det anmeldes? Fordi det er ikke lov?

Sigrid: Ja. Og selv om på en måte saken blir henlagt, så har du i hvert fall fått inn en rapport til politiet, sier litt om statistikk altså litt sånn, det er jo noe med det at du ikke er med på å holde mørketallene skjult, da.

Sigrids ståsted bekreftes av Johanne som forteller at hun politianmeldte mor i sin undersøkelse etter å ha blitt kjent med utøvelse av vold mot sønnen. Hun formidler at «det her er jo alvorlig. Hun må jo stoppes i dette her.» Både Johanne og Sigrid formidler i intervjuet for øvrig at de opplever dilemma knyttet anmeldelse, men i denne refleksjonen vektlegger begge at vold ikke er lov, at det skal signaliseres med en politianmeldelse og dermed at det ikke tolereres. Dette kan tenkes å være nær i sammenheng med verdisynet at mennesket ikke skal krenkes. De virker videre å legge til grunn en generell kunnskap om konsekvenser og skadevirkninger av vold, hvilket i neste omgang bør signaliseres til familien. Johanne formidler at mor «må stoppes», og gir dermed et inntrykk av at en anmeldelse vil bidra til å forhindre nye voldshandlinger. Dette kan være et uttrykk for erfaringskunnskap i forhold til hvorvidt det følger av en anmeldelse at volden stopper. Det kan også ha sammenheng med den kjennskapen til mor og hennes perspektiv som Johanne har opparbeidet seg i løpet av undersøkelsen, og at hun ut fra dette vurderer at en anmeldelse vil kunne ha den effekten. Saksbehandlere i Kjær & Mossiges (2008) undersøkelse formidler også en hovedregel om at vold skal anmeldes, med bakgrunn i det faktum at det ikke er lov som beskrevet i Straffelovens (1902) kapittel 22. Flere av saksbehandlerne i deres materiale gir inntrykk av å handle etter en anmeldelsesplikt, og gir uttrykk for å ønske rutiner i slike saker. Informantene formidler imidlertid at det ikke er slik at alle bekymringer for vold i hjemmet anmeldes, men at det må vurderes fra sak til sak. Barneverntjenestens veileder (2005) vedrørende formidling av opplysninger når barn utsettes for vold bekrefter en mindre rutinemessig fremgangsmåte når anmeldelse skal vurderes. Her understrekes at barneverntjenesten skal gjøre en konkret vurdering, i henhold til *barnets beste*, og at vold skal anmeldes dersom volden ikke på annen

måte kan avverges, eller dersom den aktuelle voldshandling er gjennomført og det ikke er fare for ny voldshandling.

4.2.2.2. Ta barnet på alvor

Johanne forteller at beslutningen om å politianmelde ble foretatt etter å ha snakket med gutten og gjennom denne samtalen fått bekreftet bekymringen om at mor utsetter ham for vold:

Johanne: Jeg føler på en måte at det var riktig det vi gjorde og. At vi tok gutten helt på alvor med en gang, og jeg tenker jo at, jeg tenker at det er viktig, (...). Vi har hørt på gutten. Vi har trodd på det han har sagt, vi har tatt det på alvor.

Politianmeldelsen Johanne valgte å gjennomføre virker her å være forankret i et rettighetsprinsipp, barnets rett til et liv uten vold, og dessuten barnets rett til å bli hørt og at barnets syn skal tillegges vekt jfr. Barnevernloven § 6-3 og Barnekonvensjonens (1989) artikkel 12. Videre formidler Johanne at barnet tas på alvor når de uttaler at de har blitt utsatt for vold gjennom at barneverntjenesten politianmelder forholdet. Dette virker å være i tråd med det Angel (2010) formidler som det nye synet på barn som aktivt handlende subjekter og aktører, som skal ha innflytelse på eget liv. Samtidig formidlet Johanne videre i samtalen en grad av tvil i forhold til hvorvidt dette var det rette på grunn av det vanskelige samarbeidet de hadde i den videre undersøkelsen. Hun sier senere i intervjuet at de kunne ha tenkt annerledes og tatt gutten på alvor på en annen måte, gjennom å ha «sagt til gutten at vi tror på det du sier, og vet du at det er ikke lov. Det skal vi snakke med mamma om». Johanne kan forstås her som at det er ulike måter å ta gutten på alvor, og videre kan det tenkes at hun vurderer hvilket ansvar gutten kan ha opplevd som følge av det han har sagt. Sandbæk (2004) uttrykker det som et dilemma at barnet kan bli skuffet dersom man etterspør dets kunnskap men allikevel ikke tar hensyn til barnets perspektiv. På den annen side kan barnet også oppleve det motsatt, på den måten at barnet kan betro seg, men oppleve at betroelsen fører til en rekke handlinger de ikke har noen innvirkning på (ibid.). Kjær & Mossige (2008) fant også at saksbehandlerne opplever dilemma i forhold til hvorvidt saker skal anmeldes eller ikke. Avveiningene går på at en anmeldelse kan utgjøre en ekstra belastning for offeret og kan virke negativt inn på endringsarbeid i familien. Samtidig kan en anmeldelse være hensiktsmessig i form av å virke avskrekkende på utøver eller som et ledd i å få utøver bort fra familien.

4.2.2.3. Få frem det som var sant

Flere av saksbehandlerne betonet politiets mulighet til å finne ut «hva som var sant» som et argument for politianmeldelse og også at dette er politiets oppgave. Johanne formidler dette

synet i forbindelse med at hun var i tvil om hvorvidt det var sant at mor bare hadde utsatt gutten for vold en gang:

(...) også blir det jo da, har hun gjort det bare en gang, har hun virkelig gjort det bare en gang, fordi gutten sier at hun har slått ham på armen og litt forskjellig, der var det ikke noe merker. Men det blir så, vi blir så usikre på en måte at vi fant ut at vi det her må vi få politiet til å se på. For hva får vi gjort på en måte, vi kan snakke med mor og vi kan snakke med de som vi pleier å snakke med når vi undersøker saker, men vi var usikre på om vi ville få fram det som var sant, da.

Johanne formidler her et behov noen som kan undersøke familieforholdene og finne ut «hva som er sant, og virker å ha en opplevelse av at en barnevernundersøkelse har begrensninger i forhold til å finne ut «det som var sant». Det virker således å være dilemma knyttet til å unnlate å anmelde, dersom det dermed fokuseres på samarbeid på en slik måte at det fordekker det som er sant, eller at barneverntjenestens handlingsrom i mindre grad ivaretar behovet for å få saken best mulig opplyst. Dette kan knyttes til prinsippet i Barnevernloven om minst mulig å inngripe så det skader den det berører. I barneverntjenestens arbeid skal denne vurderingen gjøres kontinuerlig, for hvert skritt som gjøres i undersøkelsen, men dersom man velger å anmelde til politiet er avgjørelsen tatt om å få saken best mulig opplyst.

4.2.2.4. Forståelse av voldsutøvelsen i kontekst

I hvilken sammenheng voldsutøvelsen fant sted og hvilken kjennskap saksbehandlerne hadde til familiens situasjon for øvrig, ble vektlagt da avveininger knyttet til oppstart av undersøkelsen ble vurdert.

Sigrid forteller om en familie hvor en nabo har meldt at barna sier at pappa slår. Dette er en familie barneverntjenesten kjenner til fra før, og hvor det foreligger opplysninger om at familien bor under trange kår og at mor er psykisk syk.

Sigrid: Og i denne saken nå som jeg driver og grubler så fryktelig på, så burde jeg selvfølgelig politianmeldt, men på den annen side så har denne familien så store belastninger, det vil ikke være fornuftig i det hele tatt. Så det har jeg droppet.

Intervjuer: Når du sier det ikke er fornuftig, er det fordi dette, altså de har så store belastninger?

Sigrid: Helhetsmessig sett, i forhold til dette her, hvordan de lever, økonomi, alt sånne ting, mors psykiske lidelse, alt dette her, er jo veldig stor belastning, jeg vil heller ha muligheten til å komme inn og hjelpe til her, enn å på en måte slenge en politianmeldelse i bordet og være litt alvorlig, da. Da vil de på en måte komme veldig i forsvar, bli veldig lukket, også har du ikke noe sak. Når jeg allerede vet det så trenger jeg på en måte ikke å trigge familien enda mer.

Sigrid formidler et perspektiv på familien i relasjon til sine vilkår i form av bosted og fattigdom og hvordan denne konteksten igjen virker inn på relasjonene innad i familien. Hun legger dessuten vekt på den konteksten hun vil skape dersom hun starte undersøkelsen med en anmeldelse. I tillegg til å forstå volden i lys av sin kontekst legger også Sigrid vekt på hvilken type vold det virker å være i den aktuelle familie:

Intervjuer: Det virker på meg da som at volden, at du ser på den som et symptom på mange andre ting?

Sigrid: Ja både et symptom på, men samtidig det er den måten de er vant til å eller de selv er blitt oppdratt på. Som foreldre. og det er den de på en måte kan, og, men de benekter det jo, men jeg mener mor, nei det var far som sa at de var blitt oppdratt med vold hjemme når de var små (...) oppdragervolden ja, både et symptom på trangboddheten, tettheten, frustrasjonen og såne ting, men også manglende alternativer.

Sigrid formidler her at voldsutøvelsen skjer som ledd i oppdragelse, og hvordan foreldrene selv er oppdratt. Det virker å være en felles forståelse hos informantene at bekymringsmeldingene gjerne håndteres på en annen måte dersom voldsutøvelsen er å forstå som *oppdragervold*. Dette lot seg gjeldende både hvis oppdragervolden ble forstått som uttrykk for et annet kulturelt syn på barneoppdragelse, men også i møte med norske familier som ble vurdert å mangle andre oppdragsstrategier. Dette kan forstås som at *oppdragervold* som kategori gir en bestemt type handlingssett som saksbehandler. Det kan samtidig forstås som at informantene innenfor denne kategorien voldshandlinger opplever et annet handlingsrom i forhold til å kunne møte familien med forståelse og å kunne formidle andre strategier i oppdragelsen. Videre kan det være slik at informantenes teoretiske kunnskap om oppdragervold tilsa at dette ikke i like stor grad farger omsorgssituasjonen for øvrig, eller at teorien om *voldsspiralen* (Walker, 1989) ikke gjør seg gjeldende ettersom volden begrenser seg til oppdragsituasjoner.

Informantenes forståelse av oppdragervold som kjennetegnet av en god intensjon samsvarer med Kjær & Mossiges (2008) funn der saksbehandler vektlegger dersom voldsutøvelsen har en god intensjon, hvilket gir et håp om at veiledning om andre former for grensesetting kan stoppe volden. Dette virker således å være i tråd med Barne- og familiedepartementets veileder (2005) i forhold til at barneverntjenesten skal gjøre en vurdering i forhold til om en anmeldelse er nødvendig for å forebygge og avverge ny voldsutøvelse.

4.2.2.5. Samarbeid og erkjennelse

I barnevernundersøkelsen kan saksbehandlernes inntrykk av foreldrenes samarbeidsvilje påvirke undersøkelsesprosessen, og like fullt kan undersøkelsesprosessen påvirke samarbeidet med foreldrene (Uggerhøj, 2011).

Sigrid forteller om en familie hvor mor ble utsatt for alvorlig vold av far.

Sigrid: Så da valgte vi heller ikke å anmelde til tross for at det var omfattende greier, men det var også noe med det at vi fikk faktisk far veldig på banen med en gang, hvor han var med helt på alle samtaler (...) Så det er litt den der magefølelsen du får der og da. Litt den der, hva er det beste akkurat her nå. og hadde far vært totalt uforstående til det han har gjort, sagt også videre.

Sigrid formidler at far erkjente problemet, og hun beskriver at han «var med helt». Dette kan forstås som at far aksepterte Sigrids forståelse av familiens problemer og hennes forslag til løsninger og at anmeldelse derfor ikke var nødvendig. Samtidig kan det også tenkes at hun har tatt utgangspunkt i fars forståelse av problemet og fått til en erkjennelsesprosess, for så at far selv har valgt tiltak som av barneverntjenesten ble vurdert som relevante. Det er også interessant at Sigrid viser til «magefølelsen». Magefølelse er et uttrykk som i dagligtale ofte oppfattes som synsing eller flaks, men i intervjuet med Sigrid virker hun å beskrive årsaken til magefølelsen i større grad knyttet til den konkrete kunnskap hun har om familien kombinert med hennes erfaring og teoretiske kunnskap. Magefølelsen kan således virke å være et uttrykk for den skjønnsutøvelsen hun foretar i lys av både erfaringskunnskap, fortrolighetskunnskap og hverdagslivskunnskap, en helhetlig forståelse som gjør at hun vurderer det som riktig ikke å anmelde faren i dette tilfellet. Det Sigrid her uttrykker er i tråd med Kjær & Mossiges (2008) funn, hvor tro på far henger nært sammen med at far uttrykker fortvilelse og erkjenner volden. Videre understrekes at tro på foreldrene i stor grad styrer saksbehandlers håndtering av den videre prosessen (Kjær & Mossige, 2008).

De fleste informantene uttrykker at dersom starten er «brå» så forstår foreldrene dette når saksbehandler forklarer i første samtale grunnene til at det måtte gjøres slik. Informantene formidlet imidlertid også et dilemma i forhold til viktigheten av relasjonsarbeidet med foreldrene. Uggerhøj (2011) bekrefter denne uroen i sin beskrivelse av at starten av en undersøkelse er avgjørende for den videre prosessen og det videre samarbeid. Han formidler at klienter er påpasselige med hva de formidler i samtale og at oppstarten av undersøkelsen signaliserer hvilken tillit foreldrene i det videre forløp kan ha til barneverntjenesten som samarbeidspartner og hvilke opplysninger barneverntjenesten vil *tåle* å høre. Derfor vil foreldrene tilpasse seg slik de vurderer det hensiktsmessig, en tilpasning som kan føre til at de

forholdene barneverntjenesten skal undersøke fordekkes. Det er derfor en utfordring for sosialarbeideren å få riktig bilde av familien, ettersom foreldrene er opptatt av å oppføre seg slik de tror sosialarbeideren forventer (Uggerhøj, 2011; Järvinen & Mik-Meyer, 2003). Uggerhøj (ibid.) understreker derfor viktigheten av å være oppmerksom på hvilke signaler man som sosialarbeider sender og rammer som legges bevisst og ubevisst, slik at familien ikke reagerer med tilbaketrekning og tilpasning, hvilket i neste omgang vil kunne være forstyrrende for sosialarbeideren og familien og dermed også for kvaliteten på undersøkelsen.

På samme måte som oppstarten av undersøkelsen har betydning for undersøkelsesprosessen har undersøkelsesprosessen betydning for det videre samarbeidet med familien. Det inngår i familiens erfaring med samarbeid med det offentlige, og påvirker deres forventinger og deres tanker om muligheter til et gjensidig samarbeid (Uggerhøj, 2011). L. G. Aamodt (1997a) gjorde også liknende funn i form av at klienter formidlet en anstrengelse for å utøve sin klientrolle i tråd med det de trodde ble forventet av sosialarbeideren. Samtalen med den ansatte i barneverntjenesten var i stor grad preget av tidligere samarbeid med barnevernet, og videre hva klienten hadde erfart at var hensiktsmessig atferd og hva som var hensiktsmessig å fortelle for å bli forstått (ibid.). Dette bekrefter informantenes vektlegging av relasjonsarbeidet i familien, og de dilemma de opplever når handlingsalternativer velges som innebærer en risiko for å vanskeliggjøre samarbeidet.

Oppsummering

Det synes å være en rekke faktorer som spiller inn når saksbehandlerne opplever dilemma i forhold til hvorvidt de skal politianmelde en bekymring for vold i hjemmet. Hvilke kunnskapsområder (jfr. Aadland, 2011; I. Aamodt, 2011a) som vektlegges i denne vurderingen virker å spille inn på den endelige konklusjonen. Påstandskunnskap om vold som risikofaktor og om barnets rett til et liv uten vold, samt det faktum at vold ikke er lov virker å veie for at en anmeldelse skal gjøres. Der alle kunnskapsområdene spiller inn følger en drøfting av eventuelle virkninger til en anmeldelse, og hvilket signal en anmeldelse kan gi familien. I denne sammenheng virker det å være et dilemma mellom en nulltoleranse for vold mot barn og at en anmeldelse kan ha negativ innvirkning på et samarbeid med foreldrene. Samtidig virker det å være knyttet dilemma til det å ta barnet på alvor opp mot den belastningen det kan være for barnet at dets uttalelser får konsekvenser for voldsutøver.

4.2.3. Barnesamtalen

Barneverntjenesten har etter Barnevernlovens § 4-3 anledning til å samtale med barnet alene, samtidig som det også konkret må vurderes hvorvidt dette er til *barnets beste* dersom foreldrene motsetter seg en slik samtale, eller om det er andre grunner til å vurdere at en slik samtale vil være mer til belastning enn til hjelp (Lindboe, 2003; Øvreeide, 2000). Alle saksbehandlerne var tydelige på viktigheten av å snakke med barna. Kun de barna som var tre år eller yngre ble ikke snakket med, men kun observert. I Barnesamtalen ble det lagt vekt på at barna skulle få god informasjon om barnevernsaken. De var dessuten opptatt av at barnets stemme skulle komme tydelig frem, og at deres oppfatning skulle tillegges vekt når vurderinger skulle gjøres og avgjørelser fattes. Saksbehandlerne opplevde imidlertid ulike dilemma knyttet til barnesamtalene, som beskrevet i det følgende.

4.2.3.1. Barnets lojalitet

Johanne har hatt samtaler med barnet i barnevernundersøkelsen, men har valgt å ikke spørre ham direkte om voldshendelsen han er utsatt for.

Johanne: Vi tenker at den belastningen det på en måte er for gutten at han hele tiden skal bli spurt om det her av alle disse herre damene, det har ikke noe hensikt på en måte, han har jo fortalt i dommeravhør, han har fortalt til far, han har fortalt til mormor. Det tenker vi at i og for seg holder.

(...)

Intervjuer: Hvordan er det for ham å være den som forteller?

Johanne: (...) Hvis du hadde sett dommeravhøret så hadde du skjønt på en måte at han sier ikke mer enn han må. At han svarer ikke på alle spørsmål, han snakker det bort, fordi jeg tenker at det er vanskelig å være ærlig og på en måte si noe negativt om mamma. Jeg tenker at han er glad i mammaen sin, og han er jo lojal mot henne. (...) Men han var fryktelig sliten etter det avhøret og han hadde grått, og de skulle på påskeferie og, sånn at han hadde grått og vært taus lenge, og når han er taus lenge da er det ikke en halvtime eller time, da er det kanskje til langt utpå neste dag.

Intervjuer: Sånn at det var en påkjenning for ham tenker du.

Johanne: det var en påkjenning. Det tenker jeg var kjempevanskelig for ham.

Johanne formidler her at det har vært en påkjenning for gutten å fortelle om hjemmeforholdene. Både å snakke om det som er vanskelig, men også med tanke på hans lojalitet i forhold til moren sin. Johanne vektlegger derfor guttens tilknytning til mor, samt hans reaksjoner etter dommeravhør, når hun velger å ikke tematisere volden i familien. Johannes dilemma virker således å ha vært det hun opplever som å påføre gutten ytterligere

belastning i forhold til guttens rett til å si sin mening vedrørende Johannes avgjørelse som direkte berører ham (jfr. Barnevernloven, 1992 § 6-3), nemlig hvor det er best for ham å bo. Johanne understreker at gutten har formidlet sitt perspektiv i dommeravhør og til nærstående personer som mormor, far og stemor. Johannes forståelse av guttens lojalitet til mor blir i denne sammenheng vektlagt som noe han skal få beholde, som hun ikke ønsker å utfordre i større grad enn det som allerede er gjort. Johannes vurdering av *barnets beste* i denne sammenheng, sammenfaller altså med Barnevernlovens *biologiske prinsipper*, i forhold til å bevare tilknytningen til guttens mor fremfor å stå i fare for å skade dette forholdet (Barnevernloven, 1992, Lindboe, 2003). Den tvilen Johanne uttrykker i intervjuet for øvrig i forhold til hva som er sant og hvor det vil være best for barnet å bo, kunne hun ha valgt å få guttens hjelp til å finne ut av. Hennes dilemma blir da at hun i så fall vil utsette gutten for ytterligere belastning samt utfordre hans lojalitet til sin mor. Johannes totalvurdering av barnets beste blir derfor å belyse guttens perspektiv gjennom informasjon fra andre som har snakket med gutten. Solberg (2008b) fant også at et barneperspektiv ikke er ensbetydende med å snakke med barnet og å vektlegge det barnet konkret sier. Barneperspektivet kan ivaretas også gjennom å ha kontakt med de som kjenner barnet og som samtaler med barnet i det daglige. Gording Stang (2007) vektlegger også dette at Barnevernlovens (1992) § 6-3 innebærer mer enn barnets rett til å bli hørt, at det også inkluderer at barnet skal sees, ivaretas og inkluderes. Det er altså ikke kun vesentlig at barnet snakkes med for at deres perspektiv skal komme frem, det er også av betydning hvordan man fortolker og forstår det barnet forteller (Andenæs, 1997).

Hege formidler også at det å snakke med barna kan innebære en belastning og at barnet kan oppleve det som å «dolke foreldrene i ryggen». Hun formidler et dilemma i form av hvilket formål barnet forstår at samtalen har:

Intervjuer: Ja. Tror du barna, hadde de et klart bilde av hva som var formålet med de samtalene?

Hege: Nei.

Intervjuer: Nei?

Hege: Eller. Klart bilde og klart bilde. Vi har jo sånne underliggende formål om å finne ut av noe, og når du da forteller til barna at i dag vil vi bare snakke litt med deg for vi vil høre litt om hvordan du har det. Også er jo det på en måte et formål, men samtidig så snakker du, også penser du jo samtalen inn på at du vil ha noe spesifikt ut av samtalen, da. Uten at du egentlig sier at i dag skal vi finne ut om du blir slått hjemme. Det er ikke der vi er.

Hege formidler ulike formål med samtalen, både en kartlegging av barnets eventuelle opplevelser av vold i hjemmet, men hun nevner også at det mer generelle, «høre litt om hvordan du har det», også er et formål. Det kan virke som om Heges valg er overfor barnet å formidle en mer generell forståelse av formålet, fremfor å spesifikt informere om barnevernets intensjon om å kartlegge omfanget av vold i hjemmet. Heges fremgangsmåte kan være begrunnet i kunnskap om fremmende kommunikasjonsprinsipper som beskrevet i Langballe, Gamst og Jacobsen (2010). Heges målsetning kan altså ha vært å ha åpne, ikke-ledende spørsmål for å stimulere til barnets frie fortelling, fremfor å ha lukkede og ledende spørsmål som kunne ha hemmet kommunikasjonen (jfr. Langballe, Gamst & Jacobsen, 2010). Heges dilemma kan altså forstås som at hun har ønsket å la det være opp til barnet selv å komme inn på temaet, og gjennom åpne spørsmål stimulere til at barnet selv forteller om sin hjemmesituasjon. Det kan også tenkes at Heges erfaringskompetanse etter 3,5 år i barneverntjenesten tilsier at direkte, lukkede spørsmål som «Blir du slått hjemme?» kan føre til at barnet lukker seg, og at barnet må oppleve en lyttende, åpen holdning hos den voksne for å få tillit til at det er trygt å fortelle om vanskelige tema. Hege kan også være preget av kontorets samlede erfaringskompetanse formidlet til henne i arbeidet med erfarne kollegaer. Grinde (2004) påpeker at det hos mange barnevernkontor kan oppleves som at «kontorets syn satt som en tradisjon *i veggene* fra års utveksling av erfaringer» (ibid. s 239).

4.2.3.2. «Foreldrene legger lokk på ungen»

Flere saksbehandlere uttrykte dilemma knyttet handlingsalternativet å snakke med barnet før foreldrene er kjent med undersøkelsen. Hege forteller det følgende, i forbindelse med samtale rundt at dommeravhør gjøres uten at foreldrene er kjent med det.

Hege: Vi snakker jo med barn vi, men det er jo gjerne i samarbeid med foreldrene, og sånn, fordelen er jo også at du får snakket med barna uten at foreldrene får sagt til barna hva de skal si. For hvis vi sender brev til foreldrene om at vi har mottatt melding og sånn og sånn, så går jo det tre sekunder, det så har sikkert disse foreldrene sagt noe om hva barna skal si og ikke si.

Hege vektlegger her at foreldre kan instruere barn om hva de kan snakke om før de kommer til samtale med barneverntjenesten. Sigrid forteller også at hun valgte å snakke med barna som første ledd i undersøkelsen, uten at foreldrene var kjent med at det hadde kommet bekymringsmelding vedrørende familien:

Intervjuer: Hvordan ville det vært å snakke med barna etter å ha snakket med foreldrene?

Sigrid: Hvis jeg snakket med foreldrene først så vet jo foreldrene at jeg er inne, de vet hva jeg skal se etter også videre, jeg spør gjerne barna om har mamma og pappa snakket om barneverntjenesten og sånne ting? Noen sier ja noen sier nei. (...) noen blir tydelig preget av at dette snakker vi ikke om.

(...)

Intervjuer: kan det være sånn selv om man snakker med barnet først også?

Sigrid: Ja, noen har en sånn kultur i familien, at dette holder vi innenfor husets fire vegger, så er det jo ofte sånn i forhold til vold og seksuelle overgrep så er det såpass skam og skyldbelagt, og barna merker foreldrenes skam og skyld i forhold til det, at de også er med på å beskytte på en måte familien mot innsyn utenfra.

Sigrid vurderer altså også som Hege at man står i fare for at foreldrene legger bånd på hva barnet skal si eller ikke. Dette perspektivet virker å være gjennomgående blant informantene, og ble også brakt inn i intervjuguiden av fokusgruppen. Denne forståelsen kan ha sin bakgrunn i generell kunnskap om vold som skambelagt og tabuisert og de følger det kan ha i en familie, i form av klare formidlinger om at dette ikke skal snakkes om (jfr. Leira, 2002). Det kan også ha sitt utspring i saksbehandlernes erfaringskompetanse knyttet til utfall av å snakke med barn etter å ha snakket med foreldrene i slike saker. Videre kan det henge sammen med en forståelse av at dersom barnets fortelling i forkant av samtalen innskrenkes av foreldrene kan dette sies å innskrenke barnets mulighet til å uttale seg, som bestemt i Barnevernlovens (1992) § 6-3. Dilemmaet blir imidlertid i hvilken grad saksbehandleren stiller det sårbare barnet i en enda mer utsatt posisjon i etterkant av samtalen, og den belastning det kan være for barnet å få satt sin lojalitet på prøve og måtte tåle de eventuelle konsekvenser sine uttalelser måtte få. Sigrid beskriver imidlertid at i de tilfeller hvor hun snakker med foreldrene først så kan det være en informasjon i seg selv å etterspørre hos barnet hvorvidt de har fått beskjeder om hva de kunne snakke om. Sigrid påpeker dessuten at det kan være slik uansett, at barna vet hva foreldrene ønsker at de skal si og ikke. Elisabeth vurderte det annerledes da hun skulle planlegge første samtale med barna:

Elisabeth: Jeg skulle snakke med barna (...) så følte jeg at jeg hadde lyst til å treffe barna på hjemmebane først, før at jeg traff dem på skolen, for at det blir åpnet littegranne sånn, ikke være helt ukjent, kjente jeg på da. Så dro jeg hjem, også synes jeg også det var greit at barna så at jeg snakket med foreldrene, og at vi på en måte sammen var enige om at jeg da skal komme på skolen.

(...)

Intervjuer: Og hvordan opplevde du det, å gjøre det på den måten?

Elisabeth: Ja, nei, jeg ble jo litt kjent med barna, altså jeg fikk jo se de og, jeg tenker at barna fikk se at det var jeg som skulle komme på skolen og snakke med

dem, og ja. At barna tenker jeg også fikk se at foreldrene var enige i at det skulle skje. At det ikke bare var en fremmed dame som hadde sagt at dette måtte jeg gjøre liksom, selv om det var sånn det var, men, jeg opplevde at hun eldste jenta tok meg med og ville vise rommet og var ivrig og, ja.

Intervjuer: at de fikk en tillatelse på en måte til å

Elisabeth: ja ett eller annet, en liten inngangsbillett til å snakke videre vi hadde noe til felles, når vi møttes neste gang

Som et supplement til Hege og Johanne, belyser Elisabeths refleksjoner dilemmaet i forhold til å snakke med barnet først, gjennom sitt fokus på de fordeler det kan ha å først ha snakket med foreldrene. Elisabeths ståsted kan forstås som en erfaringskunnskap i forhold til hvordan barnet i størst mulig grad kan trygges i forkant av en samtale med barneverntjenesten Hun formidler at det kan legge bånd på barnet dersom barneverntjenesten representerer noe ukjent og utrygt, og at i noen tilfeller kan foreldrenes involvering i at samtalen skal finne sted fungere åpnende for at barnet opplever en tillatelse til å fortelle. Dette synes å være i tråd med Hafstad og Øvreeides (2012) påstand om at på grunn av barnets avhengighetsforhold til sine foreldre, vil barnets uttalelser være farget i like stor grad som om foreldrene var tilstede i rommet. Elisabeths vurdering av at barnet kan være skeptiske til barneverntjenesten, bekreftes av Øverlien (2012) som fant at barna virker å ha diffuse oppfatninger om hva barnevernet er, og en forestilling av at det er noen ekle damer som vil flytte dem fra mamma. Elisabeths valg av fremgangsmåte kan videre henge sammen med hennes vurdering av samtalsens formål. I det videre intervjuet formidler Elisabeth at formålet var en synliggjøring av barnets perspektiv, mens selve kartleggingen av omfanget av vold i familien virket å være ivarettatt på annen måte. Det var således ikke en avdekkende samtale slik det beskrives av Langballe, Gamst og Jacobsen (2010). Elisabeth ønsket å ha samtaler med barna både med og uten foreldrene til stede.

Elisabeth: Fordelen kan være, altså de bor jo sammen med foreldrene sånn at det å kunne ha samme sannheten og samme, ja. Er sammen om det som er vanskelig.

Intervjuer: Er det noen andre fordeler tenker du med å snakke med dem sammen?

Elisabeth: Nei altså det bekrefter jo bekrefter jo det som har vært. Og det at vi gjør noe med det. Når vi er på skolen så blir det ikke så tydelig at vi også snakker med de voksne. De ser det at vi snakker med de voksne, og vi forteller de voksne, og at vi voksne, på skolen kan vi jo si til barna at vi snakker med de voksne, men det blir jo ikke det samme som å faktisk sitte der sammen. Lager jo også kanskje en arena som er lettere for dem å bruke etterpå. Eller sånn, ja. En setting, eller, noe som de kan gå videre på. (...) ikke bare når vi er der. Kanskje det gjør det lettere for barna å snakke med foreldrene om det etterpå, da.

Elisabeth formidler her at hun ser noen fordeler ved å ha samtaler med barn og foreldre sammen. Sigrid forteller også at det å snakke med barn sammen med foreldrene kan ha noen fordeler, da det kan gi informasjon om graden av åpenhet i familien, som hun formidler: «Det ser du på en måte ikke sant i forhold til rask blikkutveksling, om den er tilstede i forhold til at barnet sjekker før det svarer». Elisabeth og Sigrid virker å vektlegge ulike fordeler ved det å ha barnet og foreldrene sammen i samtalen. Sigrid formidler at det gir ytterligere informasjon, mens Elisabeth betoner samtalens betydning i den øvrige prosessen for familien. Elisabeth kan ha vurdert det slik at barnets lojalitet var noe som skulle bestå, fremfor at den skulle settes på prøve. I sin undersøkelse vurderte Elisabeth at foreldrene kunne støtte barnet i å snakke om det som var vanskelig og at det at barnet får en tillatelse av foreldrene til å samtale med barneverntjenesten, hadde betydning for samtalen hun hadde med barna alene. Videre formidler hun at det å samtale med de sammen kunne bidra til å skape en felles erkjennelse og rom for videre samtale i familien. Elisabeth virker i dette å betone familien som enhet som en verdi i seg selv, og videre barnets tilknytning til foreldrene og til sin kontekst. Videre virker Elisabeth å benytte sin erfaringskunnskap og teoretiske kunnskap i forhold til hvordan hun som sosioarbeider kan bidra til å skape endringsprosesser i familien. Elisabeths formål med samtalen virker å være i tråd med Hafstad og Øvreides (2011) beskrivelser av en «triangulert samtale». De beskriver dette som en samtale med barn og foreldre sammen, hvor de får dialogisk hjelp til å uttrykke seg, samtidig som hjelperen kan bringe inn sitt perspektiv og anerkjenne både barnet og foreldrene. Målet med samtalen vil være at barnet får informasjon og anerkjennelse, samt at gjensidigheten i relasjonen og foreldrenes forståelse av barnet styrkes (ibid.). De øvrige informantene har ikke vektlagt det å snakke med barna sammen med foreldrene, hvilket er begrunnet i ønsket om å gi barnet et eget rom til å fortelle, uten å bli påvirket av at foreldrene er tilstede og uten at de skal være redde for eventuelle konsekvenser for at de forteller.

4.2.3.3. Mer enn det barnet faktisk sier

Johanne forteller om en samtale hun hadde med en gutt, hvor målsetningen var å finne ut hvorvidt mor utøvde vold mot ham slik hun gjorde med storebroren. Utover dette var det også et mål å få et innblikk i guttens relasjon og tilknytning til sin mor.

Johanne: «Mamma har slått meg», sier han og smiler.

Intervjuer: Mm.

Johanne: Og da blir neste dilemma, fordi, og det var jo flere uker etterpå på en måte, vi var jo veldig i tvil, fordi hans atferd når han snakker om at mamma har

slått ham, henger ikke sammen med det han egentlig sier, for han smiler og ler og, gir ikke uttrykk på noen måte i atferden sin på at mamma har gjort noe, da. Det er bare det han sier. Så vi tenkte jo også det at; Er det noe han sier fordi det har blitt så mye prat om det hjemme der at mamma har slått storebroren?

(...)

Johanne: Han viste meg på en måte at det var storebroren mamma ble sint på (...) han var helt klar på det, han ville bo hos mamma, viste han i den rolleleken.

(...)

Intervjuer: Det som høres ut som at har vært viktig for deg, så får du si fra hvis det er feil, er dette med å høre på barna sier. I begge tilfeller. At det har på en måte vært

Johanne: Ja. og prøve å tyde på en måte det de de signalene de sender ut, det har vært viktig. Ikke bare det de sier men det de på en måte viser.

Johanne understreker dilemma knyttet til hvordan man forstår det barnet sier og vektlegger barnets perspektiv, at hun ikke opplever det tilstrekkelig å fokusere på hva barnet faktisk sier. Hun forsøker også å forstå hva barnet signaliserer samt å forstå utsagnene i lys av den kontekst de er fortalt i. Johannes dilemma blir hvorvidt hun skal ta guttens uttalelse bokstavelig, og handle ut fra dette, eller å anlegge et bredere barneperspektiv gjennom å tolke guttens uttalelser i lys av non-verbal kommunikasjon og kunnskap om broren og hans samspill med deres mor. Handlingsalternativer knyttet til å ta guttens uttalelse bokstavelig, virker å være i sammenheng med prinsipper om å lytte til barnet og å ta barnet på alvor. Videre kan de ha sammenheng med Johannes teoretiske kunnskap om mulige konsekvenser av å være utsatt for vold, samt hennes fortrolighetskunnskap og hverdagskunnskap knyttet til den aktuelle familien. Det at hun er kjent med at mor utøver vold mot broren, kan gjøre at hun tenker at det kan hende at mor også utøver vold mot lillebroren. Det er imidlertid også Johannes hverdagslivkunnskap om familien som gjør at hun tenker annerledes, på den måten at hun opplever samspillet mellom denne gutten og moren som annerledes enn mors samspill med storebroren. Videre legger hun i intervjuet også vekt på sin teoretiske kunnskap om de mulige konsekvensene av en omsorgsovertakelse med tanke på hans tilknytning til mor, dette i lys av hverdagslivkunnskapen om de ressurser mor utviser.

Oppsummering

Saksbehandlerne er samstemte i viktigheten av å snakke med barna for å sikre et barneperspektiv. Dilemma knyttet til gjennomføringen av samtalen med barnet kan knyttes til hvordan et barneperspektiv best kan realiseres i tråd med *barnets beste*. Det synes å være en avveining mellom barnets rett til å bli hørt og å bli tatt på alvor, og den belastning og

påkjønning det kan være å få utfordret sin lojalitet til foreldrene og å oppleve ansvar for videre saksgang. Videre synes det å være komplekse vurderinger knyttet til hvordan barnets uttalelser best kan forstås og vektlegges i det videre arbeidet. I saksbehandlernes avveininger av hvordan barnesamtalen skal gjennomføres, vektlegges særlig generell kunnskap om barnet som aktør og barns generelle behov.

4.2.4. Kilder til informasjon

Barneverntjenesten har i undersøkelsesfasen anledning til å innhente informasjon, både fra foreldrene og barnet, men også fra familiens øvrige nettverk, offentlig og privat. Backe-Hansen (2004) beskriver informasjonsinnhenting som en aktiv og skapende prosess og består i både implisitte og eksplisitte valg. Undersøkelsen skal minst mulig skade de den berører og ikke være mer omfattende enn formålet tilsier. Samtidig skal barnets situasjon belyses for å kunne vurdere hvorvidt det er behov for tiltak etter Barnevernloven.

Barnevernloven bestemmer at opplysninger så langt som mulig skal innhentes i samarbeid med den det gjelder eller slik at de har kjennskap til innhenting (Barnevernloven, 1992). Saksbehandler skal altså i samråd med familien finne frem til hvilken informasjon som er relevant for å belyse barnets situasjon, og da også hvilke tema i samtalen mellom saksbehandler og familiemedlemmer som vil være nødvendig for å få saken godt nok opplyst. Når saksbehandler velger hvor informasjon skal hentes fra, og hvor mye tid som skal benyttes til å innhente kunnskap fra familien selv, vil dette valget gjøre at de ulike kunnskapskilder signaliseres som mer og mindre relevant i forhold til hverandre. Videre kan saksbehandler anlegge ulike perspektiver for å forstå barnets omsorgssituasjon (Backe-Hansen, 2004 s 33-34). Det være seg en patologiorientert forståelse gjennom å lete etter individuelle årsaker, interaksjonistisk forståelse gjennom å vurdere relasjonen mellom barn og foreldre, sosiologisk forståelse gjennom å se en sammenheng mellom levekår og omsorgsutøvelse eller psykolegalistisk forståelse gjennom utviklingspsykologiske standarder sett i sammenheng med foreldrenes omsorgskompetanse i et juridisk perspektiv. En økologisk forståelse kombinerer de ulike tilnærmingsmåtene i en søken etter en mer helhetlig tilnærming og forståelse. Det kunnskapsgrunnlaget som innhentes og vektlegges vil i neste omgang påvirke den beslutningen som skal tas og i hvilken grad beslutningen av andre anses som rettferdiggjort (ibid.).

Ingen av informantene uttrykker det som et dilemma hvorvidt de skal innhente informasjon fra barnas dagtilbud, fra helsestasjon og fastlege. Dette synes å være i tråd med barneverntjenestens rutiner, og da særlig ettersom de drøftede sakene er definert som

voldssaker (jfr. 4.1.1.). Videre var det heller ikke beskrevet noen dilemma i forhold til hvorvidt foreldrene samtykket til innhenting av informasjon, begrunnet i at saksbehandlerne vurderte at det i *voldssaker* ikke var nødvendig med samtykke (jfr. 4.1.2.), men også fordi ingen av foreldrene hadde motsatt seg innhenting av informasjon fra de nevnte instanser. Ingen av informantene hadde vurdert å innhente informasjon fra familiens private nettverk, og det vil derfor heller ikke drøftes her. Dilemma knyttet til innhenting av informasjon handlet snarere om hvordan tilrettelegge for å få mest mulig utfyllende informasjon fra foreldrene selv (informasjon fra barnet ble drøftet i 4.2.3.), når kan saksbehandleren beslutte at det er innhentet tilstrekkelig informasjon og hvordan kan den innhentede informasjonen forstås.

4.2.4.1. Foreldrenes perspektiv

Anna forteller at faren i undersøkelsen hun gjennomførte, hadde kriminell bakgrunn som var en kilde til mulig bekymring for barneverntjenesten. Anna forteller at det var viktig å samtale med foreldrene om fars bakgrunn.

Anna: Det er snakk om at far går inn og forklarer ting som har skjedd og sier at det og det førte til det og det, og han er åpen rundt det, og at det gir en annen, ikke inntrykk men det gir i hvert fall en annen forståelse av at dette er en person som faktisk har jobbet med seg selv, at han faktisk har gått igjennom dette her, og at han synes det er vanskelig å ta det opp igjen, det tenker jeg er fullt forståelig, men det hindrer ikke han i å fortelle tingene han har gjort, sånn at situasjonen, hvis dersom far hadde sagt at nei det vil jeg ikke snakke om, få det bort, eller nei dette hadde skjedd, nei det har jeg aldri gjort, nei det har jeg aldri gjort, nei det har jeg aldri gjort, er jo en helt annen tankegang, så hvis dersom han hadde blånektet for alt dette her, så måtte man jo ha gått dypere inn i det, sånn at jeg tenker at han at vi ikke har lagt det bort, men at han faktisk har måttet gått noen runder med seg selv og med oss i forhold til hva som er innholdet av det, da.

Intervjuer: Så det er noe med hvordan han snakker om historien sin?

Anna: Ja

Intervjuer: At han faktisk snakker om den og.

Anna: Mm. Og måten en person snakker om de type opplevelsene sier jo mye om hvordan eller om dette har blitt bearbeidet eller om det er noe som har gjort noe med det tenker jeg,

Anna understreker her verdien av å tilrettelegge for at far fikk fortelle sin historie. Dette kan ha vært i tråd med hennes verdier, med tanke på en respekt for at far som ekspert på sin situasjon. Anna kan også ha lagt til grunn en patologiorientert forståelse (Backe-Hansen, 2004) i form av å vektlegge fars bakgrunn og psykologiske fungering som forklaring på familiens situasjon. Det kan imidlertid også forstås som et ledd i å anlegge en økologisk

forståelse (ibid.) i sammenheng med de øvrige opplysninger som fremkommer i undersøkelsen om familiens situasjon. Hun formidler således betydningen av selve innholdsdimensjonen i det far forteller, at familiens perspektiv er en viktig informasjon som bidrar til nyansering og et bedre grunnlag for å fatte beslutning. Dessuten vektlegges samspillsdimensjonen i fars fortelling, ettersom hun vurderer at på hvilken måte foreldrene forteller og reflekterer i seg selv kan være kilde til viktig informasjon og supplerer innholdet i det han faktisk forteller. Uggerhøj (2011) understreker sosialarbeiderens ansvar for å skape et rom for at familien faktisk bidrar med sitt perspektiv og ikke fordekker det eller omskriver det i et forsøk på å tilpasse seg barnevernets kontekst. Elisabeth forteller at hun har opplevelsen av at foreldrene var åpne og ærlige i sine samtaler med barneverntjenesten:

Intervjuer: Tror du at du har kunnet påvirke det om i hvilken grad de har turt å være ærlige på en måte, altså om noe med hvordan du har valgt å gå frem?

Elisabeth: Ja, jeg synes jo det at jeg har tatt de på alvor, da. Både ved å lytte til barna og, de synes vel også, de sa vel også at de satte pris på at jeg kom og hilste på barna hjemme først, at det liksom det ble mindre, ja. Mindre, ja overgripende mot barna på en måte, at jeg kommer og ser de hjemme først. Og de har forstått den veien vi har gått.

Anna og Elisabeth vektlegger altså her viktigheten av å skape et rom for foreldrene til å formidle sitt perspektiv. Elisabeth formidler at måten undersøkelsen ble gjort på gjorde noe med hvordan foreldrene opplevde barneverntjenesten og videre hvorvidt de ønsket å være åpne i samtalen. Elisabeth kan ha opplevd dilemma i forhold til å gjøre undersøkelsen mindre inngripende, at hun kan ha vært redd for å miste informasjon gjennom en slik tilrettelegging. På den andre siden formidlet hun det som en uheldig konsekvens dersom en annen fremtoning fra barneverntjenestens side hadde svekket foreldrenes tillit til henne og således påvirket hvorvidt de opplevde rom for sitt perspektiv. Alle saksbehandlerne brukte store deler av intervjuet på å beskrive den konkrete families situasjon, og i særlig grad basert på det familiemedlemmene selv fortalte. Dette kan forstås som at det å opparbeide en nyansert hverdagslivkunnskap om familien (jfr. I. Aamodt, 2011a) tillegges vesentlig vekt når saksbehandleren skal foreta valg i undersøkelsen. Samtidig ble denne kunnskapen innhentet og forstått i lys av saksbehandlerens påstandskunnskap. Johanne beskriver det slik:

Johanne: Alt på en måte nå har jeg bare sagt med sånn vanlig språk og jeg har jo ikke akkurat brukt de store faglige uttrykkene og vurderingene men det synes jeg ikke er nødvendig heller, for det er jo bare dette det handler om. Det er klart at på papiret her så står det mange faglige vurderinger og vendinger, men det er bare dette det egentlig handler om.

Johanne understreker her at selv om de faglige uttrykkene ikke er brukt i hennes fremstilling av saken i intervjuet, så er det i sakspapirene knyttet til faglige begrep. Johanne påpeker således at hverdagslivkunnskapen om familien ikke forstås uavhengig av teoretiske kunnskapen, samtidig som hun formidler at «det er jo bare dette det handler om». Hun virker å understreke at de teoretiske perspektiver kommer til kort dersom man ikke setter de i forhold til den helhetlige kunnskap om det aktuelle barnets situasjon. Det Johanne her formidler kan også forstås som en usikkerhet i forhold til hvorvidt det hun har fortalt er mindre gyldig fordi hun ikke har brukt faglige uttrykk. Det kan i så fall knyttes til det I. Aamodt (2011a) beskriver om at en usikkerhet på sosialarbeiderens kunnskapsgrunnlag ofte kan føre til at man trekker frem påstandskunnskap, som følge av den anerkjennelse som kan følge av en slik kunnskap.

4.2.4.2. Når nok er nok

Hege forteller at de i forkant av samtale med foreldrene hadde innhentet informasjon fra skole, helsestasjon og fastlege. I første samtale med foreldrene fikk de kjennskap til andre instanser familien hadde kontakt med, og som kunne ha bidratt med utfyllende opplysninger.

Hege: Det var snakk om at vi kanskje skulle innhente noe mer fra PPT og sånne ting, for når vi snakket med foreldrene så utvidet jo på en måte det nettverket seg litt, da. Men vi fant ut at det trengte vi ikke i forhold til saken, da. Det er jo snakk om å gjøre undersøkelsen så lite omfattende som mulig.

Intervjuer: ja så det var ikke noe behov for

Hege: Nei, vi fikk jo fra skolen, at noen trengte spesiell oppfølging, og hvorfor det, og sånn og sånn, da trenger vi ikke få det på nytt fra PPT på en måte

Hege beskriver her at hun i tråd med prinsippet om å gjøre undersøkelsen så lite omfattende som mulig valgte å ikke innhente informasjon fra PPT (Pedagogisk Psykologisk Tjeneste). Hun begrunner det i at de hadde nok informasjon, men det kan også forstås som at hun ikke ønsket å gjøre undersøkelsen mer belastende enn nødvendig for familien. Det kan også tenkes at Hege ikke ønsket å bruke mer tid enn nødvendig, både med tanke på at tidsbruk forlenger familiens opplevde belastning, men kan hende også med tanke på effektiv saksbehandling. Anna forteller også at de på et tidspunkt i undersøkelsen vurderte at de hadde tilstrekkelig med informasjon til å fatte en beslutning av hvilke tiltak som kunne være til hjelp for familien. Hun forteller at de da kunne ha valgt å innhente ytterligere opplysninger, men at de valgte å la være.

Anna: Jeg tenker på samme måte som at vi kunne ha kommet lenger så kunne vi også ha gjort ting vanskeligere, med å rippe opp i detaljer som kanskje ikke er så betydningsfulle i forhold til omsorgen for jenta, ved å grave og ved å spørre ut, og ved og, jo men vi skal vite det og det og vi skal følge opp det og det og det og det

(...)

Anna: Men det blir jo da igjen en type etisk tankegang, om at hva er greit, hvor mye skal egentlig offentligheten grave, om ting som vi ikke egentlig har noe med?

Informantene synes samstemte i at en avveining må foretas i forhold til hvor mye informasjon man trenger før man kan komme til en konklusjon i undersøkelsen. Dilemmaet synes å være at alvorlighetsgraden som knyttes til en bekymring for vold i hjemmet fordrer at man gjør undersøkelsen så grundig som mulig. Dette knyttes til den generelle kunnskap man har om konsekvenser av å vokse opp med vold i hjemmet. Det knyttes videre til en patologisk forståelse (Backe-Hansen, 2004) av voldsutøvelse som fenomen i forhold til kunnskap om at et slikt handlingsmønster ikke «endrer seg over natten» som Hege sier. Samtidig formidles det som spesielt viktig der bekymringen er alvorlig å sikre at familien får tillit til barneverntjenesten som hjelpeinstans og videre at man kommer i gang med tiltak så fort som mulig. Flere av informantene formidler nettopp en erfaringskunnskap vedrørende at det å innhente informasjon gjøres i forhold til en avveining om hvordan selve innhentingene oppleves av foreldrene, og at foreldrenes opplevde inngripen i sitt liv kan gå utover relasjonsarbeidet og i neste omgang føre til at barneverntjenesten ikke når inn med hjelp til barnet. Denne forståelsen virker å være i tråd med Barnevernlovens (1992) prinsipp om *minst mulig inngripen* og er nært knyttet til en kunnskap om barnevernundersøkelsens belastende karakter. Det kan videre også knyttes til Barnevernlovens prinsipp om *rett hjelp til rett tid* i form av det å komme i gang med hjelpetiltak fremfor å bruke tid på å gjennomføre ytterligere undersøkelser, hvilket igjen også kan knyttes til det byråkratiske målet om effektiv saksgang. Det *biologiske prinsipp* kan også tenkes å ha betydning med tanke på familien som enhet som en selvstendig verdi, og at saksbehandlerens utgangspunkt er å bevare denne enheten så fremt det ikke strider mot *barnets beste*. Informantene synes dessuten samstemte i at dersom undersøkelsen ikke dekker alle forhold vedrørende barnets situasjon, kan tiltaksfasen også være en kilde til at barneverntjenesten får grundigere kjennskap til familien.

4.2.4.3. Hvordan forstå det som kommer frem

Johanne forteller at hun har observert samvær mellom mor og sønn. En familieveileder er også jevnlig i familien og gjør egne observasjoner.

Johanne: Vi to som har observert, jeg har sett noe, og hun andre har sett noe helt annet. Så det var også et kjempedilemma. Så da ble det tilslutt sånn at jeg måtte velge å tenke at ok, mor var så sint på meg, det kan være at det samværet hun hadde med sønnen da jeg observerte, at det ble så dårlig fordi hun strever med å forholde seg til meg. Kanskje mor slapper mere av når familieveileder var der som hun på en måte samarbeider bedre med, som aldri har sagt noe ubehagelig ting, at samspillet blir bedre da.

Intervjuer: For da var det bedre?

Johanne: Da var det bedre. Og da kan ikke jeg tenke at kanskje jeg ser noe som familieveileder ikke ser, jeg må prøve å tenke at det er jeg og familieveileder som kan være med og forsterke og, ja.

Johanne forteller at hun tenker at mor blir påvirket av at hun selv er til stede under samvær, på en annen måte enn når hennes kollega er til stede. Dette begrunner hun i den historien hun og mor har sammen, og at Johanne representerer den avgjørelsen som ble fattet om å flytte gutten til sin far. Johanne formidler her en faglig kunnskap om begrensningene til metoden *observasjon*. Videre benytter hun kunnskap fra alle nivå knyttet til den aktuelle familien, i forsøket på å forstå mors atferd. Johannes vurdering er i tråd med det L. G. Aamodt (2003, 2005) beskriver i form av at sosialarbeiderens tilstedeværelse vil påvirke klientens «tone eller uttrykk», en erkjennelse som har betydning for hvordan man forstår det man ser. L. G. Aamodt understreker at det ikke lar seg gjøre å beskrive en annen uten å også ta hensyn til seg selv i situasjonen. Ingen av partene er uberørt av den andre. Johannes tilstedeværelse påvirker hva hun ser og videre hennes oppfatning av det hun ser (ibid.). Flere av informantene trekker dette frem som et dilemma, hvordan de skal forstå det de ser uten å degradere egen kompetanse til å observere og vurdere, men samtidig ta høyde for den konteksten observasjonen er gjort innenfor samt hvordan egen forforståelse kan spille inn.

Oppsummering

Saksbehandlerne formidlet dilemma knyttet til varigheten på barnevernundersøkelsen, samt hvordan samtalene kunne legges opp på en måte som tilfredsstilte behovet for nyansert informasjon om familiens hverdag. I prosessen hvor informasjon om familien skal innhentes er saksbehandlerne opptatt av balansen mellom å tilrettelegge for samarbeid, samtidig som den nødvendige kartlegging må gjøres. Dilemmaet fremstår som en balanse mellom minst mulig inngripen og det å få tilstrekkelig kunnskap om barnets situasjon - i denne sammenheng hvilket rom saksbehandlerne opplever for brukervedvirkning når omfanget av undersøkelsen skal bestemmes.

4.2.5. Akuttplassering

Etter Barnevernlovens (1992) § 4-6 har barneverntjenesten anledning til akutt å flytte barnet ut av hjemmet dersom barnet er uten omsorg på grunn av sykdom eller annet, eller dersom barnet står i fare for å bli «vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet». Avhengig av omfang og alvorlighetsgrad kan det å være utsatt for vold eller å oppleve vold i hjemmet betegnes som en risiko for å bli «vesentlig skadelidende», og tre av saksbehandlerne uttrykte tydelig tvil angående hvorvidt barnet skulle akuttplasseres. Kun en av saksbehandlerne akuttplasserte, hvilket var et søskenpar, hvorav en ble flyttet til sin far og en til sitt besøkshjem.

Anna forteller at det i voldssaker ligger en nulltoleranse til grunn, at barn skal ikke oppleve vold i hjemmet, men at denne nulltoleransen likevel ikke alltid kommer til syne som handling:

Intervjuer: Dere har en nulltoleranse men allikevel ikke? Egentlig?

Anna: Det er ikke sånn det blir utøvd, da. Og jeg tenker også at sånn må det være for vi kan ikke akuttplassere hvert eneste barn som sier at jeg blir slått hjemme, eller jeg har hørt at pappa slo mamma, fordi skaden av å akuttplassere et barn, altså de kan være like store de som de, vi må ha noe annet noe bedre å tilby ikke sant? Sånn at da handler det om det å komme i dialog og komme i posisjon også videre.

Anna uttrykker her at avveiningen er mellom konsekvensene for barnet av å bli akuttplassert og konsekvensen av å oppleve vold. Anna beskriver det som et dilemma at man ikke aksepterer vold mot barn, men at det likevel kan forstås som en aksept når denne nulltoleransen ikke alltid er synlig i barneverntjenestens handling dersom barnet fortsetter å bo hjemme i risiko for nye voldshendelser. Anna virker altså å vurdere at barnets beste ikke er i tråd med en nulltoleranse, med mindre den totale bekymringen er tungtveiende. I det Anna beskriver som «noe bedre å tilby» kan hun sikte til den midlertidigheten en akuttplassering som regel medfører, i form av å vente på en endelig avgjørelse og også en endelig avklaring av fosterhjem på lang sikt. Videre kan «noe bedre å tilby» forstås som at det å bryte opp barnets tilknytning til omsorgspersoner og bosted fordrer at barnet får nye varige tilknytningspersoner, og ikke utsettes for ytterligere brudd slik det beskrives av Egelund (2006) som fant at dette skjer i 20-40% av fosterhjemsplassingene.

Sigrid forteller at de etter å ha gjennomført samtaler med tre barn i en søskenflokk var i tvil om hva neste steg i undersøkelsen skulle være. Hun formidlet at valgene var å akuttplassere barna i et beredskapshjem eller å følge dem hjem til foreldrene og ha en samtale sammen.

Intervjuer: Hva hadde vært fordelene med (akuttplassering) tenker du?

Sigrid: Jeg tror ikke jeg tenkte noe akkurat der og da, jeg tenkte nok mere det at å redde de ut av den voldelige situasjonen. Det er det man bruker beredskapshjem eller fosterhjem til. Og klarer man å fikse på foreldre sånn at de ikke slår, så er det kjempefint å sende barnet tilbake. Også er det litt dette her med, og der var jeg ikke i starten av karrieren min vet du, men dette her med at; ja, ja de har nå tålt det så lenge, så de får holde ut litt til.

Sigrids avveining virker her å stå mellom barnets rett til et liv uten vold og håpet om å få til endring i familien slik at barnets tilknytning til familien ikke brytes. Sigrid formidler en avveining mellom hva barna kan tåle, hvorvidt de best vil tåle den omsorgssituasjonen de nå lever i, eller om de best vil tåle den belastningen en akuttplassering kan utgjøre. Sigrid virker å oppleve dilemma både innen den teoretiske kunnskap om risikofaktorer, samt at hun i bevegelsen mellom de ulike nivåene opplever dilemma. Hennes utsagn om at «jeg tror ikke jeg tenkte noe akkurat der og da» kan forstås som det Annfelt (1996) beskriver som følelseskunnskap, gjennom at det ikke var de rasjonelle, vitenskapsbaserte, faglige vurderingene, men at det snarere var den kunnskapen hun opparbeidet i relasjonen til mor og barna der og da. Dilemma knyttet til akuttplassering virker å være gjennomgående blant informantene. Tilknytningen til foreldrene, og dramatikken det kan innebære for et barn å akutt skulle flyttes ut av sitt hjem, er tungtveiende. Samtidig er informantene klare på de alvorlige konsekvensene det kan innebære for et barn å vokse opp i en omsorgssituasjon preget av vold, og at det derfor må foretas en avveining mellom «to onder». Det kan være dette Sigrid sikter til når hun beskriver at «de har nå tålt det så lenge, så de får holde ut litt til». Hun viser da til sin erfaringskunnskap etter 16 års arbeid som barnevernpedagog når hun sier at hun ikke tenkte slik tidligere i karrieren. Sigrid virker derfor å ha bygd seg opp en erfaring av at det å «tåle det litt til» er til barnets beste på lenger sikt, en type konsekvensetisk tankegang fremfor å handle på bakgrunn av prinsippet om at barnet ikke skal måtte tåle å utsettes for omsorgssvikt. Sigrid virker her å tenke lenger frem i tid, og se for seg konsekvensene av å fortsette å bo hos foreldrene og på sikt bedre omsorgssituasjonen i hjemmet, eller å flyttes til et ukjent hjem midlertidig for så å flytte i et fosterhjem og det bruddet i tilknytning og kontinuitet det medfører. Det virker således å være i tråd med det Backe-Hansen (2004, s 235) beskriver som et sentralt dilemma i barnevernet, at Barnevernloven gjennom sitt *farekriterie* krever at det skal kunne predikeres hvordan omsorgssituasjonen vil kunne påvirke barnets utvikling i fremtiden (jfr. Barnevernlovens kapittel 4). Informantenes betenkeligheter synes å være i tråd med forskning som fremhever negative konsekvenser av akuttplassering sett i forhold til planlagt omsorgsovertakelse, da

særlig med tanke på den påkjenningen det kan innebære for barnet å ikke kunne forberedes på en slik omveltning (jfr. Baugerud & Melinder, 2012). Separasjon håndteres og tåles best av barnet dersom det har hatt mulighet til å forberede seg og forstå det som skal skje (Havik, 2004).

Oppsummering

Saksbehandlerne var også innen dette tema opptatt av hvilke signal handling, eller unnlatelse av handling kunne gi til barnet og foreldrene, altså at det å ikke flytte et barn som uttaler at det forekommer vold i hjemmet kan oppleves som i strid med å signalisere nulltoleranse for vold. Akuttplassering virket å være i tråd med en påstandskunnskap, en generell kunnskap om voldens konsekvenser og barnets behov for en omsorgssituasjon uten vold. Saksbehandlerne formidler imidlertid nødvendigheten av en kompleks vurdering av hvilke risikofaktorer som kunne knyttes til akuttplassering og til å forbli i hjemmet, og en anvendelse av kunnskap fra flere nivå.

4.2.6. Aktuelle hjelpetiltak

Når barneverntjenesten skal konkludere undersøkelsen er det tre alternativer, å henlegge saken, å iverksette hjelpetiltak eller å fremme forslag om tiltak til fylkesnemnda (Lindboe, 2003). Når vedtak om hjelpetiltak skal fattes må foreldrene samtykke til disse, og de kan når som helst i tiltaksfasen trekke sitt samtykke. Dersom foreldrene ikke samtykker har saksbehandleren følgende valg: Å henlegge saken eller å fremme forslag om tvangstiltak til fylkesnemnda (jfr. Barnevernlovens kap. 4).

4.2.6.1. Hvem definerer problemet?

Sigrid forteller at foreldrene i undersøkelsen benektet at det forekom noen form for vold i familien. Barneverntjenesten vurderte imidlertid at barna var sannferdige i sin beskrivelse av det Sigrid forsto som *oppdragervold*.

Sigrid: Selvfølgelig så kunne vi ha tvært ut undersøkelsen og gjort den grundigere for å være helt sikker, men vi har i hvert fall brukermedvirkning i forhold til at det fokuset foreldrene hadde, det var større leilighet. Da blir alt mye bedre. Ok, så da er det det vi går på, også blir det kontakt med NAV vedrørende mor og hennes behov for en jobb

(...)

Sigrid: Det har vel vært, dette med å fange opp hva foreldrene har sagt at de faktisk ønsker seg, når mor sier at hun ønsker for den eldste datteren at hun skal få et eget soverom, også gripe tak i det de faktisk sier av de enkleste tingene vi kan hjelpe til med. Og det er, det er større leilighet, og mulighet for jobb for mor.

Intervjuer: Så det har vært å holde fokus på hva dere kan gi av hjelp? Som du tenker at har gjort at dere fortsatt er i familien?

Sigrid: Ja. At det det tenker jeg nok har vært en utløsende faktor for at de fortsatt sier ja, altså samtidig så selvfølgelig at vi tilbyr barna fritidsaktivitet. Det tror jeg nok også har betydd mye for foreldrene

Intervjuer: Er det noe annet du tenker at har vært med på å gjøre at dere lyktes eller fått det til?

Sigrid: (...) Det med på en måte å vise respekt for familien, familiens struktur, familiens valg, selv om man ikke alltid er enig i de

Sigrid formidler her sin opplevelse av at det å få til brukermedvirkning i undersøkelsesprosessen har vært avgjørende for at foreldrene samtykket til hjelpetiltak. Brukermedvirkning i dette tilfelle beskriver hun som å tilby foreldrene hjelp i forhold til det de selv opplevde som et problem. Hun betoner altså her at foreldrene var med på å definere problemet. Videre beskriver hun det som viktig at en respekt for familien ligger til grunn i møte med familien. Sigrid virker å forstå hjelpetiltakene som foreldrene har samtykket til som ledd i en videre endringsprosess, som så kunne virke inn på dynamikken i familien og dermed ha indirekte virkning på forekomsten av vold. Sigrid begrunner også tiltakene i en påstandskunnskap knyttet til at vold ofte opptrer i sammenheng med andre risikofaktorer. I kombinasjon med Sigrids hverdagslivskunnskap om familien vurderer hun at hjelpetiltak rettet mot de andre belastningene i familien vil kunne ha en effekt på forekomst av voldshendelser i familien. Sigrid formidler at det er et dilemma i forhold til at hun mener det forekommer vold, men at tiltak ikke retter seg mot dette. Dilemmaet kan videre forstås som en avveining mellom fokuset på familien som helhet og fokuset på at barnet ikke lenger skal utsettes for vold. Hennes vurdering er imidlertid at selv om hun vurderer at det kan forekomme vold i hjemmet, og ønsker å sette inn tiltak rettet mot denne problematikken, vurderer hun at et slikt tiltak ikke vil ha effekt så lenge foreldrene selv ikke formidler dette som et problem. Hun beskriver dessuten at det å fastholde oppdragervold som et samtaletema vil kunne bidra til at kommunikasjonen mellom henne og foreldrene går i lås. De øvrige informantene formidler også at dersom foreldrene ikke deler deres problemforståelse vil ikke hjelpetiltak rettet mot barneverntjenestens definerte problem kunne bidra til endring i familien. Det kan også være forankret i en erfaringskunnskap knyttet til at en erkjennelsesprosess tar tid, utover den tiden som er til rådighet i barnevernundersøkelsen. Dette virker å være fundert i en teoretisk kunnskap om hvordan skape endringsprosesser hos foreldre, men også i tråd med et verdigrunnlag om at mennesket er ekspert i eget liv. Saksbehandlerne formidler imidlertid et dilemma i forhold til at et for sterkt

foreldreperspektiv kan gå på bekostning av et barneperspektiv. Det kan også tenkes å være i strid med det saksbehandlerne beskriver som et viktig ideal; å ta barnet på alvor, dersom det for barnet kan synes som om de vedtatte tiltakene ikke retter seg mot det barnet har beskrevet som et problem i familien.

Selv om ikke foreldre i barnevernundersøkelsen deler problemforståelsen, kan det likevel være slik at de formelt samtykker til barneverntjenestens foreslåtte hjelpetiltak. Johanne forteller at mor samtykket til hjelpetiltak som en slags avtale med barneverntjenesten i forhold til hva som skulle til for at barneverntjenesten opphevet vedtak om akutt plassering av sønnen:

Johanne: Nå er mor i en sånn situasjon der hun har veiledning gjennom barneverntjenesten, det er litt sånn tilsyn, men hun begynner jo nå å trekke de tingene hun har gått med på, hun er ikke interessert i veiledning for hun trenger ikke veiledning, sønnen er ikke noe barnevernsbarn, hun holder ikke avtalene vi har lagd og hun sier egentlig rett ut at det er klart jeg sa ja til alt for å få sønnen min hjem. Og da kommer den der veldige tvilen fram igjen at hva er det hun på en måte hun ser ikke at hun har noe behov for veiledning hun ser ikke at det kan være bra for sønnen, sånn at jeg er usikker, veldig usikker.

Johanne beskriver utfordringene knyttet til et samtykke som ikke er forankret i en erkjennelse av å ha et hjelpebehov, men snarere noe mor gjorde for å tilfredsstille barneverntjenesten slik at sønnen kunne flytte hjem igjen. Som Johanne forteller senere i intervjuet: «advokaten sier til oss at jammen mor har kanskje ikke vært så taktisk, men det er jo ikke det vi er ute etter, vi er ute etter at mor skal se at hun har behov for hjelp». Mor synes ikke å ha akseptert barneverntjenestens vurdering av hennes behov for veiledning, men hun har underlagt seg deres makt, for å få sønnen hjem. Hun har imidlertid ikke kommet til den erkjennelsen at hun er i behov for veiledning, og Johanne forteller at «det er jo ikke noe hensikt å sitte og veilede et menneske som ikke føler at man har behov for det». Johanne forteller at hennes dilemma da blir at å bryte tilknytningen mellom mor og sønn vil kunne være skadelig for barnet, samtidig som hun vurderer at en endring må til for at gutten skal kunne bo hos mor. Dette kan også tenkes å ha vært hennes dilemma da avtalen ble inngått, og at hun således gjorde den avveiningen at det var bedre om samtykket ikke var basert på en erkjennelse men at gutten fikk flytte hjem til mor. Dette med tanke på hans opplevde kontinuitet og tilknytning til mor. Johanne beskriver at hun da håpet at barneverntjenestens tiltak kunne ha en ønsket effekt på guttens omsorgssituasjon likevel, tross mors manglende erkjennelse.

4.2.6.2. Å rette tiltak mot annet enn volden

Informantene beskriver ulike årsaker til at undersøkelsen konkluderes med hjelpetiltak som ikke retter seg mot volden som problem til tross for at dette var den opprinnelige bekymringen. Når undersøkelsen skal konkluderes vektlegger flere av informantene andre belastninger i familiens situasjon enn voldsutøvelsen. I Sigrids undersøkelse strever familien med dårlig økonomi og mors psykiske helse, og hun vurderer at dette har stor innvirkning på samspillet i familien, og dermed også eventuelle voldshendelser:

Sigrid: Det kan heller ikke komme før på en måte bolig og økonomi er ryddet opp. Det er alltid du må ha, du må ha på en måte en trygghetsgrunn å stå på, og det er bolig og økonomi, hvis du ikke har det, så hjelper det på en måte ikke hva jeg sier som barnevernspedagog, eller som psykiater også videre når det er det fokuset ditt er på. Tryggheten din

Intervjuer: Så det høres ut som noe du tenker vil være aktuell hjelp for denne familien?

Sigrid: Mm. Ja (...) det er helhetsbilde, det er også barnevern, det er ikke det at vi skal på en måte ut å finne boligen, at vi skal gjøre det sånn, men vi skal søke for dem, hjelpe dem å søke, da må du søke hit, skal jeg hjelpe deg med å skrive søknaden? (...) det blir på en måte det helhetsbildet barnevernet skal ha. Men veldig ofte så glemmer vi det. Og da får vi heller ikke ryddet opp i noe, fordi det fortsatt er kaotisk hos disse foreldrene. (..)

Intervjuer: Så du tenker at det å sette inn andre tiltak som ikke handler om volden også kan ha en effekt på volden på en måte?

Sigrid: Denne saken her, jeg vet ikke det, bare en hypotese jeg jobber etter ikke sant, så har jeg en mistanke om at her må jeg få ryddet på plass en del ting, så blir det på en måte, for her tror det det handler rett og slett om stress.

Sigrid formidler her en påstandskunnskap om fattigdom som en belastende faktor. Denne kunnskapen knytter hun til hverdagslivkunnskap om familiens situasjon og sin erfaringskunnskap i forhold til å nå frem med hjelp dersom familien strever med bolig og økonomi. Sigrid virker her å anvende kunnskap fra flere nivå i *kunnskapshierarkiet* (jfr. I. Aamodt, 2011a). Sigrids kunnskap om at fattigdom påvirker foreldres omsorgskapasitet og dynamikken forøvrig i familier, bekreftes av Andenæs' (2004) beskrivelse av hvordan fattigdom kan virke inn i familiens kontekst og selvopplevelse. Selv om Sigrid i dette ikke beskriver en opplevelse av dilemma, er det flere informanter som formidler det som et dilemma når foreldrene ikke deler barneverntjenestens problemforståelse og at man dermed ikke når frem med hjelp til det som kan være alvorlige belastninger i barnets liv.

4.2.6.3. Kan hjelpetiltakene fordekke omsorgssvikt?

Anna formidler at «På et eller annet tidspunkt så må man hjelpe dem med problemet der problemet er» og begrunner dette i at man kan komme til å «bygge opp stillaser rundt familier» uten å lykkes med et reelt endringsarbeid. Anna formidler da at hjelpetiltak i noen tilfeller kan fordekke det egentlige problemet, og at man står i fare for å kompensere for dårlig omsorg. Sigrid formidler imidlertid at tiltak rettet mot andre områder av barns liv, kan ha vesentlig betydning og dermed være til barnets beste i form av at «Det betyr å bli sett. (...) Det er noen som ser at vi har det dårlig, og at vi får en artig aktivitet som de ikke har vært med på før.» Sigrid og Anna utfyller hverandre således når man skal forstå de dilemma som kan oppstå når tiltak iverksettes mot andre områder enn det opprinnelig definerte problem.

Sigrid forteller at hjelpetiltakene har en verdi for barna i form av at de opplever seg sett samtidig som de får tilgang på opplevelser de ellers ikke hadde. Sigrid har med dette satt inn tiltak som kompenserer for den fattigdommen hun er bekymret for at barna lever i, for på denne måten å demme opp for den risiko fattigdom kan utgjøre (jfr. Andenæs, 2004). Sigrid virker å kombinere kunnskap fra ulike nivåer i *Kunnskapshierarkiet*. Johanne er også inne på dette i forbindelse med hvorfor hun bruker besøkshjem for en gutt hun er alvorlig bekymret for: «Hvis vi skal snakke om sånne beskyttelsesfaktorer og, så tenker jeg at de kunne vært det. De kunne være det dere de der som på en måte samlet ham sammen sånn innimellom, som gjorde at han tålte mer, for jeg tror at mor er sånn som hun er».

Oppsummering

Når barnevernundersøkelsen skal konkludere med hjelpetiltak opplever saksbehandler en rekke dilemma. Dilemmaene synes i stor grad å være knyttet til selve problemdefineringen. Hvem definerer problemet og hvilke tiltak som vil være til hjelp? Hvilke kunnskapsområder vektlegges når problemet defineres og forstås? Videre virker det å være knyttet dilemma til foreldrenes samtykke dersom samtykket ikke er fundert i en erkjennelse av et hjelpebehov, men saksbehandleren likevel ønsker å sette i gang hjelpetiltak i håp om at det likevel kan være til hjelp for barnet. En rød tråd i disse spørsmålene synes å være dilemma i forhold til foreldrenes brukervedvirkning sett opp mot å bevare et fokus på barnets behov.

5. DISKUSJON

Saksbehandlerne formidlet en opplevelse av flere dilemma knyttet til de ulike handlingsalternativer som oppstår i løpet av en barnevernundersøkelse. Det var ulik grad av tvil hos de ulike saksbehandlerne, men temaene var likevel gjennomgående. Dilemmaene var mange, men en rød tråd virket å være et opplevd skille mellom hensynet til barnet og hensynet til foreldrene. Å formidle hensynet til barnet som i et motsetningsforhold til hensynet til foreldrene vitner om et tydelig aktørperspektiv og et tydelig fokus på barnets behov og rettigheter. Knyttet til barnefokuset var det den teoretiske kunnskapen om risikofaktorer og barns behov, som en motsetning til å skulle drive relasjonsarbeid med foreldrene og å realisere brukermedvirkning i dette samarbeidet. I henhold til *kunnskapshierarkiet* kan dette forstås som at i lys av påstandskunnskapen, den generelle kunnskapen om barnets beste, oppleves det som et dilemma dersom man vektlegger erfaringskunnskap, fortrolighetskunnskap og hverdagslivkunnskap i møte med familien. Saksbehandlerne kom alle tilbake til å omtale sakene som *voldssaker*, som en kategori, som det var knyttet en generell bekymring til, og hvor det var forventet en viss grundighet i undersøkelsen. Saksbehandlerne formidlet dette imidlertid som et dilemma, da de også knyttet annen kunnskap til den individuelle familien som tilsa at de kunne gjøre andre vurderinger av fremgangsmåte på tross av at dette var en *voldssak*. Dette virker å være i tråd med det Bunkholdt & Grinde (2004) understreker gjennom å advare mot å trekke slutninger på individnivå med bakgrunn i kunnskap om konsekvenser av ulike former for oppvekstvilkår på gruppenivå.

De to beskrevne modeller sosialt arbeid utføres innenfor (jfr. Aamodt, L. G. 2003, 2005) beskriver hvordan saksbehandleren kan utføre sitt arbeid i barnevernundersøkelsen og oppnå undersøkelsens mål. Men hva er så undersøkelsens mål? Undersøkelsen skal først og fremst frembringe kunnskap om barnets situasjon, for å oppnå den treffsikkerhet (jfr. Backe-Hansen, 2004) som Barnevernloven beskriver i sin formålsparagraf; *rett hjelp til rett tid* (jfr. Barnevernloven, 1992 § 1-1). I det barnevernundersøkelsens mål er å frembringe kunnskap, er det av betydning hva saksbehandleren forstår som relevant kunnskap.

Innen den mekanistiske tenkningen er det påstandskunnskapen, som den *sanne* kunnskapen, som kan være saksbehandlerens kilde til den teoretiske og forskningsbaserte kunnskap om de problemtilstander som gjør seg gjeldende i de familiene de er satt til å undersøke. Som eksperter innen barnevernfeltet kunne informantene da gjennomføre en administrativ

undersøkelse (jfr. Uggerhøj, 2011 s. 39), gjennom å kartlegge volden i hjemmet ved å følge visse rutiner og prosedyrer, for deretter å relatere dette til aktuelle paragrafer. Slik kan barneverntjenesten sørge for at like saker behandles likt, og at det ikke er personavhengig hvilken saksbehandler en familie får utdelt (jfr. Nordstoga, 2002). Saksbehandleren har i dette en objektiv distanse og nøytral tilnærming. Eksperten kan *foreskrive* aktuelle tiltak, og foreldrene kan ta i mot. Gjennom et tydelig fokus på barnets rett til et liv uten vold, og en bevissthet knyttet til de risikofaktorer og mulige skadevirkninger som er knyttet til å være utsatt for og å oppleve vold i hjemmet, tydeliggjør barneverntjenesten sitt *barnets beste* standpunkt. Fokuset er med dette på barnet, mens relasjonsarbeidet kommer i andre rekke, slik at dette ikke står i fare for å skygge over barneperspektivet. En slik modell kan også sies å besvare forventninger til barnevernets legitimitet som forvalter av ekspertkunnskap, og med mandat til best å kunne vurdere barnets behov. Ekspertmodellens objektive distanse minker risikoen for overinvolvering med barnet og med foreldrene (jfr. Killén, 1996), og for at barneverntjenestens vurderinger ikke farges av relasjonen til familien og av saksbehandlerens følelser knyttet til den aktuelle saken. Fokuset blir å kartlegge og finne det *sanne* bildet av barnets situasjon.

Spørsmålet blir da om det er mulig å finne ett sant bilde av barnets situasjon? Er det slik at en undersøkelse er gyldig dersom korrekte prosedyrer er fulgt, eller er den først gyldig dersom den vurderes som riktig for dem den gjelder (jfr. Backe-Hansen, 2004)? Vesentlig i kunnskapen om voldens konsekvenser for barnet, er de mange faktorene som spiller inn, så som voldens karakter og omfang, i hvilken grad volden preger samspillet i familien, og videre de øvrige beskyttende faktorer og risikofaktorer som gjør seg gjeldende i den konkrete familie. Kan man ikke da si at den vitenskapelige og teoretiske kunnskap, gjennom sin generelle karakter, like fullt som den er vesentlig også er utilstrekkelig i møte med den individuelle familie? I så fall blir det en viktig konsekvens å være seg bevisst hvordan hverdagslivskunnskapen til familiemedlemmene best kan komme til syne for å bidra med de nødvendige nyanser før barneverntjenesten fatter sin beslutning.

L. G. Aamodt (2011b) beskriver at et forhold hvor den ene forfekter en overordnet kunnskap som den andre etterspør, er et misforhold som vil føre til at viktig kunnskap ikke blir synliggjort eller anerkjent. Som eksempel fra datamaterialet var det en undersøkelse som åpnet med at foreldrene skulle motta massiv informasjon, herunder ekspertkunnskap om vold i hjemmet og om relevante tiltak. Spørsmålet blir om ikke dette samtidig sender et signal om hvilken kunnskap som er viktig, og av interesse, og om foreldrene med dette vil tilpasse seg

(jfr. Järvinen & Mik-Meyer, 2003; Uggerhøj, 2011) og nedtone sin egen kunnskap om sin situasjon. Eller om det kan føre til en polarisering i relasjonen hvor det kjempes om definisjonsmakten (jfr. Sandbæk, 1996)? Vil ikke da barneverntjenestens beslutningsgrunnlag stå i fare for å mangle vesentlig kunnskap om barnets daglige situasjon, om familiens hverdagslivskunnskap (jfr. Sandbæk, 1996; Aamodt, I. 2011a)? Kan dette signalet også stå i fare for å motarbeide brukermedvirkning, i det klientens kunnskap anses som mindre nyttig? Er undersøkelsen da å anse som gyldig? L. G. Aamodt (2011b) betoner med dette viktigheten av et likeverdig forhold hvor begge etterspør den andres kompetanse, hvor forskjelligheten i kunnskap og makt ikke nedtones, men snarere begrunner nødvendigheten av samarbeidet. Gjennom dette kan barnets situasjon belyses fra ulike perspektiver og dermed gi et nyansert grunnlag når beslutning skal fattes. Slik kan relasjonsmodellen, løsrevet fra forhåndsbestemte rutiner og metoder, med vekt på det likeverdige og den gjensidige påvirkningen av prosessen gi en annen innfallsvinkel til hvordan man skal gå frem for å innhente kunnskap om barnets situasjon.

I relasjonsmodellen nedtones altså den profesjonelles teoretiske og vitenskapelige kunnskap for å gi plass til foreldrenes hverdagslivskunnskap. Risikoen kan være en ansvarsfraskrivelse hos den profesjonelle, og videre at saksbehandlerens relasjon til foreldrene vanskeliggjør å gjennomføre en beslutning som strider mot deres problemdefinering og ønsker. Kan det være slik at barnet blir usynlig i saksbehandlerens streben etter en relasjon til foreldrene?

Sentralt i saksbehandlerens betoning av dilemmaet; hensynet til barnet kontra hensynet til foreldrene ligger også dilemma knyttet til synet på barnet som aktør. Når barnets interesser forstås som i et motsetningsforhold til foreldrenes interesser, skaper man ikke da et kunstig skille, i form av at barnet sees som uavhengig av sin kontekst, løst fra sin tilknytning til foreldrene? Alle saksbehandlerne nevner dilemma knyttet til belastninger for barnet i det ansvaret det kan oppleve når barneverntjenesten i enerom skal oppfylle sin rett (jfr.

Barnevernloven) til å uttale seg. Kan dette være et eksempel på det Sandbæk (1996) benevner som når unntakene bestemmer regelen for gjennomføringen av barnesamtaler, med bakgrunn i de tilfellene hvor barnets beste og det biologiske prinsipp ikke sammenfaller (Sandbæk, 1996 s 71)? Begrunnelsen for at barnet skal samtales med i enerom er at barnet kan legges lokk på av foreldrene, og at barnets lojalitet er til hinder for å uttale seg med foreldrene til stede. Men vil det ikke være slik at ettersom barn som hovedregel blir boende hjemme etter barneverntjenestens undersøkelse, så vil barnets beste snarere være å bevare sin lojalitet til foreldrene, og videre at saksbehandlerne tilbyr utviklingsstøtte (jfr. Hafstad & Øvreeide,

2011) gjennom å tilrettelegge for åpen dialog, sammen, en intervensjon som familien i fellesskap kan dra nytte av også etter endt undersøkelse?

Saksbehandlernes dilemma synliggjør at den teoretiske og forskningsbaserte kunnskap ikke i tilstrekkelig grad fyller saksbehandlerens behov for kunnskap, ei heller i tilstrekkelig grad yter rettferdighet til familiene i forhold til å få sin situasjon tilstrekkelig belyst. Det kan videre synes som om det heller ikke er et mål for saksbehandlerne å finne entydige svar på hvordan de best kan utføre en barnevernundersøkelse, hvilket kommer tydelig fram gjennom Barnevernlovens (1992) krav til utøvelse av faglig skjønn, og konkrete avveininger mellom de ulike sentrale prinsippene. En bevissthet knyttet til saksbehandlernes tvil og en aksept for at tvil og konflikt mellom ulike verdier skal oppstå, kan skape grobunn for økt refleksjon og et mer nyansert grunnlag når avgjørelser skal fattes.

Avslutning

Studien har vist at den vitenskapelige, generelle kunnskap er utilstrekkelig når saksbehandlerne møter de individuelle familier. Den teoretiske og forskningsbaserte kunnskap kan ikke degraderes til uvesentlig på grunn av det individuelle i saken, men ei heller overvurderes som den generaliserte sannhet i alle familier med vold i hjemmet. Saksbehandlerne har således tatt til orde for en anerkjennelse av ulike former for kunnskap, og nyansert hvilken kunnskap som er relevant i forståelsen av barnets situasjon. Videre har studien belyst hvordan saksbehandleren kan fylle saksbehandlerrollen og hvilke konsekvenser selve utøvelsen av sosialt arbeid kan ha på den videre prosessen.

Dilemma oppleves utfordrende, og kan oppleves å vanskeliggjøre prosessen for den enkelte saksbehandler. Videre kan dilemma gjøre avgjørelsene underveis i undersøkelsen preget av tvil og således virke belastende for den enkelte saksbehandler. Men er det dermed sagt at dilemma skal unngås? Gjennom rutiner og prosedyrer kan man unngå denne stadige opplevelsen av tvil, dersom man finner støtte i forhåndsbestemte handlingsalternativer knyttet til de ulike ledd i undersøkelsen, eksempelvis som det oppgavens pkt. 4.1. beskriver om blant annet innhenting av informasjon. Snarere har informantene i dennes studien tydeliggjort nødvendigheten av tilstedeværelsen av de ulike dilemma, som en konsekvens av og forutsetning for å utøve det faglige skjønn, hvilket er avgjørende når de ulike kunnskapsområdene veies i forhold til hverandre og søker den beste avgjørelsen knyttet til det enkelte barn.

REFERANSER

- Andenæs, A. (1997). Fra usynlig offer til synlig aktør: å ta dagliglivet på alvor i barnevernsarbeid i E. Backe-Hansen & T. Havik (red.) *Barnevern på barns premisser*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? *Nordisk Sosialt Arbeid*, 24 (1), 19-33.
- Angel, T. (2010). Barnet som aktør og kunnskapsbærer. *Norges Barnevern*, 87(03). 141-150.
- Annfelt, H. (2003). Fornuft og følelser – om fruktbar kunnskap og faglige dilemmaer i sosialt arbeids fagkunnskap. I H. G. Eriksson (red.) *Fra tårn til kuppel – sosialt arbeid i utvikling* (s. 171-192). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Arnesen, R. & Diesen, L. (2008). Klemetsrudmodellen. En erfaringsbasert metode for barneverntjenestens arbeid med vold i nære relasjoner. Lastet ned fra <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Kurs%20og%20konferanser/Fagdag-fagteamSki/Klemetsrudmodellen%20pdf%20revidert%20nov%202009.pdf>
- Backe-Hansen, E. (2002). Fagetikk og forskning. I H. Øvreeide (red.) *Fagetikk i psykologisk arbeid* (s. 204-231). Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Backe-Hansen, E. (2004). *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Balvig, F. (2000). Fra voldens nutidshistorie. I Randi Saur (Red.) *Voldens ofre – vårt ansvar*. HiO-rapport 2000, nr. 9. s. 22-53. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Barnekonvensjonen (1989). *FN's konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011). *Barnevernpanelets rapport*. Oslo: Departementet.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. NOU 2012:5. Oslo: Departementet.

- Barne- og familiedepartementet (2000). *Barnevernet i Norge*. NOU 2000:12. Oslo: Departementet.
- Barne- og familiedepartementet (2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. St.melding nr 40 (2001–2002). Oslo: Departementet.
- Barne- og familiedepartementet (2005). *Veileder. Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien*. Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2006). *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene*. Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Kompetanseutvikling i barnevernet*. NOU 2009: 8. Oslo: Departementet.
- Barnelova (1982) *Lov om barn og foreldre* m. v. av 8. april 1981 nr. 7.. Hentet fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19810408-007.html>
- Barnevernloven (1992). *Lov om barneverntjenester* m. v. av 17. juli 1992 nr. 100. Hentet fra <http://www.lovdata.no/all/hl-19920717-100.html>
- Baugerud, G. A. & Melinder, A. (2011). Maltreated Children's Memory of Stressful Removals from Their Biological Parents. *Applied Cognitive Psychology*, 26 (2), s 261-270.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). 77-101.
- Bunkholdt, V. & Grinde, T. V. (2004). Norske saksbehandlers terskler for barneverntiltak. I T. V. Grinde (Red.) *Nordisk barnevern. Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. Rapport 18 (2004). Oslo: Nova.
- Dahle, R. (2008). Prosjektets bakgrunn, problemstillinger og begreper. I R. Dahle & N. Hennem (red.). *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 5/2008 (s. 11-26). Oslo: Nova
- Dahle, R. & Hennem, N. (red.) (2008). *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 5/2008. Oslo: Nova

- Dahle, R. & Solberg, A. (2008). Framgangsmåte og utvalg i R. Dahle & N. Hennem (red.). *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 5/2008 (s. 27-36). Oslo: Nova
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Edleson, J.L. (1999). Children's Witnessing of Adult Domestic Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (8), 839-870.
- Egelund, T. (2006). *Sammenbrud i anbringelser. En forskningsmessig belysning*. Rapport 06:01. København: Socialforskningsinstituttet.
- Einarsson, J. H., (1997). Barnevernsarbeiderens personlige kompetanse. I B. C. R. Olsen & V. Bunkholdt (Red.) *Barnevernet – mangfold og mening* (s. 36-50). Oslo: Tano Aschehoug.
- Ekeland, T.-J. (2004). *Autonomi og evidensbasert praksis*. Arbeidsnotat nr. 6. Senter for profesjonsstudier. Oslo. HiO.
- Fog, J. (1996). Begrunnelsernes koreografi: Om kvalitativ ikke-statistisk representativitet. I H. Holter og R. Kalleberg (Red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (s 194-219) Oslo: Universitetsforlaget.
- Forvaltningsloven (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker* m.v. av 10. februar 1967 nr. 00. Hentet fra <http://www.lovdatab.no/all/nl-19670210-000.html>
- Grimen, H. & Terum, L. I. (2009) *Evidensbasert profesjonsutøvelse*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Grinde, T. V. (2004). Norge: Beslutningsprosessen ved tvangsvedtak i barnevernet. I T. V. Grinde (Red.) *Nordisk barnevern. Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. Rapport 18 (2004). Oslo: Nova.
- Grinde, T. V. Og Bunkholdt, V. (2004). Nordisk Barnevern: Oppsummering og refleksjoner.6 I T. V. Grinde (Red.) *Nordisk barnevern. Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. Rapport 18 (2004). Oslo: Nova.
- Hafstad, R. og Øvreeide, H. (2011). *Utviklingsstøtte. Foreldrefokusert arbeid med barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

- Hammerlin, Y. (2002). Den totalitære familie og dens volds- og maktformer. I M. Råkil (red.) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (187-204). Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2004). Del II: Det barnefaglige kunnskapsgrunnlaget i T. Havik, M. Y. Larsen, S. Nordstoga & J. Veland (red.) *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*. (s. 59-115). Oslo: Universitetsforlaget.
- Heltne, U. & Steinsvåg, P.Ø. (Red.). (2011) *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hennum, R. (2009). Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse. I Høstmælingen, N., Kjørholt, E. S. og Sandberg, K. (red.) *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (s. 254-276). Oslo. Universitetsforlaget.
- Holter, H. (1996). Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning i H. Holter & R. Kalleberg (Red.). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (s. 9-25). Oslo: Universitetsforlaget.
- Horverak, S., Omre, C. & Schjelderup, L. (2002). *Familierådsdag. Demokrati og beslutninger i norsk barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hustadnes, H. (2012, 17. februar). Mor slutter ikke å ruse seg selv om barnet får skolefritidsordning. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2012/02/17/nyheter/barnevern/innenriks/20264995/>
- Hydén, M. (2000). Den berättarfokuserade intervjun. Att lyssna til en kör av röster. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2000(1-2). 137-158.
- Haaland, K. R. & Njå, M. (1997) Relasjonen som ingen kunne målbinde. I B. C. R. Olsen & V. Bunkholdt (Red.). *Barnevernet – mangfold og mening* (s. 142-160). Oslo: Tano Aschehoug.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jensen, P. (2011). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid*. Oslo. Gyldendal Akademiske.

- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (Red.) (2003) *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag
- Kildedal, K. (2011). Undersøgelsen som ramme for læreprocesser. I K. Kildedal, L. Uggerhøj, S. Nordstoga & S. Sagatun (Red.), *Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen* (s. 103-128). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kildedal, K. & Nordstoga, S. (2011). Rammer for § 50-undersøgelsen i Danmark og barnevernsundersøkelsen i Norge. I K. Kildedal, L. Uggerhøj, S. Nordstoga & S. Sagatun (Red.), *Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen* (s. 23-31). Oslo: Universitetsforlaget.
- Killén, K. (1996) *Sveket*. Oslo: Kommuneforlaget AS
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative Research: Introducing focus-groups. *British Medical Journal*, 311. 299-302.
- Kjær, A-K. & Mossige, S. (2008). Når barnevernet må forholde seg til straffeloven. I R. Dahle og N. Hennum (Red.) *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 5/2008 (s. 37-57). Oslo: Nova.
- Krueger R.A. og Casey M.A. (2009). *Focus Groups. A practical guide for applied research*. (4th edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Langballe, Å., Gamst, K. T. & Jacobsen, M. (2010). Den vanskelige samtalen. Barneperspektiv på barnevernarbeid. Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse. Rapport 2/2010. Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress.
- Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitative studier. *Nordisk Pedagogik*, 1/2005. 16-35.
- Leira, H. (2002). To skritt frem, ett tilbake, og nye to skritt fram? – Om motstand mot kunnskap om menns vold mot kvinner. I M. Råkil (Red.) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (s. 31-52). Oslo: Universitetsforlaget.

- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindboe, K. (2003). *Barnevennrett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindseth, A. & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18 (2). 145–153.
- Martinsen, K. (2009). Evidens – begrensende eller opplysende. I K. Martinsen & K. Eriksson. *Å se og å innse- om ulike former for evidens*. Oslo: Akribes AS.
- Nordstoga, S. (2002). ...*det er så personavhengig. Om barnevernarbeiderens personlige makt*. Forskningsserien nr. 34. Høgskolen i Agder, Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- De Nasjonale forskningsetiske komiteer (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi*. Hentet fra <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Ochs, E. and Schieffelin, B. B. (red.) (1979). *Developmental Pragmatics*. New York: Academic Press.
- Omre, C. & Schjelderup, L. (2006). Sosialt arbeid mellom vitenskap og laug. *Nordisk sosialt arbeid* 26(04). 330-340.
- Pape, H. & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Paust, T. (2012, 19. januar). Mistet barna fordi de ble matet med hendene. *Nettavisen*. Hentet fra <http://www.nettavisen.no/nyheter/article3316927.ece>
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandbæk, M. (1996). Et annet barnevernsarbeid? I M. Sandbæk & G. Tveiten (red.) *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familien* (s. 63-84). Oslo: Kommuneforlaget.

- Sandbæk, M. (2004). Barn i hjelpeapparatet – kompetente og sårbare aktører. *Nordisk sosialt arbeid* 02/2004. 98-109.
- Seim, S. & Slettebø, T. (Red.) (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Shepard, M. & Raschick, M. (1999) How Child Welfare Workers Assess and Intervene Around Issues of Domestic Violence. *Child Maltreatment*, 4(2). 148-156.
- Slettebø, Å. (1997). Dilemma: a concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 26(8). 449-454.
- Solberg, Anne (2008a). God praksis i saker med vold. I R. Dahle & N. Hennum (red.). *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 5/2008 (s. 123-150). Oslo: Nova
- Solberg, A. (2008b). Ulike måter å ivareta barna på - fra en studie av hvordan barnevernet håndterer saker med vold. *Norges Barnevern*, 85(4). 15-25.
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter Barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stang, E. G. & Lassen, R. (2008) Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet. I Høstmælingen, N., Kjørholt, E. S. og Sandberg, K. (red.) *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (s. 254-276). Oslo. Universitetsforlaget.
- Storø, J. (2010). Barnevernpedagogens kunnskap og praksis i FO (red.) *Pipet i den minste strupe ska bli kvitring over eng – 20 artikler skrevet av barnevernpedagoger* (s. 19-33). Hentet fra <http://www.fo.no/barnevernpedagoger/pipet-i-den-minste-strupe-ska-bli-kvitring-over-eng-article4000-143.html>
- Straffeloven (1902). Almindelig borgerlig Straffelov. LOV 1902-05-22 nr 10. Hentet fra <http://www.lovdato.no/all/hl-19020522-010.html>
- Thagaard, T. (2002). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Uggerhøj, L. (2011) Kap. 3. Familiernes erfaring med undersøgelsens start og fremgangsmåde & Kap. 4. Familiernes involvering i og deltagelse i undersøgelsesprosessen. I K. Kildedal, L. Uggerhøj, S. Nordstoga & S. Sagatun (Red.), *Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen* (s. 33-48). Oslo: Universitetsforlaget.
- Veland, J. (2004). Del IV: Barnevernets rammebetingelser og legitimitet. I T. Havik, M. Y. Larsen, S. Nordstoga & J. Veland (red.), *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*. (s. 164-214). Oslo: Universitetsforlaget.
- Walker, L. E. A. (1989). Psychology and violence against women. *American Psychological Association*, 44(4), 695-702.
- WHO (2002). Krug, G., Dahlberg L.L., Mercy, J.A., Anthony B. Zwi, A.B., and Lozano, R. (red.) Chapter 1: Violence – a global public health problem. *World report on violence and health*. Geneve.
- Överlien, C. (2007). Barn som opplever pappas våld mot mamma – vad säger forskningen? *Nordisk Sosialt Arbeid*, 27(4), 238-250
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet: Barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øvreeide (2000). *Samtaler med barn - metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Aadland, E. (2011). *Og eg ser på deg*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aamodt, L. G. (1997a). *Den gode relasjonen – støtte, omsorg eller anerkjennelse*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Aamodt, L. G. (1997b). Relasjonens betydning og betingelser i sosialt arbeid. I B. C. R. Olsen & V. Bunkholdt (Red.). *Barnevernet – mangfold og mening* (s. 51-66). Oslo: Tano Aschehoug.

Aamodt, L. G. (2003). Sosialt arbeid og anerkjennelse. *Nordisk sosialt arbeid, 2003* (03), s 154-161.

Aamodt, L. G. (2005). *Familien mellom mange hjelpere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Aamodt, I. (2011) Kunnskapshierarkiet. I L. G. Aamodt (Red.), *Samhandling mellom barnevern og BUP: Kunnskapsutvikling i praksis* (s 94-106). Oslo: Gyldendal Akademisk.

VEDLEGG 1: NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Telt: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kristin Skjorten
Institutt for offentlig rett
Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 23.06.2011

Vår ref: 27411 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 25.05.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27411

Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student

Hvilke dilemmaer opplever saksbehandler under barneverntjenestens undersøkelse av en bekymringsmelding vedrørende vold i hjemmet?
Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Kristin Skjorten
Marianne Buen Sommerfeldt

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Marianne Buen Sommerfeldt, Blakstad Hageby 35 c, 1392 VETTRE

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 27411

FORMÅL

Formålet med prosjektet er å kartlegge hvilke dilemmaer saksbehandler opplever under barneverntjenestens undersøkelse av en bekymringsmelding vedrørende vold i hjemmet.

UTVALG - REKRUTTERING OG FØRSTEGANGSKONTAKT

Utvalget omfatter 4-5 saksbehandlere i barnevernet. Rekruttering og førstegangskontakt skjer gjennom de aktuelle barnevernstjenester.

Personvernombudet legger til grunn at taushetsplikten ikke er til hinder for førstegangskontakten.

METODE FOR DATAINNSAMLING -

Opplysningene samles inn gjennom personlig intervju og gruppeintervju. Det benyttes lydbåndopptak.

Prosjektleder har ikke lagt ved endelig kopi av intervjuguide så personvernombudet forutsetter at denne ettersendes personvernombudet før intervjuene tar til.

Det legges til grunn at det ikke samles inn og registreres opplysninger om identifiserbare tredjepersoner, her ment klienter i barnevernet (barn og/eller foreldre).

REGISTRERING AV OPPLYSNINGER

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at bruk av privat pc er i tråd med Universitetet i Oslo sine rutiner for datasikkerhet.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke. Personvernombudet finner i utgangspunkt informasjonsskrivet tilfredsstillende, men forutsetter at følgende tilføyes:

- det må fremgå at faglig ansvarlig ved UiO er Kristin Skjørtén
- det må nedtones ansettelse ved barneverntjenesten i Bærum og i allefall tas vekk under "Med vennlig hilsen"

Personvernombudet ber om at kopi av endelig informasjonsskriv ettersendes før det tas kontakt med utvalget.

PROSJEKTSLUTT

Innsamlede opplysninger anonymiseres og lydbåndopptak makuleres ved prosjektslutt, senest ved utgangen av 2012. Med anonymisering innebærer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Ved publisering vil ingen enkeltpersoner kunne gjenkjennes.

VEDLEGG 2 : INFORMASJONSSKRIV

FOKUSGRUPPE

Informasjonsskriv

Jeg er masterstudent ved universitetet i Oslo på studiet Psykososialt arbeid, studieretning vold og traumatisk stress. Jeg er ansatt som fagkonsulent ved barneverntjenesten i Bærum Kommune, men er for tiden i barselpermisjon.

Jeg ønsker å fokusere min masteroppgave på hvilke dilemmaer saksbehandler opplever under barneverntjenestens undersøkelse ved bekymring for vold i hjemmet. Målet med studiet er å løfte frem saksbehandleres opplevelser av dilemmaer og gjennom deres refleksjoner kunne bidra til å synliggjøre vurderingene bak beslutningene om hvordan barneverntjenesten kan være til best mulig hjelp for barnet. I den forbindelse er jeg i behov av informanter.

Jeg ønsker å gjennomføre et intervju i gruppe, såkalt fokusgruppeintervju, med en gruppe saksbehandlere som arbeider med undersøkelser av bekymring for vold i hjemmet jfr. Barnevernlovens § 4-3. Saksbehandlerne inviteres til å reflektere rundt et fiktivt case. Formålet vil være å løfte frem de dilemmaer saksbehandlerne tenker som aktuelle i caset. Videre vil disse dilemmaene brukes som utgangspunkt når jeg senere skal utføre individuelle intervjuer ved andre barneverntjenester.

Jeg vil lede gruppeintervjuet, som vil vare i 1-2 timer. Det er frivillig å delta og saksbehandler har mulighet til å trekke seg, uten å oppgi årsak til dette. Intervjuet vil bli tatt opp på diktafon. Opplysninger vil behandles konfidensielt og personvernet ivaretas etter gjeldende forskningsetiske regler i samråd med Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Opptaket av intervjuet vil slettes ved prosjektslutt innen utgangen av 2012. Jeg vil i masteroppgaven gjengi resultatet av min studie anonymisert, uten at deltakerne kan gjenkjennes. Jeg ønsker å gjennomføre gruppeintervjuet i midten av august 2011, på et tidspunkt som gruppen finner egnet.

Med vennlig hilsen

Marianne Buen Sommerfeldt
Student UiO
Tlf: 92830332
Mail: mariasom@frisurf.no

Veileder: Carolina Överlien, Forsker ved Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress. Kirkeveien 166, bygning 48, 0407 OSLO. 22 59 55 00

Faglig ansvarlig: Kristin Skjørten, UiO, Inst. For offentlig rett, PB 6706 ST Olavs plass 0130 OSLO

Samtykke

Jeg har lest informasjonen om masterprosjektet vedrørende barneverntjenestens undersøkelse av bekymring for vold i hjemmet. Jeg samtykker med dette til deltakelse i fokusgruppe ledet av Marianne Buen Sommerfeldt.

Navn: _____

Dato: _____

VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV INTERVJU

Informasjonsskriv

Jeg er masterstudent ved universitetet i Oslo på studiet Psykososialt arbeid, studieretning vold og traumatisk stress. Jeg er ansatt som fagkonsulent ved barneverntjenesten i Bærum Kommune, men er for tiden i barselpermisjon.

Jeg ønsker å fokusere min masteroppgave på hvilke dilemmaer saksbehandler opplever under barneverntjenestens undersøkelse ved bekymring for vold i hjemmet. Målet med studiet er å løfte frem saksbehandleres opplevelser av dilemmaer og gjennom deres refleksjoner kunne bidra til å synliggjøre vurderingene bak beslutningene om hvordan barneverntjenesten kan være til best mulig hjelp for barnet. I den forbindelse er jeg i behov av informanter.

Jeg ønsker å gjennomføre semistrukturerte intervjuer med 3 saksbehandlere på ulike barnevernkontor. Utgangspunktet for intervjuene vil være konkrete saker hvor undersøkelsen jfr Barnevernlovens § 4-3 er knyttet til en bekymringsmelding vedrørende vold i hjemmet. Jeg vil gjennomføre et intervju i forkant av igangsettelsen av undersøkelsen, og et intervju når undersøkelsen er konkludert. Saksbehandlerne inviteres til å reflektere rundt dilemmaer knyttet til gjennomføringen av undersøkelsen. Det er frivillig å delta og saksbehandler har mulighet til å trekke seg underveis, uten å oppgi årsak til dette.

Jeg vil lede intervjuene, som vil vare i 1-2 timer. Intervjuet vil bli tatt opp på diktafon, og transkriberes i etterkant. Opplysninger vil behandles konfidensielt og personvernet ivaretas etter gjeldende forskningsetiske regler i samråd med Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Opptaket av intervjuene vil slettes ved prosjektslutt innen utgangen av 2012. Transkriberingen vil lagres med et nummer og navnene knyttet til nummer oppbevares separat. Ved prosjektslutt vil ikke lenger navnene lagres. Jeg vil i masteroppgaven gjengi resultatet av min studie anonymisert, uten at deltakerne kan gjenkjennes. Jeg ønsker å gjennomføre første intervju i september, på et tidspunkt som saksbehandler finner egnet.

Med vennlig hilsen

Marianne Buen Sommerfeldt
Student UiO
Tlf: 92830332
Mail: mariasom@frisurf.no

Veileder: Carolina Överlien, Forsker ved Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress. Kirkeveien 166, bygning 48, 0407 OSLO. 22 59 55 00

Faglig ansvarlig: Kristin Skjørten, UiO, Inst. For offentlig rett, PB 6706 ST Olavs plass 0130 OSLO

Samtykke

Jeg har lest informasjonen om masterprosjektet vedrørende barneverntjenestens undersøkelse av bekymring for vold i hjemmet. Jeg samtykker med dette til å bli intervjuet vedrørende en konkret sak av Marianne Buen Sommerfeldt.

Navn: _____

Dato: _____

VEDLEGG 4: KASUS I FOKUSGRUPPE

KASUS

Bekymringsmelding

Barnehagen vil med dette melde bekymring for Sebastian (6 år). Sebastian bor sammen med sine foreldre og storesøsteren Emilie (10 år). Sebastian har gått i barnehagen i 2 år og skal begynne på skolen til høsten. Sebastian fungerer godt i barnehagen, han har flere venner, men søker lite voksenkontakt og er tilbaketrukket i større grupper.

Sebastian var involvert i en episode i barnehagen forrige uke, hvor en yngre jente ble ertet. I en alvorlig samtale med ham vedrørende denne episoden begynte Sebastian å gråte da vi sa vi ville snakke med foreldrene hans om det som hadde skjedd. Han ba den voksne om ikke å fortelle det, fordi da ville pappa bli veldig sint. På spørsmål om hva som kunne skje hvis pappa ble sint sa Sebastian at "pappa slår når han blir sint". Den voksne svarer: "slår?" Hvorpå Sebastian sier "ja, sånn", og tar flat hånd mot kinnet sitt. Sebastian ville ikke svare på ytterligere oppfølgingsspørsmål om dette temaet.

Hvilke muligheter og dilemma opplever saksbehandler når denne undersøkelsen nå skal startes opp?

KASUS del 2

Foreldrene fremstår som fortvilet i barneverntjenestens første kontakt. De er opprørt over at gutten har sagt dette i barnehagen, og at barnehagen ikke har snakket med dem om det. De beskriver at de hadde en turbulent periode da Sebastian var 3-4 år, hvor mor i sin nyoppstartede bedrift hadde økonomiske problemer og far hadde stort press på jobben. De beskriver at det var flere opphetede diskusjoner i denne perioden, og at far ved en anledning hadde slått mor. De hevder imidlertid at ingen av barna var til stede under denne episoden, da de begge lå og sov. De beskriver disse konfliktene som tilbakelagt, og er tydelige på at far ikke har et voldsproblem. De forteller at de forrige uke hadde en krangel om hvorvidt de skulle selge eller leie ut en leilighet far arvet etter sine foreldre, men at barna lå og sov da de kranglet. Foreldrene sier det oppleves uvirkelig og dramatisk å skulle være i kontakt med barneverntjenesten. De sier det ville være invaderende å få barneverntjenesten på hjemmebesøk. Barneverntjenesten kan innhente ytterligere opplysninger fra barnehagen, men foreldrene ønsker at Emilie og skolen hennes holdes utenfor denne saken.

Hvilke muligheter og dilemma opplever saksbehandler i det videre arbeidet med denne undersøkelsen?

VEDLEGG 5: TEMA/ INTERVJUGUIDE

TEMA TIL INDIVIDUELLE INTERVJU MED BAKGRUNN I FOKUSGRUPPEINTERVJUET

1. Informant presenterer anonymisert bekymringsmelding som avtalt på forhånd.
2. Hvilke alternative fremgangsmåter oppleves som aktuelle i denne undersøkelsen? Hvilke dilemmaer er knyttet til de ulike alternativene?
3. Aktuelle temaer
 - a. Undersøkelsens rekkefølge. Hvem kontaktes først?
 - b. Politianmeldelse?
 - c. Begrepsbruk (bruk av ordet vold)
 - d. Hvordan ivareta relasjonen til foreldrene og oppnå et tillitsforhold?
 - e. Hvordan ivareta barnets sikkerhet?
 - f. Hvordan gjennomføre barnesamtale?
 - i. Uten at foreldrene vet det? Uten at foreldrene samtykker?
 - ii. Med eller uten foreldrene til stede?
 - iii. Barnet som informant
 - iv. Barnets sikkerhet i etterkant
 - g. Bruk av rutinebeskrivelser vs. konkret vurdering i den enkelte sak
 - h. Hvordan motivere foreldrene til å samtykke til hjelpetiltak?
 - i. Hvordan ivareta prinsippet om brukermedvirkning i slike saker?
 - j. Hva slags hjelpetiltak anses som aktuelle? Hva hvis foreldrene kun ønsker hjelpetiltak som ikke direkte handler om volden?